Ben ik eigenlijk wel links genoeg?

Jan Blokker

bron
Jan Blokker, *Ben ik eigenlijk wel links genoeg?* Uitgeverij De Harmonie, Amsterdam 1977 (vijfde druk)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/blok009beni01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

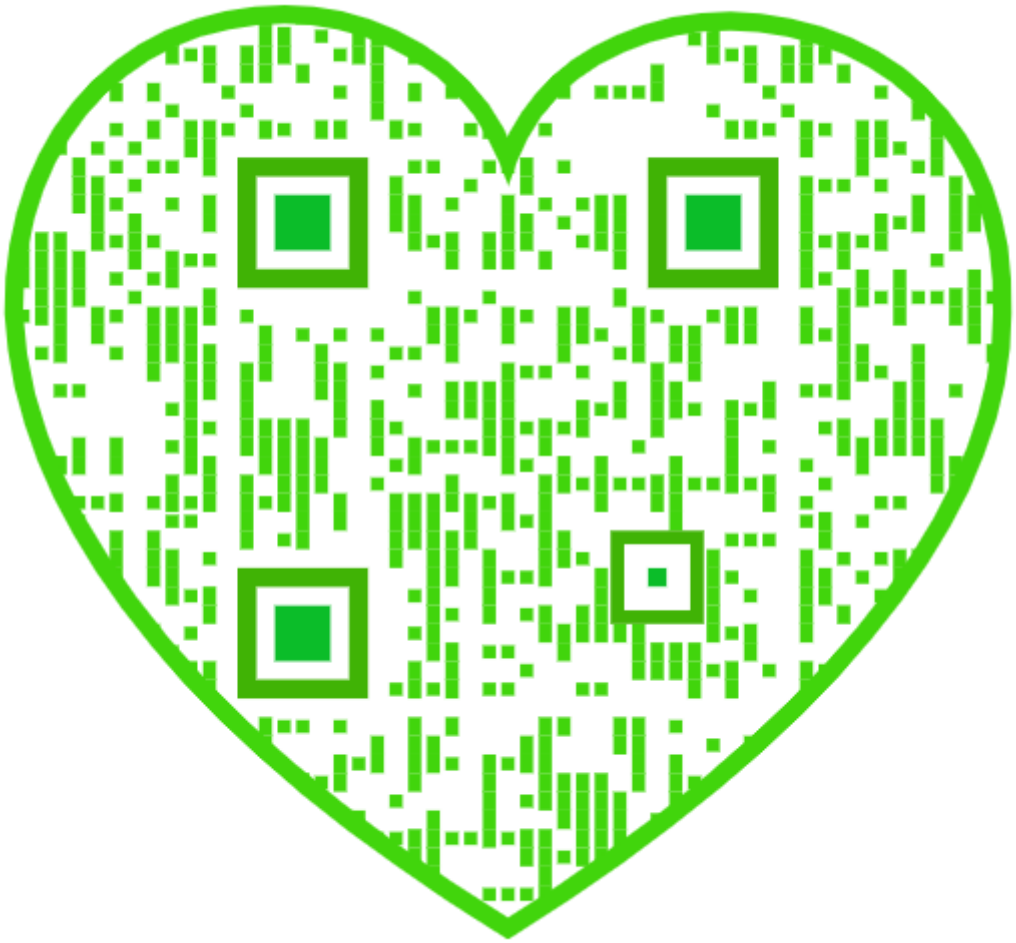

De functie van het paleis

Heeft het Paleis op de Dam een sociaal-culturele functie?

Dat schijnt zo.

Als ik het goed heb, is die gedachte voor het eerst ontwikkeld in alternatieve kringen. Aanvankelijk werd daar het standpunt gehuldigd dat het bouwwerk ten onrechte op naam stond van de koninklijke familie en in feite toebehoorde aan alle Amsterdammers omdat het indertijd immers als *stadhuis* was opgetrokken.

Nou is dat natuurlijk flauwe kul. In de eerste plaats deugt dat type historische aanspraken nooit ('Südtirol ruft Berlin', heb ik nog maar een paar jaar geleden op een Noorditaliaanse muur zien staan), en in de tweede plaats: als je dan tóch zonodig met de Geschiedenis wil beginnen, bedenk dan ook dat in de zeventiende eeuw de lakens werden uitgedeeld door een soort Han Lammers met een grote kanten kraag om (het was het tweede stadhouderloze tijdperk: Amsterdamse regenten zijn altijd tégen Oranje geweest), en dat Jan met de Pet daar toentertijd *zeer* z'n bek moest houden. Hoe het zij - toen de herovering van het paleis geen haalbare kaart bleek, verlegde lastig Amsterdam z'n eisen naar de meer sociaal-culturele kant van de affaire. En na een tijdje gebeurde wat voorspelbaar was: het establishment begon nattigheid te voelen, greep naar het wapen van de repressieve tolerantie en organiseerde in de Burgerzaal om te beginnen een uitermate maf concert vol roomse muziek die, onder leiding van een heer in een wit vest, werd uitgevoerd door kaalgeschoren mannen en dames van het zang voor een zorgvuldig geselecteerd publiek waarin natuurlijk zes raddraaiers en één stinkbommetje voorkwamen.

Einde sociaal-culturele functie van het Paleis op de Dam.

Hebben we daar nou wat aan?

Volgens mij niet.

Volgens mij is hier sprake van een volstrekt zinloos conflict dat het betreuren te meer waard is, omdat een bevredigende oplossing voor beide partijen zo voor de hand had gelegen.

Kijk - ik ben wel eens in Moskou geweest, en zelfs binnen de muren van het Kremlin. De oude paleiszalen die je daar hebt zijn

consequent ingericht en opengesteld als museumvertrekken. Als bezoeker moet je onder toezicht van een sjofel gekleed en bijzonder lelijk oud wijf je schoenen uitdoen, en je voeten steken in een door haar ter beschikking gesteld paar bespottelijke pantoffels waarin kort tevoren een mogelijk zwaar transpirerende man heeft rondgeschuifeld. Op vilten zolen die de vloer niet kunnen beschadigen sluip je dan urenlang langs de meest onvoorstelbare rijkdommen: kristallen roemers, platina diademen, kolossale diamanten, gouden piespotten, muurlange gobelins, ontzagwekkende ledikanten, in juwelen gevatte koetsen - kortom: het bezit dat allerlei tsaren zich in een tijd waarin eigendom nog niet als diefstal werd gezien moeten hebben toegeëigend over de rug van de Russische boer.

Wekt dat nu woede, onvrede en ressentiment bij de hedendaagse Sowjetburger die op even krankzinnige pantoffels om mij heen zeilt? Integendeel! Leergierigheid, voldoening en innige rust stralen van zijn gezicht. Die man heeft een interessante middag - hij is gedurende korte tijd verplaatst in een wereld die hij thuis niet heeft, nipt aan rijkdommen die hij nooit zal bereiken, en trekt aan het eind van de excursie tevreden zijn schoenen weer aan. Het paleis blijkt een perfecte sociaal-culturele functie te hebben vervuld.

Soortgelijke ervaringen heb ik - bereisd als ik ben - opgedaan in een oud Muzelmannenpaleis in Instanboel, maar ook in het Vaticaan waar gouden en zilveren weelde in een bijna slordige opstapeling getuigt van wulpsere pausen dan we de laatste jaren gewend zijn geweest. Prachtig - ik zou bijna zeggen: sociaal-cultureel heimwee maakt zich op zulke plaatsen meester van mensen die de tijd hebben gemist waarin rijk nog echt rijk was, en macht niet werd gefnuikt door vermogensaanwasbelasting.

Waar vind je dat nog vandaag aan de dag? In sommige oude operettes, en in sommige schitterend gekostumeerde films waarin burgermeisjes als Audrey Hepburn, Greta Garbo, of Romy Schneider zich als keizerin moeten verkleden om ons de illusie van dat verloren paradijs te hergeven. En waar hadden we het in Amsterdam zo kunnen maken? Precies: in de Burgerzaal - en Beatrix *hoeft* zich niet eens te verkleden, Beatrix is, tegen een honorarium dat lager ligt dan wat Liz Taylor voor haar rol als

Cleopatra kreeg, zo maar te zien terwijl ze luistert naar het Kamerkoor o.l.v. Felix de Nobel, samen met haar Gemaal (heeft u er wel eens bij stil gestaan dat Nederlands de enige taal is waarin de betiteling van de man van een prinses homoniem is met een machine die polders leegmaalt?), en omringd door de burgemeester (zilveren ketting), de sociaal-culturele hoofden en alle andere notabelen van het dorp!

Een sociaal-culturele functie: elke week een door leden van het koninklijk huis bijgewoond concert in een met glas afgeschut deel van de Burgerzaal (dan is meteen die akoestiek beter), en daaromheen, liefst op pantoffels, het mindere volk van Amsterdam dat ook nog boe kan roepen zonder dat de hoge gasten het horen. Waarom springen we toch niet zuiniger om met onze folklore?

Leve de opera

Omdat ik geen baard draag, niet op sandalen loop en op geen enkele trendgevoelige etage van De Bijenkorf ooit een halsketting met een mystiek Indiaas ijzerwerkje heb gekocht, ben ik altijd een zekere drempelvrees voor protestacties blijven houden. Maar aan de andere kant ben ik nog maar zelden zo verschrikkleijk in de verleiding geraakt om ergens tegen mee te protesteren als nu tegen de plannen van het Amsterdamse gemeentebestuur om op de plek van de oude RAI een operatempel van 75 miljoen te bouwen.

Eerlijkheidshalve zeg ik er bij dat ik daarbij niet eens ben opgewarmd door allerlei sociaal getinte emoties. Allicht zouden de bewoners van al die troosteloze rotkrotten wel iets leukers weten voor dat geld - voor 75 miljoen kunnen bijvoorbeeld 10.000 mensen hun tweedehands Chevrolet inruilen voor een knap nieuw Opeltje Kadet en dan houden ze nog genoeg over voor een ruime eerste aanbetaling op een kleuren-TV. Zelfs de sociaal-culturele functie van die lange witte Miesgassershal, waar de kinderen uit de buurt nu tenminste nog kunnen basketballen en home-trainen laat ik buiten beschouwing. Waar het mij om gaat is eenvoudig: wie haalt het in z'n hersens om in 1971 serieus de bouw van een *opera* te overwegen?

Opera, zeg ik altijd, deugt van geen enkele kant. Of je houdt van

toneel en dan is die muziek hinderlijk - of je bent een muziekliefhebber en dan stoort dat acteren. Vanaf het moment dat de radeloze cultuur van het westen deze artistieke bastaard baarde, is het ook hommeles geweest rondom de opera. Begaafde componisten werden krankzinnig van de literaire Schund die ze, als zogenaamde libretto's, toegeleverd kregen van zesderangs schrijvers die gewoonlijk dan ook werden geprotegeerd door keizers, prinsen, hertogen of andere onterechte potentaten. Mensen die echt konden zingen bleken nooit in staat op ook maar enigszins bevredigende wijze zoiets simpels als bijvoorbeeld doodgaan aan de tering uit te beelden. Alten van tweehonderdtwintig pond moesten al kwelend spelen dat ze de zestienjarige ragfijne dochter van de graaf waren aan wie het hof werd gemaakt door 63-jarige heldentenoren, alsmaar onder het wakend oog van haar vader die werd vertolkt door een 23-jarige snotaap, omdat het een bijrol betrof waarvoor de oudere bassen van het Koninklijke Gezelschap zich te hoog voelden.

Sla de literatuur er maar op na - de opera heeft niets dan ellende gebracht en vond haar hoogtepunt dan ook in het oeuvre van de Duitser Richard Wagner die ongeveer 67 Gijsbrechten van Amstel op muziek zette welke nog steeds in Bayreuth worden opgevoerd, omdat het daar twee weken per jaar nieuwjaarsdag schijnt te zijn. In Nederland is men zeventig jaar bezig geweest een zogenaamde operacultuur van de grond te krijgen, en het is nooit gelukt. Of ze speelden slecht toneel, en dan was het niet goed. Of ze zongen vals en dan werd er moord en brand geroepen. Of ze engageerden uit Amerika de enige sopraan die er én mooi uitzag én zich kon bewegen én redelijk de wijs hield - en dan riep Lex van Delden schande in Het Parool omdat Truus Hammelstra-Luigelbek was gepasseerd. Zelfs in aan Duitsland grenzende uithoeken van het land (Twente, Zuid-Limburg) was er met geen miljoen subsidie echt leven in te krijgen, en op het ogenblik dat Willem Drees jr in wanhoop eindelijk z'n stem begon te verheffen, kreeg hij te horen dat hij een aculturele ambtenaar was, en dat is natuurlijk ook zo, maar dat hoeft niet uit te sluiten dat zo'n man op één punt toevallig wel eens gelijk kan hebben.

Kortom - Drees en ik beginnen bij het Nederlandse volk net een beetje begrepen te worden, of Han Lammers, de rode bariton van

het Prinsenhof, wil 'n volksvermogen investeren voor een bouwwerk waarin de janboel moet worden voortgecultiveerd!

Maar mijn standpunt kent hij nu. De opera meet de Pijp uit.

Deze ochtend

Na een lange periode van niet zo zeer principiële als wel toevallige onthouding, heb ik gisteren weer eens het oor geleend aan iemand die op gezag ener omroepvereniging de Dag Opende.

In die branche is ook een hoop veranderd!

Dat de Voorzienigheid er tegenwoordig niet meer met naam en toenaam aan te pas komt, had ik al wel eens horen verluiden, maar ik had mij niet gerealiseerd dat de *aard* van de matineuze causerie daardoor dusdanig in de hemel kwam te hangen dat het voor de ongeoefende luistervink nog helemaal niet zo eenvoudig is, de toespraak ook meteen als een Stichtelijk Woord te determineren. Door scherp toe te horen meen ik er niettemin in geslaagd te zijn bepaalde idiomatische eigenaardigheden op het spoor te zijn gekomen die, dacht ik, de ware bedoeling van de vroege redenaar toch vrij snel aan het licht kunnen brengen.

Het invoegsel ‘dacht ik’, dat ik voor de aardigheid in de vorige zin al even bezigde, reken ik in dit verband nog niet tot een doorslaggevend kenmerk, evenmin als de lap ‘mag ik zeggen’ in bijvoorbeeld een mededeling als: ‘de man vertoonde een mag ik zeggen merkwaardig gedrag’. Dit soort tussenwerpsels wordt weliswaar vaker gebruikt door godgeleerden die, sprekend over hun geloof, graag poseren als mensen die onderhevig zijn aan vreselijke twijfels, dan door winkeliers die alleen maar op de weegschaal hoeven kijken om te zien dat een kilo inderdaad twee pond *is* - maar de gewoonte is erg besmettelijk en ik heb laatst al een fysicus horen zeggen: ‘water, dacht ik, kookt bij, mag ik zeggen 100 graden’.

Nee, wat tot op dit ogenblik de dagopener, en hem alleen, absoluut verraadt, is het oeverloze gebruik van het *aanwijzend voornaamwoord* op alle plekken waar u en ik zouden volstaan met het bepalend lidwoord. ‘De vrouw van Piet kocht bij de groenteman een pond spinazie,’ zegt u. Maar de dagopener, wiens geest (uit hoofde van z'n vak) nooit bij zulke lullige incidenten verwijlt, maar die

ze toch te baat wil nemen om er iets hogers en universelers mee uit te drukken - de dagopener zegt: ‘Deze vrouw, van deze Piet, kocht bij deze groenteman dit pond spinazie’.

Als u zoiets over de radio hoort kunt u er bijna donder op zeggen dat er, in de code Piet-vrouw-groenteman-spinazie, over God wordt gesproken.

Het blijft natuurlijk oppassen. Vanwege een ook door mij nog niet helemaal achterhaalde speling van het taalgebruik is namelijk het aanwijzend voornaamwoord in de afgelopen jaren ook zeer geliefd geraakt bij sportverslaggevers van de media - als Kuiphof geestdriftig raakt noemt hij Van Hanegem steeds ‘deze Van Hanegem’: ‘deze Van Hanegem, die in de derde minuut van deze wedstrijd deze onnavolgbare pass gaf naar Moulijn’ - en dat is natuurlijk ook wel religie, al was het maar omdat in dit land alles religie is, maar het is toch iets anders dan waar we het hier over hebben.

De verfijning die we moeten aanbrengen om de determinatie volstrekt betrouwbaar te maken, zit voor wat de dagopening betreft in het consequente gebruik van ‘deze’ en ‘dit’, ook voor abstracte, dan wel wel overdrachtelijk gebezigde zelfstandige naamwoorden. Voorbeeld: de dagopener zegt niet ‘het geluk hangt als een druiventros’, maar: ‘dit geluk, dat hangt als deze druiventros...’ - en als gewone mensen meedelen dat iemand uit de boot is gevallen, hoor je omstreeks acht uur op de radio: ‘Zo overviel deze man dit gevoel dat hij uit deze boot was gevallen, en hij vroeg zich af: wat heeft deze boot voor mij betekend?’

Lees nu het hiernavolgende verhaaltje zorgvuldig door en vertaal het in het Dagopeners:

‘Kees werd wakker en had meteen de pest in. Hier, riep hij, terwijl hij zijn vrouw een lel verkocht. Hou je handen thuis, loeder, gilde zij, en gaf hem een hengst terug. Op dat moment begon hun anderhalfjarig dochtertje te krijsen. Laat dat kreng ophouden, zei Kees terwijl hij uit bed kroop. Keihard zette hij de radio aan om het gejank niet te horen. Door de kamer galmde de stem van een dagopener. Deze zei: maar wat nu bewoog deze Kees deze vrouw deze lel te verkopen?’

Stank

Stinkt het eigenlijk wel zo erg in Oost-Groningen?

Om deze vraag te beantwoorden zullen wij ons eerst moeten verdiepen in de vraag wat stank au fond *is*, en daartoe stellen we onszelf een derde vraag en wel deze:

Stinkt koeiestront?

Daar hoor je verschillend over oordelen, maar u zult moeten toegeven dat de meeste mensen zich wel twee keer bedenken alvorens die vraag bevestigend te beantwoorden. Sterker: hele verstedelijkte volksstammen scheppen een groot welbehagen in mest, en nog sterker: vele duizenden gezinnen hebben op hun étage boven het keukenfornuis een klompje hangen waarin ze regelmatig dubbeltjes en kwartjes doen teneinde er na verloop van tijd met het aldus gespaarde geld op uit te kunnen trekken en op het platteland een ‘frisse neus’ te halen, d.w.z. de stank op te snuiven van dierlijke excrementen. ‘Wat ruikt het heerlijk’, roepen ze mekaar dan toe, en: ‘Wat zullen we een gezondheid opdoen.’

Toch zou je best kunnen volhouden dat koeiestront onverdraaglijk stinkt - ik ben er zelfs van overtuigd dat het zo *is*, en dat we alleen het tegendeel denken omdat ons reukorgaan in deze wordt misleid door eeuwenoude, in de grote stad ontwikkelde vooroordelen inzake aangename en onaangename stanken. Ik ken iemand die zelfs in een staat van euforie geraakt als ergens een stuk land is gegierd. Een boer die giert besprenkelt zijn akker met de gedurende een jaar zorgvuldig opgespaarde urine van zijn veestapel. De stank is niet te harden. Toch is die man waar ik het over heb in staat midden op de weg zijn auto tot stilstand te brengen, z'n raampje open te draaien en het op een krankzinnig snuiven te zetten. ‘Gieren!’, hoor je hem dan mompelen, ‘mmmm!’

Wat ik in dit verband ook een aardig voorbeeld vind, maar dan ongeveer omgekeerd, dat is de lucht van de Chemische Fabriek Naarden. Ik kom daar al jaren regelmatig langs, ik heb al die tijd geweten dat ik chemische afvalstoffen rook, maar ik vond het altijd wel een aardige, zij het enigszins onbestemde geur - iets tussen perendrups en lodderein in en in ieder geval een stuk minder penetrant dan mest, Chanel V, sigarenrook of nasi goreng, om eens een paar andere reukprikkels te noemen. Best om uit te hou-

den, heb ik steeds gedacht - tot ik ineens op televisie merk dat Jaap van Meekren het odeur tot stank heeft uitgeroepen en er een gesprek over aanknoopt met de fabrieksdirecteur die schuldbewust toegeeft dat hij er geen oplossing voor weet.

Nou laat ik me uiteraard niet bij m'n frisse neus nemen door Avro's Televizier waar ze allemaal altijd al kijken alsof ze poep ruiken, maar ik haal het even aan als een duidelijk voorbeeld van hoe we voortdurend verder gemanipuleerd worden over stank en stinken en steeds nadrukkelijker worden ingepakt in de mythe dat vlierbomen, koeiemest en landbouwzweet lekkerder ruiken dan de gasbel van Slochteren - terwijl er, in een zinnig op de toekomst gericht beleid alle aanleiding zou zijn om het proces in tegengestelde richting te laten verlopen.

Zodra we immers de vraag wat stank is hebben beantwoord met de vaststelling dat het er maar net van afhangt wat je gewend bent - zal het in deze samenleving zaak worden de mensen te conditioneren op het idee dat er niets heerlijker is dan de geur van industrieafval, de geur van fabrieksexcrementen zal ik maar zeggen. Ik zie hier vooral een taak voor de industrie zelf. In plaats van miljoenen te investeren in de research naar middelen die de stank zouden kunnen wegnemen, kan men beter een aanvang maken met gigantische, sensitivity-training-achtige omscholingsmanoeuvres die, in de perceptie van omwonenden, aan de fabrieksstank uitsluitend aangename associaties schenken van liefst gastronomische of erotische aard, want daar belazer je de mensen naar mijn gevoel toch het efficientst mee.

Met een beetje goed opgezet plan moet het mogelijk zijn nog in de twintigste eeuw in Oost-Groningen een door de AVRO gesteunde felle actie te provoceren tegen boeren die hun koeien klakkeloos op het land laten schijten.

Des keizers

Als ik de kans kreeg op wereldreis een paar dagen Japan te doen, zou ik uit de vele bezienswaardigheden in Tokio nooit een museum en een dierentuin kiezen - waarmee maar weer eens is bewezen dat ik een ander type ben dan keizer Hirohito. Want die komt een

lang weekend naar Nederland en pakt in Amsterdam het Rijksmuseum en Artis.

Wat zou zo'n keuze nou bepalen?

Het eigenaardige is, dat diezelfde man in 1921, toen hij nog geen keizer was en door geen enkele historicus van oorlogsmisdaden kon worden beschuldigd, hier ook al eens op bezoek is geweest, en zich toen beperkte tot dezelfde twee attracties: Artis en het Rijksmuseum.

Dat kan wijzen op een serene gemoedsrust. Je hebt zulke mensen: ze bridgen jaren lang elke donderdagavond met dezelfde buren, gaan elke vakantie naar hetzelfde familiepension in Lochem en zullen al sinds 1936 nooit verzuimen op de sterfdag van tante Carla een bloemetje op haar graf te leggen. Zo wellicht ook Hirohito. Zijn volk mocht een indrukwekkende economische macht ontplooien door hele grote westerse radiotoestellen in het klein na te bouwen, het kon de hele oostkust van China brandschatten, vriendschap met Hitler sluiten, onverhoeds de Amerikaanse vloot aanvallen, de slag in de Javazee winnen, Wim Kan te werk stellen aan de Birma-spoorlijn, kamikazepiloot worden en met driehonderdduizend tegelijk verzengd raken in de explosie van Hiroshima - Hirohito ging al die tijd de ene week naar het museum, en de andere week naar de zoo. Tokio gebombardeerd, MacArthur aan wal, de capitulatie getekend, de keizerlijke ministers en adjudanten als erkende boeven opgeknoopt en hijzelf ongoddelijk verklaard - maar de boer hij ploegde voort, en een kwart eeuw na alle deining komt de nieuwe, of de oude, gezuiverde, hoveling vragen waar majesteit naar toe wil als hij in Holland is, en de ex-god antwoordt zonder aarzeling: naar de Nachtwacht en de giraffen.

Ex oriente lux. Het Licht komt aan, de politie zorgt er voor dat hij die acht spandoeken van een protesterend actiegroepje op Schiphol niet ziet, maar nog liever zou men hem willen zien landen op een diepgeheim gehouden weiland in de Flevopolder. In een snelle geblindeerde auto naar Den Haag, waar de hoge gast, om de gevoelens te eerbiedigen van tienduizend Nederlanders die uit Zijn naam nog op hun blote lijf zijn geranseld door Zijn onderdanen, *niet* als staatshoofd zal worden gehuldigd. En dan fluks Amsterdamwaarts, om aan de zelfkant van een saneringsbuurt een ten

hemel schreiend dure keizerlijke suite te beslapen terwijl de rechercheurs bij bosjes op een matje voor zijn deur liggen en de bereden politie de straten afzet om te voorkomen dat iemand de grote boodschapper uit Azië te na komt.

Goodwilltrip.

En de goede wil zal rijkelijk beloond zijn als de oosterse vorst tenslotte oog in oog met Gerard Dou en de apenkooi het gelukzalige gevoel kan koesteren dat er in die vijftig jaar eigenlijk niks gebeurd is; natura is nog steeds artis magistra.

Huiveren

Uit de krant verneem ik dat de heer Wiegel maandag in Deventer heeft gesproken voor Gelderse en Overijsselse VVD-ers, en nog vóór ik verder kan lezen, voel ik een lichte huiver door mijn leden gaan.

Je hebt dat wel vaker. Er stapt bijvoorbeeld een net iets te lelijke vrouw in de tram. Of precies op het moment dat je in een café een glas eerlijke, witte melk naar je lippen brengt, barsten aan een belendend tafeltje drie zwaargebouwde Duitse mannen in schaterlachen uit. Of over de achtertuinen van een troosteloos blok Amsterdamse huizen waait het pianogeluid langs van een kind dat probeert Für Elise te spelen. Het zijn kleine, verdrietige dingen, maar ze duren nooit langer dan een paar seconden en daarna gaat het leven weer gewoon verder.

Deze keer besluit ik een ogenblik bij mijn huiver stil te staan. Ik weet dat hij is teweeggebracht door het begrip ‘Gelderse en Overijsselse VVD-ers’, en wel omdat ik me daar iets zeer ontmoedigends in de Nederlandse samenleving bij voorstel.

Hoe komt dat?

Ten dele zal het wel komen omdat ik Gelderland en Overijssel niet zulke aardige provincies vind. In mijn gevoel zijn het meer kolossale familiepensions, met die lucht van vreemde mensen en grote, plompverloren houten bedden in met vaalblauwe planken betimmerde kamers. Troebele gewesten eigenlijk. Veel insekten. Nooit een glaasje limonade of je drinkt de vleugeltjes van een half doodgeslagen vlieg mee. En vreselijke kerken waarin alle vlees

weer woord geworden is.

Allemaal persoonlijke dingen, dat geef ik graag toe. Het zal wel met iets uit m'n jeugd te maken hebben, en ik weet ook zeker dat ik het fout ziet, en dat Gelderland en Overijssel in werkelijkheid de onverbiddelijke lustoorden van ons land moeten worden genoemd.

Trouwens - die huiver waar ik het over had, die was er per se niet geweest als ik had gelezen dat iemand in Elburg had gesproken voor Gelderse KVP-ers, en waarschijnlijk zelfs niet als *Wiegel* dat had gedaan. Want, denk je dan toch gauw: KVP-ers in Elburg, dat moeten zeer moedige, vastberaden mensen zijn die het daar harden tussen al die gereformeerden. Rooms op de Veluwe, dat is misschien nog wel erger dan anders denken in Zuid Limburg!

Het zijn onberedeneerde overwegingen, die bij mij dwars door politieke voorkeuren of afkeren kunnen gaan. Een Friese communist, om eens iets te noemen, lijkt me per definitie beter te pruimen dan een Amsterdamse.

Daarom denk ik dat de huiver bij dat bericht uit die krant moet worden verklaard uit een combinatie van hoogst onachterhaalbare vooroordelen van het type dat ik voor geen goud zou willen missen. Wiegel voor heren uit Gelderland en Overijssel die ook nog lid van de VVD zijn - dat is zoiets als gelijktijdig een iets te lelijke vrouw zien, gestoord worden door de lach van drie Duitsers en Für Elise op de veranda horen.

Na deze analyse voltooid te hebben, neem ik de krant weer op, lees wat Wiegel in Deventer gezegd heeft, en raak van huiver langzaam maar zeker geheel vervuld.

Signalement

Hoe links is eigenlijk W. Drees jr? Ik moet bekennen dat ik daar steeds onzekerder over begin te worden.

In de typologie van de bestaande machtsverhoudingen lijkt hij evident niet te deugen. Lid van DS '70, een partij van zeer verdrietige mensen door wie hij zich als 48-jarige broekeman naar voren laat schuiven om de jeugd te paaien. Minister in een christelijk-liberaal kabinet. Onludieke horizon. A-cultureel. Verstand

van cijfers. Financieel deskundig. Ingevallen wangen. Het overtuigend signalement, kortom, van een rechts iemand.

Maar is het niet té overtuigend?

Ik heb het wel eens in de bioscoop. Alles wat ik aan sympathie kan opbrengen gaat naar de jonge, gelukkig getrouwde dominee die de vlammen helpt blussen in het zo raadselachtig in brand geraakte plaatselijke bejaardenhuis. Kijk die man daar toch blussen.

Overschrokken werpt hij zich opnieuw in de vlammen, nu om de 75-jarige rijke heks te redden die hem jarenlang zo vals bejegend heeft. Te laat! De tranen staan hem in de ogen, en ik kan wel mee janken, zó lief is die man me. En toch. Als in de allerlaatste minuut van de film wordt ontknoopt dat niemand anders dan diezelfde dominee de oudjes in de fik heeft gestoken, besef ik ineens dat ik dat al die tijd heb zitten weten. En dát gevoel bekruipt me tegenwoordig ook telkens als ik Drees achter die rechtse regeringstafel zie grijnzen.

Is W. Drees jr. niet eigenlijk het allerradicaalst-linkse dat wij in Nederland ooit zullen kunnen voortbrengen?

Ik geef een paar indicaties.

De lengte van de toespraak die Drees in de Kamer houdt kan alleen in de schaduw staan van de tijdsduur die voor redevoeringen wordt opgeëist door leiders van socialistische volksrepublieken. Rechtse politici *kunnen* nooit zo lang praten; die verzwijgen bijna alles.

In die toespraak lanceert Drees een dodelijke aanval op de auto, de lievelingsvijand van links. De drie z.g. progressieve oppositiepartijen sputteren, *samen met de rechtse Schakel*, een beetje tegen uit naam van ‘de kleine man’; alsof Van Mierlo het niét erg vindt als we zouden sterven aan de uitlaatgassen van de arbeidersklasse. Meer op de achtergrond bereidt Drees maatregelen voor die moeten garanderen dat kapitaalkrachtige uitbuiters voortaan zullen bloeden als ze hun doorgaans toch te stomme kinderen zo nodig aan een universiteit willen laten studeren.

Een soortgelijke ‘filosofie’ draagt hij uit op het terrein van de kunst; we staan aan de rand van een economische afgrond, en er is wel wat anders te doen dan in een avondjurk naar de opera te gaan.

En niet anders, tenslotte, redeneert hij ten overstaan van het z.g.

welzijnswerk. Wat valt er nog maatschappelijk te vormen als we straks niet meer te vreten hebben? Laten we nou eerst maar eens tien miljoen ton suikerbieten plukken - dan kunnen we daarna in de jeugdherberg nog lang en gelukkig aan de vrije, creatieve ontplooiing van het individu werken.

Dat zie ik Drees allemaal doen. En dwars door het stereotiep heen van de langharige, alternatieve, met Indiase kralen bijeengehouden rebel, denk ik wel eens bezorgd: een ernstige 48-jarige broekeman, onludieke horizon, a-cultureel, financieel deskundig en ingevallen wangen - is dát eigenlijk niet het overtuigende signalement van de Nederlandse revolutionair?

Spellen

Als de actiegroep van de schoolpsycholoog Kohnstamm haar zin krijgt, doen we op een dag geen zout meer op ons ei, maar zaut op ons ij.

Persoonlijk zal ik daar geen ij minder om eten. Spelling is, zoals Kohnstamm niet nalaat terecht op te merken, een kwestie van afspraak - van mijn part vreet u de hele dag een oe met zuut, als ze maar niet te erg stinken, want een roos is een roos is een roos. De actiegroep voert bovendien uitstekende argumenten aan om af te komen van dat tijdrovende dicteegelazer waarin de eidele leifijgene een aud, benouwd gebauw op zijn schauders moet dragen; jarenlang worden kinderen met dat soort dingen lastig gevallen, zonder dat het *iets* toevoegt aan hun taalvormende vermogen. Let maar op, op televisie: een willekeurige Amerikaanse analfabeet formuleert beter wat hij zeggen wil dan een willekeurige Nederlandse parlementariër; die weet hoe je 't spelt maar hij kan 't niet zeggen.

Kortom - van mij mag 't, al behoud ik mij de vrijheid van enige reserve voor, die door de verschillende voorstanders van de radicale spelvereenvoudiging tot op dit moment nog niet is weggenomen. Deze reserve heeft te maken met zekere *visuele* aspecten van de zaak, waarvan ik ook niet had verwacht dat ze zouden zijn opgemerkt door een psycholoog, want dat is iemand die in mijn ziel kijkt, en dan zie je andere dingen vanzelf een stuk minder

scherp.

Neem bijvoorbeeld dat ij. U mag dat voortaan best zo schrijven, en ik zal me zonder veel zeuren bij een eventueel meerderheidsbesluit neerleggen, maar het is voor mij geen *ei* meer. Dat heeft te maken met wat je ziet als je het schrijft. Een ij is, althans in mijn visuele voorstelling van het letterteken, te lang voor een ei - ik weet bijna zeker dat het, als ik al lepelend geconcentreerd aan de ij zou denken, zelfs niet meer als een ei zou *smaken*. Dat ronde, gezellige is er af, je zou het voor mijn gevoel ook niet meer kunnen bakken, en van stuk koken, met van die witte, vliederige gezwellen die treurig langs de dop hangen zal in het geheel geen sprake meer zijn.

Ik betwijfel of dit uitsluitend een kwestie van gewenning is - de tegenwerping waarmee Kohnstamm natuurlijk zal komen en waarbij hij zo ver zal gaan te zeggen dat het misschien ook op medische, milieuhygiënische en maatschappijkritische gronden hoog tijd werd dat ijeren een andere smaak kregen. Ik houd staande dat het beeld van letters en lettercombinaties een autonome rol speelt in de taal, het taalgebruik en de taalvorming. Wij hebben heus niet voor niets eeuwenlang ‘au’ geroepen als we pijn hadden, en niet ‘ou’. Visueel is au vreselijker, onherroepelijker, ik zou bijna durven zeggen catastrofaler dan ou.

Dit *kan* bij de vorming van woorden interessante consequenties voor de spelling hebben. Zo schiet naar mijn eigen gevoel het beeld van de lettercombinatie ‘koud’ ernstig tekort als het er om gaat allerlei ervaring van niet-warm te noteren. Bij het type droge, spijkerharde vriesweer heb ik het inderdaad ‘koud’ - maar ik vind het ongenuanceerd om datzelfde vierletterbeeld te gebruiken als er een verzamelingetje smerig geworden natte sneeuw van mijn jas af per ongeluk tussen twee knoopsgaten van mijn overhemd door langs mijn buik begint te druppelen. In dat geval onderga ik de sensatie als *kaud*, en als het véél sneeuw is zelfs als *kaut*.

Kohnstamm zal wel begrijpen waar ik heen wil. Hij mag het van mij best een keer kaut hebben, maar hij mag de ogen niet sluiten voor het feit dat hij het daar niet mee *redt* in een klimaat als het onze. Hij mag van mij de ene vrauw na de andere liefhebben, maar het risico blijft bestaan dat hij op een ochtend wakker wordt en er ligt 'r een naast hem van wie hij moet erkennen dat het een vrouw

is, of een frau, of een weif, of een dwijl, of een zeer uitzonderlijk mooie mijd.

En dit betekent dat de spelling, verre van vereenvoudigd te kunnen worden, aan een diepgaande complicering moet worden onderworpen. Op dit moment, zegt Kohnstamm, wordt de helft van het aantal taaluren op de basisschool besteed aan de spelling, en nóg blijkt 41% van de kinderen na zes jaar de boel niet onder de knie hebben. De oplossing zal dus gevonden moeten worden in tenminste een verdubbeling, maar misschien wel een verdrie- of vierdubbeling van het aantal taallessen, en derhalve van de totale leerplichtperiode.

Ik denk dat ik daar een actie voor begin.

Proppeschieters

Zou het nou met de kunst alleen maar slecht gaan vanwege de regering?

Het heeft er natuurlijk invloed op. ‘Wijst ons volk den weg naar het toneel en ge wijst het den weg naar een instituut, waar de grondslagen van onze samenleving worden aangetast’, riep in 1935 een Anti-Revolutionair lid van de Amsterdamse gemeenteraad uit. Biesheuvel was toen al een christelijke jongeman, Drees danste om de meiboom en Geertsema kroop in de loudspeaker om geen woord van de Bonte Dinsdagavond Trein te missen. Wat kun je verwachten van een kabinet van calvinisten, profijtsocialisten en liberalen? Vraag het maar aan een artiest die de dertiger jaren heeft meegemaakt: niets.

Toch weet ik niet of het alleen maar aan Den Haag ligt.

Steken, om nou maar één facetje te noemen, onze toneelkunstenaars de handen wel op de juiste manier uit de mouw?

Ik vraag het me maar weer eens af nu ik hoor over een theatergezelschapje dat de boer op is met een gedramatiseerde actualiteit: de godsdiensttwist in Noord-Ierland. Goed werk. Shakespeare zoog al die ellende ook niet uit zijn duim. Halverwege de actuele voorstelling laten de acteurs zien hoe kinderen daar in Ulster spijkerbommen maken uit een handje spijkers, een vleugje buskruit, een lont en een kranteprop. Ook uitstekend. Het toneel is er

onder andere om iets te leren wat je nog niet wist en liefst ter aantasting van de grondslagen onzer samenleving, want die Amsterdamse anti-revolutionair wist al in 1935 verdomd goed waar het om draaide. Als nu die acteurs een paar van die spijkerbommen hebben gemaakt, blijken ze er nog twee dozen vol van achter de hand te hebben, en vóór de toeschouwers het goed en wel beseffen, vliegen hun de geprefabriceerde projectielen om de oren. *Voortreffelijk*! De functie van het theater in deze tijd is bovenal het slechten van de barrière tussen schijn en werkelijkheid: sprookjes zijn goed om de bleke burgers (Biesheuvel, Drees, Geertsema) te amuseren, maar toneel moet een exponent zijn in de strijd om een rechtvaardiger samenleving.

Ja, ja.

Maar tot nu toe zijn er gedurende de voorstelling van het actuele getuigenis uit Noord-Ierland geen doden gevallen in de schouwburg. Sommige bezoekers schijnen de spijkerbommen behendig te ontwijken, andere werpen ze giechelend naar het toneel terug, alle betoonden hun dank voor het gebodene met een hartelijk en langdurig applaus terwijl de executanten onder bloemen werden bedolven. Het punt is namelijk dat die bommen niet echt zijn. Er zitten misschien wel een paar spijkertjes in, maar geen kruit, en geen lont, laat staan dat die zou zijn aangestoken.

Een gemiste kans dus, en wel in alle opzichten. In de eerste plaats omdat het avontuur hier een functie van de kunst had kúnnen zijn (‘mijn vader behoorde tot de 18 overlevenden van dat beroemde toneelstuk over Ierland’). In de tweede plaats omdat op deze manier de voorpagina nóóit gehaald zal worden - en stel je eens voor: ‘Theater noteert duizendste gewonde’. En in de derde plaats omdat op deze goedkope manier (een pak ouwe kranten en misschien één ons kopspijkertjes) nooit een vuist gemaakt kan worden tegen de CRM-begroting, wat met echte bommen (en al die WA-polissen) wèl mogelijk zou zijn geweest.

Propjes gooien in de klas - dat lijkt me nou precies wat Biesheuvel, Drees en Geertsema door de beugel vinden kunnen.

Gezellige dagen

Neem iemand over honderd jaar.

Hij moet proberen zich uit krantenfoto's, filmjournalen en televisiereportages een beeld te vormen van hoe het bij ons in 1971 toe ging.

En de vraag is: zal die man *ooit* tot de conclusie kunnen komen dat wij in 1971 gebukt gingen onder een crisiskabinet van steile burgerheren, dat we in machteloze woede de vuist balden tegen hun beheer, dat kunst en cultuur kwijnden, dat het onderwijs tien jaar achteruit was gezet, dat de lucht vergiftigd en het water uit de kraan niet meer te zuipen was?

Nee hoor.

Zo'n man komt na wekenlange aandachtige studie tot de slotsom dat het in die tijd een vrolijke boel was.

Als het bijvoorbeeld een keer ergens een beetje stonk, rats roets, meteen zaten de mensen om de tafel en hadden een actiecomité. De hele avond lachen. De een deed een dubbeltje in de pot, de ander een kwartje, een derde wel eens een rijksdaalder! Vóór je het wist was er al genoeg gelapt voor een betrouwbare touringcar, en alras brak de dag aan dat ze met z'n allen de bus beklommen en de gezellige tocht naar Den Haag aanvaardden. En aan één stuk door zingen, want oude vaderlandse liederen werden toen nog in ere gehouden. ‘De minister is een smeerlap, wat een smeerlap is hij toch’, op de wijze van Ferme Jongens Stoere Knapen en zo.

In de residentie intussen keek de bewindsman reeds ongeduldig uit. ‘Er komt toch wel iets?’, vroeg hij telkens zenuwachtig aan de bode. ‘Je weet toch wel zeker dat er een felle demonstratie zal wezen?’

En ja hoor - de bode had Zijne Excellentie nog maar nauwelijks gerustgesteld, of daar draaide de glimmende bus Het Binnenhof op en schalde het gescandeerde ‘Vuile rotminister’ over het eeuwenoude terrein.

Trots lachend stond de minister even later de actieleiders te woord. ‘Excellentie’, riepen dezen onderdanig, ‘ons actiecomité heeft besloten u uit te roepen tot Drol in de Pispot van het jaar 1971!’ ‘Nou, dat had u toch niet hoeven doen’, stamelde de portefeuille-

drager diep getroffen.

‘En we meenden’, ging de leiding voort met de in de bus zorgvuldig gerepeteerde toespraak, ‘u behalve een petitie met 2300 handtekeningen, ook een blijvend aandenken te moeten overhandigen aan het doel van onze komst. Pakt u hem voorzichtig uit, want de pispot is van chocola en de drol van zacht fondant.’

Van oor tot oor grijnsde de minister. Gisteren nog had hij zich, in een depressieve bui, afgevraagd of het volk hem wel echt lief had. Dat was geweest toen hij van achter het gordijn had gezien hoe één zijner ambtsgenoten van het actiecomité ‘Viespeuk’ een geheel uit warme paardevijgen geboetseerde tabakspijp had gekregen omdat, zoals het comité woordspeelde, ‘de buurt er tabak van had’ en de minister nou eens ‘een vieze pijp’ wilde laten roken. Hoe jaloers had hij zich gevoeld!

En nu, hij zelf, uitgeroepen tot drol in de pispot 1971!

Ontroerd nam hij het gedenkteken aan, zwaaiend naar de steeds feller protesterende menigte, en intussen schuin naar boven kijkend of zijn collega's het wel zagen. En wat zou moeder-de-vrouw er wel niet van zeggen!

Honderd jaar geleden, heerlijke dagen. En wát, vraagt die studerende man met al die foto's en films en reportages zich steeds meer af - wat zouden de mensen van toen toch bedoeld hebben als ze het over agressie, geweld en intolerante minderheden hadden?

Wie is van het houtje

Om te kunnen blijven meepraten in beschaafde kringen, en omdat ik de Biologische Tijdbom en Soldaat van Oranje ook al gemist heb, ben ik uiteindelijk toch maar begonnen aan dat boek van Jan Foudraine.

Tsjonge, tsjonge, wat kan die man vertellen, zeg. Echt de oren van je kop. Logisch natuurlijk, want hij is zenuwarts van z'n vak, dus die heeft jarenlang *luisterend* naast de divan gezeten, en dan moet op een dag de reactie komen. Mensenlief wat een spraakwater.

En hij zou nóg wel een boek kunnen vol maken! Gelukkig maar dat spreken altijd nog zilver is; al blijft zwijgen natuurlijk goud, Jan!

Wie is van Hout, zoals Jan z'n boek heet, is volgens mij zo'n succes omdat het op psychisch gebied de functie vervult die we in de sector knutselen zien innemen door de doe-het-zelf-folder. Welke enigszins uit de kluiten gewassen Nederlander bestelt tegenwoordig nog een behanger of een loodgieter als hij elke ochtend een gratis drukwerk in z'n trap vindt waarin wordt uitgelegd hoe je de lijm opbrengt of de hoofdkraan afsluit? Dat is een ontwikkeling in het kader van de voortschrijdende democratisering (weg met de metselaar met z'n typisch autoritaire witte jas), en in dat licht zie ik ook de betekenis van Foudraines werk.

Als hij uitlegt dat één van z'n patiënten het woordje helpen interpreteert als hel-pen: 'iemand in de hel vastpennen' - dan heb ik op dezelfde manier iets opgestoken van de psychiatersmethodiek als wanneer ik mijn kamer mooi heb geverfd omdat ik eerst kennis heb genomen van Flexa's Tamponneer Tips voor de Vrije Tijds Schilder. Als ik dan iemand in mijn kennissenkring tegenkom die, ik noem maar eens wat, bang is voor piepen, dan zal ik meteen snappen dat die man vroeger op school, slecht was in meetkunde *(pi)* en vermoedelijk een paar bittere ervaringen heeft opgedaan in het Limburgse dorpje *Epen*. Die man, zal ik dan snel kunnen vaststellen, is helemaal niet bang voor piepen, hij is bang voor pi-epen, en daar kunnen we dan samen mee verder. Ik durf niet te voorspellen dat ik de patiënt op die manier over z'n angst heenhel-p, maar daar staat tegenover dat ook Jan wel van alles en nog wat over zijn patiënten vertelt, maar zelden of nooit hoe het met ze afliep.

Dat brengt me trouwens op een tweede en veel algemener nut van het werk van Foudraine (vgl. fr. *fou* = gek, en *drainer* = ontwateren), te weten zijn vurig pleidooi om patiënten van een psychiatrische kliniek geen patiënten te noemen, maar leerlingen, en de inrichting ook geen ziekenhuis, maar een levensschool. De gedachte is, sinds Orwells dubbeldunk, niet nieuw (noem werklozen arbeidsreserve en de crisis komt nooit meer terug), maar heeft intussen aan bruikbaarheid op alle terreinen van menselijk samenleven natuurlijk niets ingeboet. Ze verdient naar mijn mening de allerruimste verbreiding, en ik twijfel er ook niet aan of die zal komen - juist in de sector van de z.g. menswetenschappen waar op een bestsellertje meer of minder niet gekeken wordt.

Lees nu Foudraine nog eens aandachtig over en maak in je eigen woorden een opstel van 470 pagina's op het thema: de ontwikkelingslanden zijn niet meer arm als we ze rijk noemen; of: Luns is links als hij dat wil; of: de NAVO kan genezen als we haar in het vervolg aanduiden als een Instituut voor Vrede en Vriendschap; of: monseigneur Gijsen is lang niet zo katholiek als hij er uit ziet, maar zelfs al zou hij toch nog tamelijk rooms blijven, dan nog hoeft hij niet zo conservatief te zijn als hij nu lijkt omdat ze in Roermond zo'n progressief profiel van de nieuwe bisschop hadden gemaakt.

Niet zo mooi

Wat ik waarschijnlijk nooit zal leren - dat is hoe je nou consequent progressief of hoe heet dat, links moet zijn.

Neem Brundage.

Op het eerste gezicht ligt dat zo simpel als wat. Avery Brundage is oud, hij is rijk, hij is Amerikaan en hij speelt de baas als president van het Internationaal Olympisch Comité. Een autoritaire man die geen tegenspraak duldt en dus van mij bijna ongezien de zenuwen kan krijgen en het ontbreekt er nog maar aan dat hij van adel is, maar goed - hij is zo al rechts genoeg. ‘Deze Avery’, schrijft De Nieuwe Linie van deze week, ‘koestert nog het zo genaamde amateursideaal. Dat amateurisme stamt uit de tijd dat rijkaards tijd en geld hadden aan sport te doen; daarvoor betaald krijgen was iets vies.’

En De Nieuwe Linie is jong, is straatarm, is Hollands en is alternatief rooms.

‘Avery Brundage’, roept het blad dan ook uit, ‘is begonnen de Oostenrijkse skiër Karl Schranz uit te sluiten. Op gevaar af dat de Olympische Winterspelen in elkaar donderen. In naam van een 19de eeuws rijkeluisideaal.’

Ja, denk ik dan.

Maar is die ouwe seniel nou echt wel zo rechts als De Nieuwe Linie en ik aannemen?

De Nieuwe Linie *begint* al een beetje nattigheid te voelen als het terloops stelt dat de commercialisering van de sport natuurlijk

‘*niet zo mooi is*’. Maar het blad praat er snel overheen, wijst er op dat topsporters ‘artiesten, entertainers of symbolen’ zijn van hun land en maakt dan snel de draai naar dat rijkeluisideaal van de ‘zeer oude, rijke Amerikaan.’

Allemaal goed en wel, maar waar maakt die topsporter Karl Schranz reclame voor? Dat kan nooit veel goeds zijn. Het gaat altijd om wasmiddelen (fosfaten), auto's (benzinestanken), chocoladerepen (hartinfarcten), sigaretten (longkanker) of andere consumptie-artikelen waar *wij* jonge, straatarme, linkse underdogs aan sterven om *hen* (oude, steenrijke, autoritaire regenten) nog machtiger te maken dan ze toch al zijn.

Trouwens - wie zegt eigenlijk dat amateurisme iets te maken heeft met rijkaards die tijd en geld hadden om aan sport te doen? Tot in 1954 of daaromtrent waren voetballen, schaatsen en korfballen in Nederland nog volledig het domein van het kleine klootjesvolk - skiën (wat Schranz doet - de naam zegt het al) is altijd iets geweest voor de betere kringen, want Jan met de pet kan niet naar de wintersport, Jan met de pet van De Nieuwe Linie komt zelden verder dan veertien dagen in de zomer all-in naar Joegoslavië. En wat er in of omtrent 1954 met een sport als voetballen is gebeurd, daar zouden De Nieuwe Linie en ik eigenlijk erg treurig van moeten zijn. Van dat moment af is voetballen iets geworden van keiharde, autoritaire superbazen die een middenvoor van 25 jaar een spreekverbod kunnen opleggen, die hun werknemers geen spoor van inspraak gunnen en die hartelijk meedoen aan het neo-kapitalistische, milieuverpestende, manipulerende vervreemdingsspel dat de arbeider moet afleiden van waar het volgens De Nieuwe Linie en mij werkelijk om gaat: te weten een betere, rechtvaardige en democratische maatschappij.

En wie staat daar voor op de bres? Precies: Avery Brundage. Maar wie zijn er als de kippen bij om die man een onnoembare ouwe zak te vinden? Precies: De Nieuwe Linie en ik.

Maar ik pas er voor. Dan donderen de Olympische Winterspelen maar in mekaar. Het is jammer voor Bob Spaak, Herman Kuiphof, Theo Koomen en al die andere ‘artiesten, entertainers of symbolen’ van ons land. Het is ook ontzettend jammer voor De Nieuwe Linie, maar jullie moeten maar zo denken, jongens: al dat geld kunnen we beter besteden voor de alternatieve missie.

Vraaggesprek

‘Meneer Blokker, ik lees uw stukjes altijd met groot genoegen, maar wat mij er wel eens in stoort, dat is het ontbreken van een duidelijk standpunt, een onomwonden stellingname.’

‘Kom, kom.’

‘Ik geef een voorbeeld waarmee ik eigenlijk meteen bij de kern ben van dit vraaggesprek: de spelling. Bent u nou vóór of tegen de spellingvereenvoudiging?’

‘Och.’

‘Nee, nou moet u een keer niet om de pot piesen - bent u er vóór of er tegen.’

‘Vogen. Ik bedoel teer. Tegen.’

‘Tegen?’

‘Tegen.’

‘En waarom, als ik zo vrij mag zijn? Wilt u dit duidelijke standpunt adstrueren?’

‘Ja, kijk eens. Ik kán 't.’

‘Hoe bedoelt u dat?’

‘Ik bedoel dat die 400 uren spellingsonderwijs indertijd aan mij besteed zijn. Ik weet dat je onmiddellijk met twee d's en twee l's schrijft en hij heeft gefaald met een d, want de stam is faal en de l staat niet in 't kofschip. En ik acht het in deze tijd van ernstige spanningen op de arbeidsmarkt onverantwoord - in zowel sociaal als economisch opzicht - om een investering van 400 spellingsuren door de WC te spoelen.’

‘Ik moet u erop wijzen, dat u weer in de misselijke gewoonte vervalt de zaak met een zogenaamd ironische wending te omzeilen.’

‘En het is niet alleen een kwestie van die 400 uren. Een artikel van de kritische spellingshervormer Helge Bonset in Vrij Nederland zou mij onder normale omstandigheden 10 minuten lectuur hebben gekost. Omdat het echter in de door hem gehanteerde nieuwe spelling stond afgedrukt heb ik er nu een kwartier over gedaan. Vrij Nederland heeft 100.000 lezers die, zoals u weet, grotendeels uit links-intellectuele kring komen en tenminste 20, 25 jaar zijn. Allemaal mensen dus die hebben geleerd dat het de lakei van de keizer, en niet de lakij van de kijzer is. Als we aannemen dat slechts de helft dat stuk gelezen heeft, en voorts even veronderstellen dat

die mensen zich net zo snel aan dat esperanto hebben aangepast als ik - dan zijn er door de lectuur van dat ene artikel toch even zo goed 50.000 maal 5 minuten, dat is god betere 't *vierduizend* manuren over de balk gesmeten. Daar kun je tegenwoordig een rijtje woningwetwoningen voor neerzetten! En dan reken ik nog niet eens de tijd mee die Bonset nodig heeft gehad om de fouten uit zijn stuk te halen - ik bedoel al die onwillekeurige dt's in t's veranderen en al die ou's in au's.'

'Bent u nu eindelijk uitgepraat?'

'Ja'.

'Dat u achter een vooruitstrevend mombakkes een in wezen reactionair karakter verbergt is uit dit gesprek nu wel zo klaar als een klontje geworden. Over de sociale argumenten hoef ik met u verder niet de discussiëren. Maar gebruik nou toch eens je verstand, Blokker, en stel je eens voor wat met die lagere schoolkinderen in die 400 uren die nu voor de spelling worden vergooid niet allemaal zou kunnen *doen*!'

'Wat dan?'

'*Ik* stel hier de vragen.'

'Geen onderwijzer die enig idee heeft wat hij met al die tijd aan moet. Zeker allemaal samen de Gysbrecht lezen. Niemand van al die anti-autoritaire schoolmeesters is nog op het idee gekomen dat Harry Mulisch voorstelt in zijn gewraakte brochure Soep Lepelen Met Een Vork: die schapen al in de eerste klas leren hoe ze met een woordenboek moeten omgaan. Dát is pas democratisering van de kennis. Maar nee hoor. Vroeger uit je kop moeten leren dat het paard was. En nu voor het gemak uit je kop moeten leren dat het paart is! Ze willen alleen maar drillen in een gemakkelijker systeem.'

'Dat zal onderwijzend Nederland niet op zich laten zitten, Blokker. Daar zul je meer van horen. Dat zal brieven *regenen* in De Volkskrant.'

'Nou, dan neem ik dat terug.'

'Zie je wel, dat je geen standpunt hebt? Dat is nou precies waarom ik langzamerhand doodziek ben van al die stukkies van je.'

'Meent u dat nou?'

'Natuurlijk meen ik dat. *Ik* meen wat ik zeg.'

'Misschien moet ik er dan toch nog eens over nadenken.'

‘Daar zou ik dan maar snel aan beginnen.’
‘Ik ben al bezig.’
‘Ook over de spellingsvereenvoudiging?’
‘Ook over de spellingsvereenvoudiging.’
‘En ben je er nou voor of tegen?’
‘Hè?’
‘Ik vraag: ben je er nou voor of tegen?’
‘Toor. Ik bedoel vegen. Voor.’
‘Voor?’
‘Tegen.’

Geen balletdanseres

In de Nieuwe Linie van deze week noemt dr Walter Goddijn de rooms katholieke kerk in Nederland ‘een balletdanseres waar een spotje op staat.’

Zo'n beeld, daar zou ik nou nooit op gekomen zijn.

Mijn onverbiddelijke associatie met een kwestie als die rondom de nieuwe bisschop van Roermond leidt altijd naar Albert Heijn. Ik zie de hoogste Heijn op voor hem zeer duidelijke gronden besluiten om Karel als chef in het filiaal-Dapperstraat neer te zetten. Het personeel in de winkel, en de andere filiaalchefs van de stad in rep en roer, want die hebben het niet op Karel - Karel is stuurs, kortaf, nooit een keer gezellig achter de toonbank of op het maandelijkse bedrijfsfeest, voor Karel schijnt er maar één ding te bestaan: de klantenkring en de omzet. Maar ja, Heijn Sr, je kent 'm. Wat die in z'n kop heeft, heeft-ie niet ergens anders. Op de jaarvergadering vaak de beminnelijkheid zelf (‘jullie weet, mensen, ik zie jullie als één grote familie’), maar als de záák in het geding is keihard, en niet tot sjoemelen bereid. ‘Zeer, zeer lang heb ik, uiteraard, nagedacht over de vraag of nou juist Karel de aangewezen man voor de Dapperstraat was. Nachten heb ik er van wakker gelegen. En toen wist ik: ja, Karel is 't. En ik wist ook: misschien zullen de anderen even raar opkijken, maar als ze het niet al meteen begrijpen, zullen ze het in ieder geval blijmoedig aanvaarden. En nou wil ik er verder niks meer over horen, de consumptiebon geeft trouwens recht op een onbekrompen glas

kruidenierswijn.'

Ik kan er ook niks aan doen. En zeg niet dat ik met te weinig eerbied over die dingen praat, want ik heb zó veel eerbied voor zo'n Gijsen, dat ik ernstig mijn best doe de mens achter zijn tabberd te zoeken.

En dan zie ik hem in Rome tegen de paus zeggen:

'Paus Paulus, weet u nou wel zeker dat ik dat moet doen in Roermond? Het geeft maar deining. Ik zou u niet willen suggereren nou maar meteen weer zo'n doorgeslagen Nieuwe-Linie-katholiek te nemen die niet eens meer in een zwarte jas met een boordje loopt - maar er zijn toch genoeg tussenfiguren die een radicale catechesecursus kunnen tegenhouden zonder bij Goddijn onmiddellijk als een reactionair op te vallen?'

'Gijsen', zei de paus geduldig, 'wat is nou precies deining? Twee opgewonden in burger geklede dekens bij Hans Jacobs in Achter het Nieuws? Septuagint? De Nieuwe Linie? Kom, kom. We hebben voor heter vuren gestaan. Dit is een klein brandje, en ga jij dat nou maar gauw blussen.'

'Ja, maar', probeerde de goede Gijsen de beeldspraak van de heilige vader door te trekken, 'straks slaat de vlam in de pan.'

'Zo, zo', moest de paus nu glimlachen. 'Nou, dan tillen we het pannetje op en houden het een ogenblik in de Noordzee. Hoe komt het toch dat jullie Hollanders zo'n last van zelfoverschatting hebben? In Brazilië doen we zo'n oppervlakte met één bisschop af!'

'Maar daar zijn minder protestanten', wierp Gijsen tegen - 'daar zit niet iedereen met argusogen te luisteren naar wat het Vaticaan nou weer heeft uitgehaald. Zoals laatst, met permissie, die uitval tegen de Duitse abortuswetgeving en die toespeling op het Derde Rijk. Zoiets valt niet goed in een land waar ze allemaal Der Stellvertreter kennen.'

'Jullie hebben een te goed geheugen. De geschiedenis van het christendom is de geschiedenis van vergeven en vergeten, Gijsen.'

'En dan komen ze ook altijd met vergelijkingen tussen Rome en het Kremlin - zo van: het zijn precies Russen, want die dulden ook geen nationale variant van de heilsleer.'

'Ja, dáár kan ik me zo kwaad over maken', riep de paus nu uit.

'Wij doen iets al twintig eeuwen, en dan komt er na 1917 jaar een stelletje bolsjewieken dat ons na-aapt en dan durven ze te roepen

dat *wij* 't van hèn hebben afgekeken! Ga nou maar gauw, Gijsen. Kijk niet zo sip, veeg je bril schoon, doe de groeten aan Simonis en ga ze mores leren.'

Kijk, dat zie ik, als ik aan monseigneur Gijsen denk. En ik zal van m'n leven geen balletdanseres zien.

Les der geschiedenis

Als ik De Telegraaf zou moeten geloven, heeft een zekere W.

Kicken in zijn functie als voorzitter van de landelijke organisatie van oud-illegale strijders tijdens de Haagse hearing over de drie van Breda onder andere het volgende opgemerkt: 'Van Agt kan zijn tijd beter besteden aan krotopruiming, of zorgen dat zedenmisdadigers en handelaars in drugs worden geliquideerd of gedeporteerd naar een afgelegen eiland.'

Een frisse man.

'Wat is dat, pappie: een landelijke organisatie van oud-illegale strijders?'

'Ik ben blij dat je dat vraagt jongen, want ook jij moet je de les van de geschiedenis ter harte nemen. De organisatie van oud-illegale strijders is een vereniging van mensen die gedurende de bezetting van ons dierbare vaderland door het Duitse Nazibeest in verzet kwamen.'

'Tegen de Duitsers?'

'Dat wil zeggen: tegen de barbaarse methodes die de Duitsers er toen op na hielden.

'Dus dat waren dappere mensen.'

'Reken maar, jongen. Lijf en goed hadden zij veil voor een rechtvaardige maatschappij waarin de deugd weer eerlijk beloond en het kwaad weer eerlijk gestraft zou worden. De Duitse maatschappij die er toen was, dacht daar anders over. De Duitse wetten van die dagen waren misdadige wetten, en de illegalen gingen daar tegenin. Vandaar ook de naam: illegalen, *tegen* de wet.'

'Gossie.'

'De Duitsers bijvoorbeeld - als die toen een zwarthandelaar pakten, dan zeiden ze: liquideer hem maar meteen, of deporteer hem desnoods naar een afgelegen plaatsje. En dan stond er in de illegale

krant: men moet er voor zorgen dat zoiets *niet* gebeurt.'

'Stond dat in De Telegraaf?''

'Neen, jongen. De Telegraaf was geen illegale krant. De Telegraaf was een legale krant.'

'Dus die vonden dat toen goed, van dat liquideren en deporteren?'

'Ze schreven in ieder geval niet dat het een schande was.'

'Durfden ze dat niet?'

'Ze durfden het niet, of ze *vonden* het niet zo'n schande. Ik denk dat laatste.'

'Maar nu zouden ze het toch wél vinden, hè? Want die Duitse wetten zijn er toch niet meer?'

'Neen, jongen, God zij dank zijn die Duitse wetten nu weg. Er zijn nu weer wetten die het liquideren en deporteren van mensen verbieden, en De Telegraaf is nog steeds een legale krant. Dus ze kijken wel uit om te schrijven dat dat wèl moet gebeuren. Hoogstens citeren ze met enige instemming een uitspraak van W. Kicken.'

'Maar hoe is dat dan met W. Kicken, pappie? Die was er toch tégen om iemand te liquideren?'

'Precies, m'n jongen. Dat klopt. Precies zoals De Telegraaf een legale krant is gebleven, is W. Kicken niet opgehouden een illegale strijder te zijn. Snap je wel?'

'Ja pap.'

'En nou ga je lekker slapen, hè?'

'Ja pap. Pap.'

'Ja?'

'Was dat nou de les van de geschiedenis?'

'Ja, jongen. Dat was nou de les van de geschiedenis.'

Over de voortplanting

Volgens mij is er altijd een zeer oorzakelijk verband geweest tussen intelligentie en kindertal. Hoe meer hersens, hoe minder nageslacht. Ik kan het niet met cijfers staven, ik zou niet eens weten of er op dit veld onderzoek gedaan is - het is eigenlijk meer een gevoel, en ik wil onmiddellijk toegeven dat het misschien wel een tamelijk stompzinnig gevoel is, maar dat klopt dan: ik heb vier

kinderen en dat is voor Nederland honderd percent te veel.

Toch trof me van de week weer een aardige illustratie voor mijn theorie. De beroemde maatschappijkritische medicus dr O.M. de Vaal lanceerde in Het Parool het nieuws van een nieuw voorbehoedmiddel de zogenaamde C-film. C-film openbaarde de dokter, is een vliesje van een oplosbare kunststof waarmee sperma wordt gedood. Weinig problemen met het inbrengen, geen hinderlijke nevenverschijnselen, als het goed gaat ook nog goedkoop - kortom: een blijde gebeurtenis op het gebied van de geboortebeperking. Maar wat lees ik gisteren in datzelfde Parool van de hand van diezelfde arts?

'Een paar bevriende collega's hebben mij laten weten dat zij niet zo ingenomen zijn met C-film. Eén van hen vertelde mij dat haar pupillen van een jeugdorganisatie er niet voldoende door beschermd waren.' (dokter bedoelt waarschijnlijk: zwanger raakten - J.B.). 'Maar die hadden dan ook geklaagd dat het zilverachtige vliesje zo'n raar propje werd en helemaal niet oploste. Het blijkt dat er aan de gebruiksaanwijzing van C-film dus iets ontbreekt. *Er is geen rekening gehouden met de kans dat de gebruiker de verpakking toepast en het middel weggooit*'.

De cursivering is van mij.

Begrijp me goed - ik voel me niet verheven boven het type steenezels dat zich op deze wijze toch weer voortplant. Ik heb in mijn eigen familie een nichtje gehad dat 't zilverpapier om een bonbonnetje mee opvrat en niet wist dat je een sinaasappel beter kunt pellen. Je hebt hele volksstammen ontzettend aardige mensen die hun belastingbiljet niet kunnen invullen, die in 'n openbare telefooncel waar alles gedrukt voor ze staat voorgekauwd toch niet kunnen opbellen, die niet weten hoe je hij heb schrijft en die altijd een kwartje in een dubbeltjesautomaat proberen te gooien.

'Ik moet toegeven', schrijft dr O.M. de Vaal in Het Parool, 'dat ik tot gisteravond zelf geen moment gedacht heb dat de hier bedoelde vergissing zich zou kunnen voordoen'. Dat verbaast me niks. Dr De Vaal heeft gestudeerd, dat is een intelligente man, die weet precies wat je wel en wat je niet moet inbrengen. Ik taxeer hem op één, hooguit twee kinderen. En hij is koningklanterig genoeg om de fabrikanten van C-film alsnog met klem te sommeren de mensen uitvoeriger te informeren in de bijsluiter. Maar ver-

wacht hij nou echt dat de pupillen van de jeugdorganisatie zich dan ook helemaal zullen ontdoen van dat rare propje dat helemaal niet oplost?

Soms wou ik dat ik echt links was - dan kon ik bitter geloven dat er een complot achter zat om de mensen dom te houden.

Aan de dames van het contact

Bij het zogenaamde Vrouwencontact van de Partij van de Arbeid (je moet er toch niet aan denken) kan men voorgedrukte kaarten aanvragen waarop te lezen staat: ‘Op... zag/hoorde ik de STER-reclame voor... Ik protesteer. Vrouwen zijn anders. Stem uw reclame af op de werkelijkheid.’ Tot dusver zijn 20.000 ingevulde kaarten doorgestuurd naar de STER; bij het Vrouwencontact ligt een tweede oplage van 50.000 gereed.

Stem uw reclame af op de werkelijkheid!

Nederland is vermoedelijk het enige land ter wereld waar mensen op het idee kunnen komen een dergelijke eis te formuleren.

Wat zouden de meisjes bij de Partij van de Arbeid zich daar nou bij voorstellen? Ik denk een grote, zware Hollandse huismoeder met krulspelden in d'r kop - midden in de kamer rust de zinken wasteil op een door houtwurm en kattenagels aangevreten driepoot. Op het geribbeld bord boent ze de knokkels stuk op een reusachtige, roze directoire met elastiek in de pijpen, en af en toe blaast ze uit haar mooie, afgetobde mond een sliert haar voor d'r ogen weg. Aan haar rokken hangen twee stumpers met snotneusjes, en buiten hoort ze dat vader bij het parkeren in de overvolle saneerstraat de achtste deuk slaat in zijn uit 1964 daterende Chevrolet.

Stem uw reclame af op de werkelijkheid.

Tja, vrouwen van het contact, zo zou dat dan ongeveer moeten.

Want jullie zijn anders dan Sophia Loren die haar door Wallstreet onderhouden lichaam elke dag tweemaal in een badkuip vol schuimbubbels kan leggen - en wat de kapper op de hoek ook aan z'n coiffuur frutselt, jullie man zal toch nooit *sprekend* op Jason King lijken. Dat is de ellende van deze samenleving. Troelstra zag het al aankomen, Alberda kon er niks aan veranderen, Den Uyl

heeft zich er tenslotte bij neergelegd, en jullie zitten met de gebakken peren van 70.000 voorgedrukte protestkreten - dappere meiden van het Vrouwencontact die nog één laatste poging doen om het getij te keren en het kapitalisme te smoren, zij het niet meer in de kiem, want daar is het honderd jaar te laat voor.

Goeie raad is duur. Als jullie het mij vraagt is werkelijkheid de dood van de reclame - en als je wilt laten zien hoe vrouwen in Nederland *echt* hun huid verzorgen, hoe ze *echt* koffie zetten en hun kleine robbedoezen *echt* toespreken als ze met een gescheurd bloesje van het voetballen thuiskomen, dan zou morgen onze hele economie wel eens in elkaar kunnen lazeren, en wie heeft daar de meeste last van, dames? Precies. Niet die wijven in Aerdenhout en Wassenaar die allemaal nèt iets meer weg hebben van de meisjes uit Peyton Place dan u van het Contact.

Er zit volgens mij maar één ding op - en dat is dat de STER zich nog veel verder van de werkelijkheid verwijdert dan ze nu durven. Want het is net als met theater en film en al die andere showbusiness waar u, dank zij de democratisering van de cultuurgoederen toch ook van tijd tot tijd van mag meegenieten: hoe valser hoe lekkerder. U moet zich al die adembenemende rolprenten van Gregory Peck eens voorstellen met Piet Nak in de hoofdrol - dan zou u toch raar hebben zitten kijken.

De STER, geloof me nou maar, is nog veel te reëel, de spots spelen zich nog veel te veel af op het burgerlijk niveau van de etagewoning en de theezakjes in uit bonnen bij mekaar gespaarde servieskoppen. We willen met elkaar in deze wereld toch niet tevreden zijn met wat we nu toevallig hebben? We willen toch vooruit, naar een betere samenleving voor iedereen? In dat opzicht kan de STER een voorbeeld zijn - en als de STER dat begrijpt kunnen we mekaar aansporen: stem uw werkelijkheid af op de reclame. Laat de kaarten maar vast drukken, dames.

Protestdemonstratie

‘Jan?’

‘Ja.’

‘Sta nou op!’

‘Hè?’ ‘Opstaan!’

‘Hoe laat is 't dan?’

‘Half negen al.’

‘Maar het is zaterdag.’

‘Ja, maar we zouden naar de Vietnamweide.’

‘De Vietnamweide is de hele dag, en morgen ook nog.’

‘Maar misschien beginnen ze wel met cabaret, en dat wil ik niet missen. Elsje de Wijn en zo. En Leen Jongewaard.’

‘Wie?’

‘Leen Jongewaard. Van King Korn, weet je wel. Heb je dat van de week niet in Het Parool gelezen? Die man is er kapot van. Die staat er echt helemaal achter. Niet politiek, want dat kan hij als artist natuurlijk niet beoordelen, maar emotioneel. Dat daar allerlei mensen onschuldig in de puree zitten.’

‘Op die Vietnamweide?’

‘Doe niet zo misselijk. In Vietnam natuurlijk. Adèle Bloemendaal kan ook al niet.’

‘Is die er tegen?’

‘Doe niet zo mal, en lees de krant, dan had je kunnen weten dat Adèle Bloemendaal het ook een schandalige toestand vindt. Adèle heeft letterlijk gezegd dat ze absoluut *tegen* de uitroeiing van dat volk is. Maar ze mag om medische redenen niet optreden van haar dokter.’

‘Het is trouwens ook pokkeweer. Lekkere natte boel op zo'n weide. Moet ik soms rheumatiek krijgen?’

‘Kreeg jij maar eens rheumatiek, misschien zou je dan ook eens meer begrip kunnen opbrengen voor het leed dat daar geleden wordt. Sta nou op, want ik wil in ieder geval Rob Hoeke en Supersister horen.’

‘Nee, ik sta niet op. Ik ben principieel tegen ludieke acties.’

‘Jij bent nergens principieel tegen, je bent alleen maar te beroerd om uit je luie nest te komen. Daarom bereik jij nooit wat. Jan Wolkers is er wèl!’

‘Zeker weer in z'n blote kont?’

‘Hoon jij maar, blijf maar zo lang mogelijk in je bed liggen, blijf jij maar een sjagrijnige Hollandse kankeraar in de Volkskrant. Toevallig komt Bert Haanstra voor zo'n manifestatie wèl z'n bed uit en toevallig is die net gisteren hij bevordering officier in de orde

van Oranje Nassau geworden. Doe nou niet zo flauw. Je hoéft helemaal niet naar Willem Breuker of naar Henk van Ulsen te luisteren - er is ook schaken en dammen. We komen op die manier nooit meer eens ergens.'

'We kunnen vanmiddag toch een kopje thee gaan drinken in het geheel vernieuwde American?'

'Reuze leuk hoor, terwijl Harry Mulisch en Hein Donner en alle andere mensen die een beetje interessant zijn in het Amsterdamse Bos zitten. American zit vandaag en morgen vol reactionaire hufters, ik wil naar die weide. Jij bent toch ook tegen die Amerikaanse bombardementen?'

'Als ik nou het raam openschuif en ik roep heel hard Nixon Moordenaar - dan hoef ik niet eens m'n bed uit en het effect is veel groter, want al die maffe mensen die hier in de straat wonen hebben die injectie méér nodig dan Leen Jongewaard en Adèle Bloemendaal. En dan zet jij gezellig die LP van Q-65 op en je zet koffie en als de koffie op is doe ik het raam nog een keer open en ik roep: Alle Vuile Rot Amerikanen Onmiddellijk Uit Indo-China. Want dat meen ik, dat weet je.'

'Ik word onpasselijk van je. Jij zult niets nalaten om er voor te zorgen dat mijn hele weekend weer verpest wordt. Dat is het enige waar het jou omgaat. Ik wil naar het ballet van Helen Leclerq en jij verzint alleen maar smoezen om het te verhinderen. Het is misschien wel de laatste keer dat we naar zoiets toe kunnen - straks heeft die rotzak van Nixon al z'n troepen teruggetrokken, of die Parijse onderhandelingen schieten ineens op en het is uit. Dáár zit jij op te hopen, hè? Dat het niet meer *hoeft*. Vuile lafbek. Blijf maar in je bed, hoor. Ik hoop dat je er in stikt. Roep jij maar scheldwoorden uit het raam - dan mag ik lijen dat ze de politie op je afsturen en dat die je in mekaar timmeren. Ik ga wel weer alleen naar het Radioblazersensemble.'

Informeel

Staatsiebezoeken van en aan onze koninklijke familie zouden, denk ik, een stuk minder interessant zijn als ze niet werden begeleid door verslaggevers van het NOS-journaal. Dezen immers zijn voor

het karwei toegerust met een toon en een woordkeus die in onze snel veranderende samenleving bij mijn weten nergens anders meer worden aangetroffen. Er zit ontzag in, maar ook een zekere bonhommie - een zweem van oprechte onderdanigheid, maar toch ook een accent van vrijmoedige flair. Je vindt 't waarschijnlijk alleen nog bij de echte hovelingen: mensen die aan de ene kant heel dicht bij de monarch staat en hem 's morgens misschien wel *uit* zijn pyama en *in* het uniform van inspecteur-generaal van de luchtmacht helpen, maar daar aan de andere kant een bijzondere kiese distantie bij bewaren, dus bijvoorbeeld wel lachen als de vorst een bon mot plaatst, maar niet meteen een schuine mop terugvertellen die ze de vorige avond toevallig in de paleisstallen hebben gehoord.

Men begrijpt dus dat ik de journaalreportages over de reis van ons koninklijk paar naar Frankrijk met grote belangstelling volg. Het begon van de week overigens met een kleine schrik. Niet omdat ik Bob Meyer terugzag, want dat deed me juist veel genoegen. Dat Bob een maand lang het nieuws niet heeft mogen lezen omdat hij wel eens een centje probeerde bij te verdienen als gast op personeelsavondjes van grote bedrijven heb ik van meet af aan een krankzinnige maatregel gevonden; Swiebertje en Pipo de Clown treden toch ook regelmatig in het land op? Nee, waar ik even van schrok, dat was dat Bob begon te vertellen hoe enthousiast de Franse pers was over het *informele* karakter van het bezoek waarin nu eens niet de nadruk was gelegd op banketten, slechte operavoorstellingen en rijtoeren over de tot grimmige woede van duizenden automobilisten afgezette Champs-Elysées, maar op aandacht voor maatschappelijke en sociaal-economische problemen. ‘Informeel! Wat zullen we nou krijgen?’, dacht ik een ogenblik, maar godzijdank stond in het volgende beeld Jan Gerritsen op Orly alweer dat soort onnavertelbare tekst in de microfoon te zeggen waaruit ik begreep dat het wat de NOS betreft niet zo'n vaart zou lopen met de informaliteit. En waarachtig, daar gaf Jan het woord ook al aan Harmen Siezen en die bleek zich te bevinden bij het ledikant waarin zich nog diezelfde avond konigin Juliana te ruste zou begeven! Aan Harmen z'n stem kon je horen dat hij het vertrek was binnengestapt met grote vilten pantoffels over z'n vieze straatschoenen, dus wel z'n plaats was blijven kennen - maar

intussen had hij evenzogoed dat bed gewoon kunnen *aan*raken. Hij deed het niet. Ik ken in m'n onmiddellijke omgeving weinig mensen die onder zulke omstandigheden de verleiding zouden hebben weerstaan om even lekker op zo'n sprei te vallen, of op z'n minst de volle vuist er in te drukken om eens te voelen hoe dat nou veert (of er misschien door Pompidou, die guit, een erwt onder is gelegd) - maar dat bedoel ik juist: Siezen staat er bij en *kijkt* er niet eens naar, meldt alleen maar dat dit nou het bed is, doet hetzelfde in de badkamers (zilver voor Juliana, goud voor Bernhard, je ziet meteen wie daar de broek aan heeft) en verwijlt nog een ogenblik bij het schrijfkabinet van de prins, want die moet aan het eind van, de dag, na dat hele informele protocol, natuurlijk nog een plek hebben om de staatsstukken te zitten tekenen.

Kortom - mijn avond was goed. Jammer dat de WC's niet in beeld waren. Of heeft mijn moeder toch niet gejokt toen ze mij vroeger vertelde dat vorstelijke personen nooit een grote of kleine bah doen?

Negers in het park

Als ik het goed begrepen heb landt er nu om de andere dag een Amerikaanse jumbojet vol hippies op Schiphol. De meisjes en jongens reizen tegen gereduceerd tarief in speciaal voor hen gereserveerde toestellen. Aan boord wordt een macrobiotisch ontbijt klaargemaakt en er treedt een popmuzikant op. De Pan-Amdirecteur in Nederland verklaarde: ‘Wij proberen deze jongeren te weren van de gewone vluchten. Dat voorkomt ongemak voor andere reizigers en voor de hippies zelf is het veel gezelliger’. De gang van zaken vertoont volgens mij een frappante overeenkomst met wat je wel eens over negers in Zuid-Afrika of Alabama leest. Ook die immers schijnen zich altijd te verplaatsen in aparte vervoermiddelen, waardoor ongemak voor mensen die anders zijn dan zij wordt vermeden. Ook zij onderscheiden zich van laat ik nou maar zeggen *ons*, door een heel eigen smaak op het gebied van eten en muziek en - sterkste punt van analogie - ook van hen wordt verteld dat zij een duidelijke afzondering van anderen *zelf* veel gezelliger vinden.

Nu zal men aanvoeren dat er natuurlijk één fundamenteel verschil is tussen deze hippies en gene negers, en wel dit, dat er voor de eersten wèl en voor de anderen géén keus is.

De vraag of dat echt zo is hangt echter sterk af van je geloof.

Er is een levensbeschouwing denkbaar - laten we haar voor het gemak de neo-marxistische noemen - van waaruit wordt geargumenteerd dat die arme hippies in het Vondelpark in gelijke mate het slachtoffer zijn van Pan American Airways als de Zuidafrikaanse negers van de rassenpolitiek van Vorster. Wat de Pan-Amdirecteur zegt is dan ook gelogen en berust in ieder geval op een leugenachtige kapitalistisch vooroordeel: hippies zijn helemaal niet zo dol op macrobiotisch voedsel en popmuziek - ze zouden maar wat graag een gewone boterham met leverpastei geserveerd krijgen en in het vliegtuig ook een keer naar een door Hans Henkemans uitgevoerde sonate van Mozart willen luisteren. Pan-Am heeft er evenwel belang bij hen van zulke cultuurgoederen verwijderd te houden en het sprookje te blijven verkondigen dat de jongelui die dingen *ongezellig* vinden en veel liever onder mekaar blijven stinken en tamtammen.

Er zou, kortom, best betoogd kunnen worden dat de apartheid van de jumboreizigers (de *naam* zegt al een hoop) even gedwongen is als die waar mensen als Eldrige Cleaver en Angela Davis zich zo tegen verzetten.

Wie intussen, vanwege een afwijkend maatschappijgeloof, een redenering als hierboven gevoerd *niet* kan volgen - die moet toch raar tegen dat volk aankijken.

Ik, om eens iemand te noemen, kijk raar tegen dat volk aan. Nog afgezien van het feit dat ik mijn vakantie voor geen goud temidden van *soortgenoten* in Central Park zou willen doorbrengen, zou ik liever ter plaatse sterven dan me als toeristisch pakvee in een vrachtvliegtuig van de KLM gereduceerd naar New York te laten vervoeren in de wetenschap dat ze daar de halve recherche in burger bij m'n tent zetten en met de goeie kans dat ze in Amerika zouden concluderen dat het met de integratie in Holland ook nog lang geen botertje tot de boom is. Ik weiger te geloven dat die Amerikaanse jongens geen keus hebben en na een jaar sparen (je kunt daar toch zeker ook wel een vakantieklompje boven het fornuis hangen?) niet best *on*gereduceerd voor hun dure dollars

naar Europa zouden kunnen vliegen.

Wat ik geloof, dat is dat ze zich vrijwillig en in kudde als negers laten behandelen door Pan American Airways. Want dié zijn slim. Daar heb ik geen geloof voor nodig, dat wist ik al.

Spreker

Diep in de nacht - en ik kan geen oog van Berger afhouden.

'Is hij dronken?', vraagt mijn vrouw, want die zoekt altijd de mens achter het kamerlid.

'Nee', zeg ik zonder een spoor van bewijs. 'Hij praat altijd zo'. Ik ben gefascineerd door slechte sprekers. Ik had vroeger een vriendje dat consequent de metathesis toepaste. Als hij iemand 'hou je goed' hoorde zeggen, zei hij: 'gauw je hoed', en als hij de kat van z'n bord liet eten en z'n moeder riep streng: 'niet op tafel!', mompelde hij: 'tiet op navel'.

Een vermoeiende hobby, maar ik ben hem jaren later nog eens tegengekomen, en toen was hij er van af.

Berger, DS-zeventiger in hart en nieren, heeft waarschijnlijk zelfs *die* jeugdfixatie bewaard.

'Meveer de noorzitter, de strijkceefers vaarwan het momerundam van de gevachte agvervaardigde luikt te getijgen neken lergens op.' Het fantastische van Berger is, dat het niet bij letterverwisseling blijft. Z'n hele syntaxis is aan een ruïneuse democratisch-socialistische revolutie onderworpen geweest - hij telt zelfs op een andere manier tot *tien*.

'En dan kom ik tot m'n derde opmerking, en deze vierde opmerking, menoor de veerzitter, die is dan, zoals uit mijn achtste opmerking op dit punt al is gebleken, dat ik mij voor de volle 100% achter de opvattingen van de heren De Brees en Drauw stel, opvattingen, veneer de zoormitter, die ik zo dadelijk in mijn eerste opmerking nog zal verduidelijken'.

Al die tijd zie ik Wiegel van links naar rechts en van rechts naar links door het beeld stappen. Bij Wiegel denk ik altijd aan een jongen van zeer goede familie, maar toen hij acht was is zijn vader verleid door de 18-jarige keukenmeid en met het vileine schepsel naar Brazilië uitgeweken. Op aanraden van zijn grootvader is Hans

toen in huis genomen door een oom en een volwassen achternicht - en die drie oudjes hebben nog zorg genoeg gehad om de bengel, want natuurlijk zat er genoeg wulpsheid van de vader in, maar dat hebben ze er uitgeslagen, en die jongen is er nog steeds dankbaar voor: hij kookt zèlf. En zie hem nu eens door de Tweede Kamer lopen: de Pieter Stastok van de parlementaire democratie.

'Dat hèèft-ie toch al gezegd?', vraagt mijn vrouw, die intussen op Berger is blijven letten.

'Op woenderdag twieendrintig oktustus, sleem voormister, wijn zij wedernieuw ompafel agbedruist om geblikt voorbuis te manen tot geldverontwaardiging', zegt Berger.

'Nee', antwoord ik mijn vrouw. 'Dit is de vijfde aanvulling op zijn derde opmerking. Dit is in feite de kwintessens van de hele crisis, let maar op'.

En verdomd - daar drukt Den Uyl de knop van de interruptiemicrofoon al half in en ik hoor hem zeggen:

'Gestrengelde vruchtenpap!'

Hilariteit.

Zelfs Biesheuvel lacht nu helemaal ontspannen - de zware, Louisseize-achtige onderbakkes komt gemoedelijk tot zijn recht in de troisquart-uitsnede van de televisiecamera. Het is een heel andere man als je hem zo ziet - misschien eigenlijk wel de hartelijkste landsvader die we in jaren hebben gehad, maar dat zul je altijd zien: zo'n man krijgt de bons en dan ga je er ineens dingen in waarderen die voordien als het ware onderdrukt zijn gebleven. Hadden we, zullen we misschien al heel gauw tegen mekaar zeggen, hadden we Biesheuvel nog maar! Maar ja, als hadden geweest is, is hebben te laat. Of omgekeerd.

Berger kijkt vanachter de lessenaar over zijn bril heen. Als gevat debater zou hij nu iets moeten terugzeggen - maar je moet er maar zo gauw óp kunnen komen. Zijn blik panorameert door de gewijde zaal waar het hart van de constitutionele monarchie klopt. Je ziet hem denken, terwijl al die 150 gezichten hem toeschateren. Maar hij weet niks. En er zit iets heel zieligs in de hand die naast de katheder naar het glas grijpt.

Hij neemt een wok slater.

‘Uyl’

Wiegel, hoor ik, het idool van 5-alpha, is nog goed kwaad geworden toen hij woensdagavond naar de politieke uitzending van de Partij van de Arbeid keek en zichzelf daarin een ‘druiloor’ hoorde noemen.

Nou vond ik het persoonlijk ook een zeer leerzaam programmaatje. Het was vrijwel geheel opgebouwd uit foto's waar Den Uyl op stond, en daaronder klonk de stem van een man die zó plat praatte dat je onmiddellijk begreep dat hij een arbeider moest voorstellen. De vorm van geluid wilde duidelijk suggereren dat hier sprake was van een rondborstige dokwerker die op onbekrompen wijze zijn maatschappijvisie in een toevallig bij zijn mond gehouden microfoon ventileerde. Maar al na twee zinnen kon je horen dat er, integendeel, een *acteur* aan het woord was, die een tevoren zorgvuldig verzonnen tekst in een gecapitonneerde spreekcel van de VARA-studio na twintig repetities en versprekingen tenslotte redelijk op de band had gekregen.

Een ome Keessie van 1972.

Vanaf het moment dat ik de fake door had, heb ik gefascineerd gekeken en geluisterd, zoals ik ook altijd gefascineerd kijk en luister naar de door mevrouw Den Uyl zo scherp afgewezen STER-reclame. Niet omdat ik geïnteresseerd ben in wat de adverteerder heeft aan te bieden, maar omdat ik wil weten welk beeld hij heeft van de consument die hij voor zijn produkt wil strikken. En zoals een toiletzeepfabrikant Claudia Cardinale inhuurt, zo huurt de Partij van de Arbeid een hoorspelacteur in, die speelt dat hij een werkman is (denk ook aan Coronation Street, de topper van het Hollandse socialisme) en die met een waarschijnlijk door Jan Nagel en André van der Louw geschreven tekst moet werken waarin Wiegel als een druiloor en Den Uyl als de nieuwe Lenin wordt afgeschilderd.

Want Joop, dat valt me steeds meer op, gaat met het klimmen der jaren echt iets van Lenin weghebben. Hij lijkt er natuurlijk niet *echt* op, net zo min als die hoorspelacteur op een echte havenarbeider lijkt - maar dat is nou eenmaal de onverbeterlijke tragiek van Nederland: de trein naar Finland Station stopt altijd in Sloterdijk. Niettemin drong de gelijkenis zich uit al die foto's sterk op,

en de tekst droeg er nog iets toe bij - de manier waarop er consequent over ‘Uyl’ werd gesproken, het mixture van eerbied en vertedering waarmee hij werd bejegend en de bijna onuitsprekelijke heilsverwachting die rond zijn optreden werd gecreëerd.

Een bijna-Lenin, bewierookt door een bijna-werkman door middel van bijna-agitprop: dat ontroerde me erg in de uitzending. En alleen een hele erge flapdrol, dacht ik, zou zich er aan kunnen stoten dat hij in *zo'n* context toch nog altijd als druiloor voorkwam. Wat me daarom ook ontzettend pijnlijk heeft getroffen is de openlijke reactie van de socialistische partijvoorzitter op de boosheid van Wiegel. ‘Als Wiegel zich gekwetst voelt,’ heeft Van der Louw verklaard, ‘bied ik hem onze excuses aan’!

Dat vind ik kras, en uiterst inconsequent.

Aan de ene kant - na een vermoedelijk toch zeer consciëntieus marktonderzoek naar wat er onder de werkende stand leeft - een levensechte schelddialoog bedenken, en dan na afloop van de voorstelling roepen dat je het niet zo bedoeld hebt! Dat doet zelfs Kuiphof niet na anderhalf uur oorlogspropaganda tegen Latijns-Amerika!

Maar misschien is dat tenslotte het meest leerzame geweest aan die uitzending: zelfs schelden doen ze in de Nederlandse politiek alleen maar bijna.

Viva

Vandaag zou ik een lans willen breken voor het nieuwe damesweekblad *Viva*, dat zojuist is verschenen en onder het motto ‘dag breikous, dag zeurkous’ revolutionair afscheid neemt van de denkpatronen van weleer.

Ik heb respect voor dit initiatief. We weten tenslotte allemaal dat frisse ideën weliswaar gretig met de mond worden beleden, maar als het er in de praktijk op aankomt, geeft de helft niet thuis. Hulde daarom voor mensen als Philip Mechanicus (fotograaf), Joop Bromet (interviews), Suzanne Piët (interviews zonder franje), Ed van der Elsken (schrijver met de camera), Gerth van Zanten (verslaggever en essayist) en Eva Hoornik (medewerkster literatuur), die hun naam hebben willen verbinden aan deze onderneming.

Hulde vooral ook aan Douwe Egberts, Verkade, Biotex, Albert Heijn, Sola en vele, vele andere Hollandse bedrijven die het prille tijdschrift met hun advertenties althans een *begin* van morele steun durven geven.

Is Viva dan zo erg?

Ja, kijk eens - voor *mij* niet.

Ik kan een pittig interview met Cees Nooteboom best hebben, te meer omdat hij blijkens een bijgevoegde foto flink heeft gegeten sinds Gerard van het Reve hem een doodziek aapje noemde. *Ik* stoot me niet aan Herma Vergouwe die het hier trouwens - bij mijn weten voor het eerst - voor mekaar krijgt een hele column vol te schrijven zonder één keer een vies woord van drie letters dat begint met een p, een k of een 1 te gebruiken. *Ik* juich het toe dat er nu eindelijk eens een vrouwenvraagbaak is, waarin dingen van deze tijd aan de orde worden gesteld ('Ik hoorde dat de zoon van Doris Day aan de drugs is geraakt. Is dat zo?' - Antwoord: '...Zijn beroemde moeder beloofde hij, zijn leven te beteren en haar weer regelmatig naar de kerk te vergezellen. Zijn baard heeft hij in het ziekenhuis laten afscheren en zijn haardos is flink gekortwiekt'). Maar ik kan me voorstellen dat er toch nog honderden, misschien wel duizenden vrouwen in Nederland zijn die maar heel moeilijk kunnen wennen aan de rubriek *Psycho-Sex* onder redactie van dokter Babbeleba van Ussel, met wekelijkse bijdragen van de op het eerste gezicht wel erg alternatieve drs. Jan van Baerle.

Maar laten we Jan nou even nemen. Jan is 'onze gids' op de 'ontdekkingsreis' door ons eigen lichaam - en jong als-ie is schrijft-ie fris-van-de-lever over wat je dus met het lichaam allemaal kunt *doen* dus.

Ik citeer even.

'Je bent met z'n tweeën' (schrijft Jan dus), 'dus geen programma maken van eerst dit en dan dat. Je wil die ander een fijn gevoel geven, en dat betekent: invoelen. Inspraak van jouw gevoel, inspraak voor wat je samen doet. Je bent ergens waar je met elkaar bezig kunt zijn. Neem zijn hand in jouw hand. Dat is alles. Denk aan niets anders. Denk aan jouw hand. Aan zijn hand. Ontspan de rest van je lichaam een beetje. Zit gemakkelijk. Zorg dat hij gemakkelijk zit en concentreer je op je handen. Veeg de rest maar weg - wat je straks wil doen, wat je hem wil vragen, wat je

wil dat hij jou zou zeggen. Weg. Wat nu telt zijn je handen. Voelen. Strelen. Verschillen in gevoel. Rug-palm-muis-vingers. Tussen de vingers - nagels - eelt - dunne haren - dikke haren. Ga door. Blijf bij je handen en zie wat er gebeurt. Hoe vindt hij 't. Hoe vind jij 't. Voel het samen. Praat erover. Maar achteraf. Praat weinig. Laat je handen het werk doen. Communiceren. Er zijn geen woorden voor nodig. Ben er helemaal.

Meer kan je niet zijn.'

Aldus Jan dus.

En juist omdat ik Viva zo'n dapper initiatief vind, maar juist ook omdat ik tegelijkertijd vrouwen ken die wat Jan hier zo hijgerig opschrijft ontzaggelijk *vies* vinden, juist daarom zou ik die vrouwen willen aanraden: lees het tóch, en als je d'r moeite mee hebt, vervang dan in Jan z'n stukje de handen, de vingers, de nagels, het eelt en de haren even door een half pond fijngesneden andijvie, een teentje knoflook, een halve liter karnemelk, drie zilveruitjes en een pond sago - en het zal net zijn alsof je weer gewoon in de goeie ouwe Libelle zit te lezen.

Carrière

De carrière van Aart C. Gisolf, arts - die mag er ook wezen.

Hoe lang is het helemaal geleden dat je op medisch gebied niet om dr Van Swol heenkon, en geen omroepvereniging het zou wagen een film uit te zenden waarin iemand zijn neus snoot zonder eerst hèm te raadplegen? Ja, je had toen ook wel mensen als Trimbos en De Vaal, maar dat bleven toch meer co-assistenten, zeg maar gerust semi-medici. De *markt* was echt van Van Swol, zoals de bezettingsjaren van Lou de Jong zijn en alle televisieprogramma's van Nico Scheepmaker, ook al schrijft hij onder het pseudoniem Jan Bank of Philip van Tijn.

Wie had ooit van Aart C. Gisolf gehoord? Wat mij tussen twee haakjes altijd al bezighoudt, dat is de hegemonie van *één* figuur in zulke gevallen. Als publiciteitsmedia op een bepaald gebied deskundigheid willen inroepen, schijnen ze nooit de keus te hebben uit twee of drie mensen, ze komen altijd terecht bij iemand die op dat moment de zaak heeft gemonopoliseerd. Zo heeft Nederland

eigenlijk maar één boer: Mansholt. Eén feministe: Joke Kool-Smit. Eén politicoloog: Marcel van Dam. Eén dame: freule Wttewaal van Stoetwegen. Eén Ibo: Wim Ibo. En één dokter: Aart C. Gisolf, arts.

Je bent natuurlijk geneigd te denken dat het te maken heeft met het feit dat we een klein land zijn waar de geleerdheid niet voor het oprapen ligt en de combinatie met aantrekkelijk publiciteitsgedrag dus helemáál zeldzaam is. Maar dat is waarschijnlijk niet vol te houden. Ik ken bijvoorbeeld genoeg mensen die er smakelijk uitzien, die foutloos Nederlands schrijven en spreken, wier Engels niet meteen iedereen met gegeneerd erbarmen vervult en die ook nog aardig wat van oude films weten. Maar ze schijnen iets te missen dat Simon van Collem *heeft* - zoals mijn huisdokter die tot nu toe al onze kwalen naar volle tevredenheid heeft genezen blijkbaar iets niet heeft dat als een soort genade moet zijn meegegeven aan Aart C. Gisolf, arts.

Zouden we het 'it' moeten noemen?

Ik ben bang dat het niet veel wetenschappelijker is te determineren. Achteraf kun je wel zeggen dat Van Swol alles had om de nationale dokter van de jaren vijftig en begin zestig te worden, maar ik weet zeker dat het in die tijd bárstte van dat type artsen met zo'n hoekig, betrouwbaar gezicht, en zo'n warme, Henk-van-Laarachtige stem die op dicteersnelheid de werking van de blaas uitlegde. En je hoeft vandaag maar om je heen te kijken, of je ziet jonge dokters met een coltrui en een enigszins gedekt, maar net niet overdreven lang kapsel veerkrachtig uit een deux-chevaux stappen, en de één lijkt bij wijze van spreken nog méér op Aart C. Gisolf dan de ander - maar zal schrijven niet in de Haagse Post, ze krijgen géén opdrachten van Avenue en ze zijn geen medische quizmasters op het scherm.

Een mysterie.

Reken maar dat ze in omroepland al lang hebben zien aankomen dat Van Swol aan inruil toe was en dat ze daar al een hele tijd hebben gezocht naar een nieuwe, eigentijdse, dus open, maatschappijkritische, gedemocratiseerde dokter die niks moet hebben van de witte toverjas en voortdurend de boodschap uitstraalt van onthounou-goed-dokter-is-ook-maar-een-mens en liever met een doodzieke patiënt om de tafel wil gaan zitten discussiëren over de beste

medicijn dan hem met één injectie autoritair beter te maken. Kortom: zoals ze in het Gooi ook ooit dominees hebben gezocht die Gods woord konden verkondigen zonder het woord God te gebruiken.

Maar hoe en waarom hebben ze tenslotte hun keuze laten vallen op de jonge god Aart C. Gisolf, arts? Of *wou* die soms graag?

Wantrouwen

Ik las dat de schrijver Ionesco iets gaat ondernemen om de Westerse cultuur te redden van een eigenlijk toch al wisse ondergang en dat hij met zijn initiatief nog weer dichter in de buurt is gekomen van allerlei suspecte, ultra-rechtse organisatietjes in Frankrijk en Italië, waar ze er ook allang een zwaar hoofd in hadden.

Ik schrik altijd even van zoiets, waarschijnlijk omdat ik ben geboren met een slordig en opgeruimd karakter. In mijn zorgeloosheid immers had ik die man al bijna voorgoed ingedeeld in de rubriek van mensen die *deugen*, dat wil zeggen schrijvers die aan de heersende cultuur graag net zolang morrelen tot er iets áfbrokkelt, en die na gedane arbeid allerminst hun medeburgers alarmeren om de scheef gezakte gevel te stutten, doch zich integendeel tevreden laten opnemen in de encyclopedie van baanbrekers. Ik was er trouwen ook aardig zeker van dat Ionesco al dood was. Maar zo zie je maar weer. Ezra Pound deugde op het laatst ook niet meer, evenmin als Céline en Shaw - en als je leest hoe bij ons mensen als Ter Braak en Marsman in hun jonge jaren de baan hadden willen breken zijn zij eigenlijk nog maar net op het nippertje keurige Hollandse auteurs van de bestaande cultuur gebleven. Baanbrekers hebben een kolonelsstaf in hun ransel, dat gaat altijd op. Als ze niet op tijd sterven komt er onherroepelijk een dag waarop ze chagrijnig vaststellen, dat een nieuwe generatie *door*morrelt voorbij het punt waarop zij ophielden, omdat ze dachten dat het zo welletjes was. Kijk maar naar de politiek: op één dag nemen in Nederland de oprichters van twee gerenommeerde doorbraakpartijen bitter afscheid van hun kweek, allebei diep in hun ziel overtuigd dat wat zij in hun jeugd hielpen brouwen een wisse ondergang tegemoet gaat.

Ik noteer het maar even. Niet als een sombere oudejaarsboodschap, want als altijd ben ik vrolijk en opgewekt gestemd, en om de een of andere reden zie ik het voor ons ook in 1973 allemaal nog best met een sisser aflopen.

Als ons wantrouwen ons maar geen seconden in de steek laat, en als we het vooral maar goed gebruiken. Ik bedoel: Nixon wantrouwen, of de Griekse kolonels, of Pompidou, of Ionesco en zijn neofascistische cultuurbeschermers in Turijn - dat *hoeft* nauwelijks, want daar wisten we nu al van dat ze niet deugden, en bovendien heeft dat soort mensen de natuurlijke neiging om van tijd tot tijd - en juist op momenten dat we er misschien even niet aan dachten - nog even duidelijk kenbaar te maken hoe en wat ze zijn. Wie ons diepste wantrouwen verdienen zijn zij die nu nog *wel* deugen en op hartverscheurende wijze elk hun eigen baantje breken: de mannen die in hun 2-CV stad en land afrijden om de cultuur te hervormen, de bezielde maatschappijvernieuwers, de in burgerpak gestoken pastoors die met een alternatieve roomse kerk bezig zijn, de ochtendwijders en de dagsluiters die het woord God in hun causerie hebben vervangen door het woord vervreemding, de schrijvers van revolutionaire boeken en de componisten van de revolutionaire muziek. Dat soort. U zult van mij geen kwaad woord over ze horen, maar ik vind wel dat we ze scherp in de gaten moeten houden, al was het maar voor hun eigen bestwil.

En verder een gezegend Nieuwjaar.

Tom en Jerry

Over Andriessen hoor je de laatste tijd ook nooit meer een goed woord, maar op de foto's zie ik hem gelukkig nog telkens gul lachen met die spuuglok óp z'n kop, en dat sportjasje er onder. Wie kan nou ooit lang kwaad blijven op zo'n rekel?

Zelfs z'n brieven aan Ruppert vertederen me, het is misschien zonde dat ik het zeg. Bij Den Uyl heb ik dat bijvoorbeeld niet. De brieven van Den Uyl ademen de geest van iemand die weliswaar niet kan schrijven, maar wèl vindt hij dat hij groot gelijk heeft. Ik denk dat de informateur altijd even moet zuchten als hij er weer eentje uit heeft. Het proza van Biesheuvel is weer meer van de

dorpsveldwachter die met eigen ogen gezien heeft dat de verbalisant zonder achterlicht reed, en dat van De Gaay Fortman heeft iets heel korts en kordaats: zijn brieven herinneren me altijd aan kinderen die uit de vakantiekolonie een hele ansichtkaart naar huis moeten volschrijven, en nooit verder komen dan twee zinnen - het is hier leuk, Karel heeft een konijn gezien; ik vermoed ook eigenlijk dat hij meestal eindigt met 'nu weet ik niets meer, daaaag', en dat Ruppert dat schrapt alvorens de brief ter publikatie aan de pers te geven.

Zoals Andriessen schrijft, schrijft denk ik niemand in Nederland. Misschien kan ik de essentie van zijn stijl het best aangeven aan de hand van een eenvoudig voorbeeld.

Stel iemand vraagt mij mee te gaan naar de bioscoop, maar ik vind het toevallig een vervelende trut, of m'n hoofd staat er niet naar, of ik haat films, kortom: ik wil niet. Wat schrijf ik dus terug? 'Ik ga niet met je naar de bioscoop, hartelijke groeten, Jan.'

Andriessen doet dat anders. Hij neemt de pen ter hand, denkt heel lang na, en de volgende ochtend leest het meisje de volgende brief: 'Ten aanzien van je verzoek met betrekking tot een eventueel door ons gezamenlijk af te leggen bezoek aan de bioscoop kan ik niet nalaten je te doen weten dat ik verhinderd ben om niet te verklaren dat een negatieve reactie op een dergelijke suggestie in dit verband niet door mij kan warden ontgaan. Met de meeste hoogachting, F. Andriessen.'

Andriessen - en dat is voor mij zijn grote kracht - zoekt van een woord altijd eerst het tegendeel, en maakt vervolgens de zin waarin hij dat tegenwoord gebruikt ontkennend. Naar meer wiskundige normen gemeten zou hij op die manier het oorspronkelijke positieve woord weer terugkrijgen (min maal min is plus), maar de taal onttrekt zich zoals wij weten aan dorre regels van de bêta-wetenschappen, en levert via zulke constructies iets op dat tussen min en plus ligt.

Probeer het maar uit op een 'negatief' werkwoord. Als u tegen mij zegt: 'Ik werk je tegen', dan weet ik waar ik aan toe ben, en kan mijn maatregelen nemen. Als u echter zegt: 'Ik werk je *niet* tegen', betekent dat eigenlijk nog niks, want in de eerste plaats vertrouw ik u voor geen cent, en in de tweede plaats wil uw mededeling nog lang niet zeggen dat u nu met me *mee* werkt: ik blijf mooi in het

onzekere verkeren en heb geen idee wat voor maatregelen ik moet treffen.

De wijze waarop Andriessen de onzekerheid in zijn taalgebruik cultiveert, kent geen grenzen. Hij is het nooit ergens mee eens, hij is het altijd ‘niet oneens’. Hij zal nooit iets *doen*, hij is altijd verhinderd om iets te *laten*. Hij zegt geen ja, hij ‘ziet er van af’ om nee te zeggen. Hij zegt tegen z'n kinderen waarschijnlijk nimmer dat ze met mes en vork moeten eten - hij ontraadt ze hun bord af te likken. Den Uyl, en langzamerhand ook Wiegel, schijnen daar razend om te worden. Ze staan machteloos - ze hebben noch het geduld, noch het talent om er iets tegen te ondernemen: ze kunnen geen maatregelen verzinnen. Net als katten die zich te chique wanen om zich in het gedrag van een muis te verdiepen teneinde het kleine kreng tactisch in de klauwen te krijgen hollen ze zich een ongeluk, breken de boel af en moeten zich tenslotte behelpen met een blikje molkron van de vrouw.

Tom en Jerry in de Nederlandse politiek - Andriessen vertedert me ontzettend.

Deugen

Van sommige dingen hoef je volgens mij geen verstand te hebben om toch met grote zekerheid te kunnen volhouden dat ze op flauwekul berusten.

Het systeem van de rassenscheiding, om eens iets te noemen, slaat nergens op. Nou kan ik wel naar Zuid-Afrika reizen om daar met eigen ogen waar te nemen dat de negers zich heel gelukkig voelen in een aparte autobus, of ik kan een boek lezen waarin wordt uitgelegd dat god het allemaal zo bedoeld heeft - ik zal het sterker maken: ik kan het zelf buitengewoon vervelend vinden als mijn dochter met zo'n bruine wil trouwen, maar dan nog weet ik zeker dat het systeem niet deugt, dat Zuid-Afrika niet deugt, dat dat boek niet deugt en dat ik, in tegenstelling tot wat ik altijd had gedacht, ook zelf niet deug.

Zo ben ik er van overtuigd dat sensitivity training boerenbedrog is. Eigenlijk weet ik daar óók geen bal van af - 't schijnt iets te zijn met 'n groep mensen die voor een betrekkelijk korte spanne tijds

worden opgesloten in een soort vormingscentrum en die mekaar daar na drie of vier etmalen beginnen uit te schelden onder de deskundige leiding van een agoog. Wat een agoog is heb ik evenmin ooit precies begrepen, maar in zulke gevallen heb je altijd nog iets aan je Grieks: een *demagoog* (van demos, volk en agere, mennen) is een volksmenner, dus een agoog moet iemand zijn die wel wil mennen, maar er niet aan toe komt, omdat er geen volk voor is. Sensitivity training, dat voel ik op m'n klomp, is flauwekul.

Het heeft op zichzelf natuurlijk niks te maken met wat ik hierboven zei over negers en zo maar ik vind het eigenlijk een des te memorabeler geval van bedrog omdat het in de reuk staat van iets heel moderns en progressiefs. Rassenhaat is wel veel erger en schadelijker, maar daar wordt tenminste ook iets *tegen* gedaan: er zijn mensen die met eigen ogen hebben waargenomen dat negers *niet* gelukkig zijn in aparte autobussen, er zijn boeken waarin wordt uitgelegd dat god iets heel anders had bedoeld, en zelfs ik ben bereid om me na twee keer slikken bij dat huwelijk van mijn dochter neer te leggen. Rassenscheiding is iets wat onze onterechte voorouders hebben uitgevonden - een uitstervende ziekte.

Sensitivity training evenwel heeft de ‘styling’ van deze tijd - de mensen die er over horen hebben iets van het zal wel dynamisch en links zijn, dus ik kijk wel uit om me er tegen te verzetten. Yoga, dramatische expressie en met een kralenketting om de hals de benen onder de kont vouwen en sterk aan Boeddha denken, hebben hetzelfde: je kunt er thuis om gniffelen, maar buiten de deur moet je roepen dat het prachtig is en tot een bevredigender samenleving zal leiden.

Linke dingen, vind ik altijd.

Wie schetst dan ook mijn voldoening toen ik laatst ergens las dat er nu eindelijk ook stemmen opgaan tegen het Zuid-Afrika van die volkshuizenfolklore waarin mensen zogenaamd ‘geheel zichzelf’ worden. Sensitivity training, daar kwam de kritiek ongeveer op neer, is er alleen maar om managers hard te maken voor een toekomst waarin ze met succes de baas kunnen spelen: het is meer een kazerne voor onderofficieren van Philips en de Akzo.

Bravo! De ontmaskering is tenminste begonnen, en wat vooral zo goed is: ze is *vroeg* begonnen. Ik bedoel: als je zulke verschijnselen niet in de kiem kan smoren kun je het wel vergeten - dan zijn er

later eeuwen nodig om de maatschappij er weer van *af* te turnen, hele diep-ongelukkige generaties zitten met de brokken en ter genezing van de zieke samenleving moet er dan weer een nieuw systeem komen dat zeer vermoedelijk ook niet helemaal in orde is. Kortom - ik zie de brieven van vormingscentra, agogen, trainers, yoga-beoefenaren, rollenspelers, Proloog-addicts en boeddhisten met belangstelling tegemoet, maar weet nu al dat ze me niet van mijn stuk zullen brengen.

Cultuur

Het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk maakt zojuist bekend dat het f 8000.- zal gaan besteden aan de aankoop van boeken van de schrijver W.F. Hermans.

Hoewel in de mededeling van generlei relatie sprake is, moet men de beslissing toch vermoedelijk in verband zien met het feit dat Hermans onlangs een staatsprijs weigerde waarvan de waarde was begroot op toevallig ook acht mille. Dat wil zeggen: dat bedrag *staat* voor die prijs. Engels evenwel, de openzienbarende cultuurhervormer van het tijdperk-Biesheuvel, sloeg in zijn brief aan de bekroonde auteur per ongeluk een 1 vóór de 8 aan, en verzuimde vervolgens het sjieke gebaar om de keutelige tikfout te honoreren door uit zijn eigen zak die tienduizen gulden (ongeveer z'n maandsalaris) bij te passen. Daarop wees Hermans de beloning nuffig van de hand.

Het aardige van de nu in Rijswijk bedachte maatregel om het geld alsnog kwijt te raken, lijkt de Elsschot-kant ervan: Boorman die in Het Been maandenlang ingewikkeld bezig is om de weduwe Lauwereyssen de achtduizend(!) frank in de maag te splitsen waarvoor hij meent bij haar in het krijt te staan, maar die zij consequent weigert te toucheren. W.F. Lauwereyssen versus Adriaan Boorman.

Hermans lijkt me wel iemand die zijn uitgever en alle boekhandelaren wil verbieden op straffe van een reusachtige dwangsom ooit één zijner romans te verkopen aan mensen van wie niet onomstotelijk kan worden vastgesteld dat ze geen vermomde ambtenaren, handlangers, spionnen of stromannen van CRM zijn.

Maar laten we ons vooral niets vrolijks voorstellen van iets dat

er niet is. Ik bedoel: de vergelijking met Elsschot is natuurlijk alleen maar schijnbaar. Boorman wil de volle mep van zijn schuld aan de weduwe terugbetalen, daar gaat hij bij wijze van spreken voor door de hel. Engels echter, de fameuze cultuurfilosoof van de zeventiger jaren, kijkt wel uit. Hij wil voor f 8000 *boeken* kopen, en als we een eenvoudige rekensom maken die er van uit gaat dat Hermans een royalty geniet van 15%, komen we er snel achter dat mevrouw Lauwereyssen uit handen van deze uitgekookte Boorman slechts f 1200 ontvangt, in plaats van de schriftelijk beloofde 18 of de wettelijk vastgestelde 8 mille.

Verre van een slimme streek uit te halen terwille van een Nederlandse *schrijver*, ziet Engels kans achtenzestighonderd gulden toe te spelen naar de middenstand - bovendien op een bedrag dat hij sowieso had moeten uitgeven: de aangekochte boeken gaan immers naar 'Nederlandse instellingen van wetenschap en cultuur in het buitenland', en ik kan me moeilijk voorstellen dat het verzamelde oeuvre van een auteur die belangrijk genoeg wordt geacht voor een staatsprijs, niet op een dag tóch had moeten worden aangeschaft voor zulke representatieve instellingen in den vreemde.

Geen illusies.

Niemand hoeft te denken dat de bewindsman van CRM plannen koestert om een kunstenaar te lauweren wegens uitzonderlijke verdiensten. De bewindsman van CRM koestert alleen maar *potjes* - een pot prijzen, een pot contra-prestatie, een pot ballet en een pot aankoop voor instellingen van wetenschap en cultuur in het buitenland. En als het geld nou maar fatsoenlijk opraakt en de Rekenkamer zonder morren de nota's voor gezien parafeert, zal het hem verder een zorg zijn of de kunstwerken in de kelder van het departement, op de ambassadezolder in Zanzibar of in de boekwinkel beschimmelen. De begroting moet rond, en als Hermans de centen niet wil, gooien we ze maar bij de kruidenier over de balk. Geen spoor van illusie, zelfs geen spoor van een Elsschottiaanse oplichter.

Alle sporen leiden naar Engels, de bekende cultuurboekhouder van onze dagen.

Over het onzienlijke

Ademloos heb ik zondag j.l. weer eens gekeken naar het belangwekkende televisieprogramma Zienswijze waarin gewoonlijk zaken aan de orde komen die het verstand te boven gaan en waarover dus nooit verstandig gepraat kan worden.

Het is dan ook een discussieprogramma.

Drie of vier mensen, meestal mannen, bespreken gedurende vijftig minuten het Onzienlijke onder voorzitterschap van een presentator die naar mijn indruk al zeker dertig jaar lang, zonder ooit één keer verzuimd te hebben, de avondmulo bezoekt en daaraan de wijsheid ontleent die zonderlinge kruidenvrouwtjes op de Veluwe menen te kunnen lezen uit de vorm der roggekorrels of de ligging van geitekeutels.

De bron van kennis is in beide gevallen onuitputtelijk. Er is niets op aarde, noch in de hemel, noch in de dubieuze gebieden daartussen dat voor deze geesten te ver gaat. Soms schieten hun zintuigen te kort, maar altijd is er dan wel een oud-Mexicaans toverstokje bij de hand of een drie eeuwen zorgvuldig gedroogde Chinese paardevijg of een vergeten boek met Spreuken dat de oplossing van buitenzinnige vraagstukken nabij brengt. Zeg maar gerust dat het bollebozen zijn.

Dat op zichzelf is voor mij al reden genoeg om met bijna jaloerse aanbidding aan hun lippen te hangen. Er is ook iemand bij die drs Van Praag heet en die *alles* weet, want ik zie hem altijd overal opduiken en je kunt het zo krankzinnig niet bedenken, of hij geeft het antwoord. Wat is de precieze samenstelling van behangerslijm? Vraag het Van Praag. Hoe veel weegt god? Vraag het Van Praag. Ligt de schuld bij de communisten of bij Metternich? Vraag het Van Praag. Onze WC lekt. Vraag het Van Praag.

Zie je nou aan zo'n man dat hij van bovenmenselijk, eigenlijk onvoorstelbaar formaat is?

Dat is het gekke: neen.

Zondag bijvoorbeeld waren ze met elkaar bezig over de Schouw in Ruimte en Tijd, dus feitelijk gewoon over de oerwortel van het levensbeginsel, en als je het beeld zou hebben weggedacht zou je toch al gauw verondersteld hebben dat ze met vurige koolstenen op de plaats waar wij ogen hebben, met een rode puntmuts op en

in fladderende zwarte jassen per bezem door het zwerk vlogen, maar als je ze *zag*, kwam er eigenlijk maar één indruk over: zij dragen een vlinderdasje.

Niets in hun uiterlijk verraadt buitengewoonheid, integendeel: wat er van ze overkomt zou ik eerder willen aanduiden als hun *binnen*-gewoonheid. De huiskamer van de discussieleider, en trouwens ook die van die Van Praag, zou ik zo kunnen uittekenen: de toverboeken in een met groenfluwelen valletjes beschermd rek, de vier donkerbruine crapauds rond de lage tafel die gedekt is met een pers of een gehaakt kleed, en verscheidene elpenhouten boeddha's, vroeg-Deense kruisbeelden en een steentjessnoer uit Afghanistan naast de portretten van Rudolf Steiner en Krisnamurti op de schoorsteenmantel. O ja, en overal schuifdeuren met glas-in-lood-raampjes in blauwgrijs geschilderde, vlekkeloze lijsten - en de nooit meer weg te reinigen geur van iemand die vorige week een kliekje heeft laten aanbranden.

Soms denk ik - nee, weet ik wel zeker - dat de raadselen van het Al en de diepere zin van het Bestaande dat wij niet Kennen Kunnen, alleen maar in zulke gedempt gehouden huiskamers ontsluierd mogen worden. Er was zondag trouwens ook een helderziende in het spel en die hadden ze eerst thuis gefilmd, en jawel hoor: grijsblauw schilderwerk, een tapijtje op tafel en een schuifdeur met glasraampjes op de achtergrond. En inderdaad hoefde hij maar heel even een zakkam te betasten die onder diepe geheimhouding en in zeven zegels gesloten door drs Van Praag was meegegeven, of hij voelde, in die kamer, dat Tijd en Ruimte wegvielen en dat er een Draad door de geschiedenis liep waaruit bleek dat Jac. van Belle zeer vermoedelijk de gereïncarneerde Cleopatra is.

Het vervult me met ontzag. Maar toch ook met een zekere bezorgdheid - want hoe lang nog zullen mensen in zulke kamers leven en wie verzekert mij dat de Geest en de Stammen ook willen aankloppen bij mannen zonder vlinderdasje?

Kortom: hoelang houden we nog Contact met de Eeuwigheid?

Ik zal het Van Praag eens vragen.

Frustraties

Aan voetbalwedstrijden op televisie blijft het voordeel dat er een politieke partij in de rust zit.

Afgelopen woensdag was dat de PPR.

Voor mensen die misschien wel eens de indruk hebben gekregen dat ik iets tegen de PPR zou hebben, moet ik vooropstellen dat die indruk juist is.

Noem het een afwijking.

Ook de psychiater, die mij kent als een tolerant type dat zich zelden laat verleiden tot generaliseringen, staat voor een raadsel. Hij heeft al ontdekt dat mijn vader het 'geel-witte gevaar' vreesde, want vóór de oorlog vermenigvuldigde de katholiek zich drie à vier maal zo snel als een andersdenkende, en de futurologie was nog niet uitgevonden, dus niemand kon voorspellen dat het Andriessen in 1973 toch nog dun door de broek zou lopen met zijn achterban. Samen zijn we bovendien op het spoor gekomen van een in dit verband evenmin onbelangrijke jeugdherinnering. Ik loop met mijn ouders in een bos achter Rhenen. Alle vogels zingen, de zon schijnt in die dagen nog 24 uur per etmaal, elke middag eten we beschuit met aardbeien. In de verte nadert een gedaante in een zwarte jurk. Het is een priester. Donkerbruin en glimmend zijn de kastanjes als hij passeert, en hij knikt ons vriendelijk toe. Maar mijn moeder zegt, zo luid dat hij het moet verstaan: 'Dag nietsnut', want zij komt uit Friesland en respecteert dus god noch gebod.

Zo kun je die dingen verklaren. Zo kun je verklaren dat Han Lammers om de communisten in Azië te helpen toch weer op een kerkorgel wil spelen en dat Karel van het Reve allergisch is voor Marx en van neo-toffelemonen spreekt als hij weer eens door De Nieuwe Linie heeft gebladerd waarin de steile, onverdraagzame heilsboodschap alleen maar is verlegd van de hemel naar de aarde - en dat is sinds de Apollo-projecten maar drie dagen verschil.

Maar vooroordelen blijven verkeerd, daar helpt geen moederlief aan.

Daarom stel ik mij in de pauze van de voetbalwedstrijd geheel open voor de PPR.

Bas de Gaay Fortman.

'Open staan, Jan.'

Een primme jongen die speelt dat hij het gezelschap kritisch en hard interviewt.

‘Probeer nou objectief te blijven, Jan.’

Professor Verkuil.

‘Beheers je, Jan.’

Ik concentreer me ontzettend. Die mensen zeggen uitstekende dingen. Wat ze met de derde wereld willen, is zeer de moeite waard. Ook hun opvattingen over een rechtvaardiger samenleving in onze eigen, kapitalistische maatschappij kunnen moeilijk nalaten indruk te maken. Trouwens, dat standpunt inzake de formatie-impasse is ook niet mis.

Waarom heb ik eigenlijk niet op de PPR gestemd? Waarom ben ik nog geen lid van ze? Welke pietluttige frustraties uit mijn kinderjaren verhinderen mij nou precies van die mensen te houden?

De uitzending is bijna afgelopen. Nog één vraag heeft de pseudo-interviewer in petto. Hij richt zich tot de voorzitter van de PPR en de camera panorameert langzaam naar een heer van middelbare leeftijd - het gelaat doorgroefd, de ogen brandend van ommekeer, het dunne haar tot ver over de oren, en om zijn schouders niet een eenvoudig colbertjasje van een kostuum uit de serie vormvast-73 van C en A, die speciaal voor zijn generatie is ontworpen, maar een wollige, alternatieve, okeren *monnikspij* uit de helemaal-tegek-jôh-boetiek om de hoek.

‘Hou je in, Jan.’

Maar van gene zijde van de Dood klinkt de stem van mijn moeder en ze zegt zo luid dat ik het moet verstaan:

‘Dag nietsnut.’

Op tijd terug

Net op tijd terug om Den Uyl aan het hoofd van een bijna complete dorpsbevolking beëdigd te zien worden.

Volgens Piet Grijs (Vrij Nederland) is er reden een bescheiden gat in de lucht te springen. Hij baseert zijn tevredenheid op twee sentimenten: leedvermaak en hoop.

Het eerste kan ik goed volgen, want ik heb ook een slecht karakter, en als het Steenkamp, die Brabantse oester, niet naar den vleze

gaat, voel *ik* me een stuk beter.

Maar hoop?

Op het eerste gezicht lijken de ergste mandarijnen uit de Biesheuvel-epoche inderdaad vervangen door iets draaglijker types, voorlopig zal ik me bij het zien van Den Uyl wel kunnen redden met de oude truc om even sterk terug te denken aan De Quay, Marijnen, De Jong en Zijlstra.

Daarna weet ik het nog niet.

Zal ik ooit wennen aan Marcel van Dam?

Het is raar hoor, om in een stapel oude kranten te bladeren en zo'n man dagenlang van de ene onderpost naar de andere geschoven te zien worden, zonder ooit de headline tegen te komen waar je dan toch eigenlijk op zit te wachten: 'Van Dam zegt: sterf maar met je kabinet'.

Waar ik nooit ben uitgekomen, en vermoedelijk ook nooit uit zàl komen, is deze vraag: bewijst Van Dam met zijn lijdzaamheid nou dat hij een schaamteloze carrièrejager is, of moeten we er juist een teken van zijn grote politieke kwaliteiten in erkennen?

Ik blijf koppig tot het eerste neigen.

Als het ooit het grote ideaal van Gruijters is geweest om de burger (dus mij) minder argwanend tegenover de politiek te maken, en hij slaagt er via een verkiezingsnederlaag ook nog in minister te worden - hoe kan hij dan meteen maar genoegen nemen met iemand die op de televisie altijd gedaan heeft alsof hij Sinterklaas was, maar nu in feite de Zwarte Piet blijkt?

Daarom zie ik die hoop van Piet Grijs niet zo scherp.

'Den Uyl', schrijft hij, 'heeft maar één taak: ervoor zorgen dat een miljoen Nederlanders bij de volgende verkiezingen anders stemt, en er een linkse meerderheid komt. Pas dan mogen van mij alle nog linksere elementen, die natuurlijk groot gelijk hebben, hun mond opendoen en het Den Uyl zuur maken.'

Tot die tijd moeten ze, met andere woorden, hun bek houden - zoals, zal ik maar zeggen, in Rusland of in Spanje schrijvers, journalisten en intellectuelen hun bek moeten houden zolang het land nog niet helemaal rijp is voor het ware socialisme of de ware democratie.

Ik heb veel over voor de ideale samenleving, en ik wil er zelfs een tijdje mijn bek voor houden. Maar hoe lang precies? En tot *wat*

bereikt is? Tot de VVD is uitgestorven? Of tot het moment dat het leger wordt afgeschaft, alle scholen over een gymnastieklokaal beschikken, de werkloosheid niet meer bestaat, het gegarandeerd minimumloon op dertigduizend gulden ligt, het toneel is opgeheven, Elsevier en de Telegraaf zijn opgekocht door Rob van Gennep, en ik Marcel van Dam vertrouw?

Dan kan ik er net zo goed meteen mee ophouden.

Nee - ik wil met Piet Grijs, best meeroepen: ‘Zet 'm op, Joop!’, maar uit zelfbehoud zeg ik erbij dat ik geen Tilanus heet en me dus niet zakelijk tegenover zijn kabinet zal opstellen. Integendeel: omdat links me liever is dan rechts, zal ik hem sterker wantrouwen dan ik ooit Biesheuvel heb gedaan.

Gewoon fijn

Ik zag en hoorde de radikale katholieke profeet D. Coppes in het Veronica-debat spreken over popmuziek. Zijn muzikale smaak bleek erbarmelijker dan men zelfs binnen de PPR-fractie van de Tweede Kamer voor mogelijk zou hebben gehouden: zijn taalgebruik beperkte zich tot het aanwenden van mode-fossielen; hij kon zijn affiniteit met wat hij popmuziek noemt onder precies *twee* woorden brengen: ook na herhaalde pogingen kwam hij niet verder dan de boodschap dat hij gelegenheidssmartlappen over Wounded Knee ‘gewoon fijn’ vindt.

Dat wou ik gewoon maar even zeggen.

Niet om aan te tonen dat ik D. Coppes niet zo zie zitten (ik ken m'n taaltje ook, Dolf), want dan kun je in dit verblinde roomse land wel van Beel tot De Nieuwe Linie aan de gang blijven - maar om een antwoord te zoeken op de blijkbaar nationale vraag hoe we verder moeten leven als straks de aanbeden piraten van de Noordzee zijn verdwenen.

Veronica was ‘gewoon fijn’.

Wat betekent dat? Dat betekent niets. Het betekent net zo min iets als 99,9 percent van alles wat er in de afgelopen dertien jaar door het station aan woorden en klanken voor de ‘leefwereld’ van de ‘jongeren’ is gedistribueerd. Wanneer en waar en onder welke omstandigheden ik ook naar Veronica luisterde, ik heb nooit iets

anders gehoord dan verbale en muzikale clichés, versteningen, fossielen: de kaalslag van de werkelijkheid.

Wat Veronica achterlaat is dan ook letterlijk *leegte*. Weliswaar is dat blijkbaar een soort immanente kwaal van alle media, maar je *kunt* in Nederland als je wilt nog altijd af en toe een goede krant lezen, het deprimerend radiogemeier *wordt* op de Hilversumse zenders tenminste nog wel eens onderbroken door iets dat wel de moeite waard is, en zelfs op televisie zie je nog wel eens een intelligent of een creatief programma. Maar Veronica - dat moet je ze nageven - maakte geen uitzondering op de leegte. Het was consequent, achttien uur per etmaal, achtermekaar, continu, ononderbroken en commercieel, 'gewoon fijn', dat wil zeggen niets: gemaakt door robotten en bestemd voor papegaaien.

Ik heb dit in de Tweede Kamer niemand horen zeggen, integendeel. Blijkens het debat zijn er twee soorten politici in Nederland: de ene soort heeft de leegte innig lief, de andere doet het in zijn broek van angst bij de gedachte dat het volk kwaad zou kunnen worden als zijn leegte wordt afgepakt. De eerste soort is uitgesproken rechts, zoals Bul Verwey rechts is, alle robotten rechts zijn en 99,9 percent van alle ooit door Veronica uitgezonden popmuziek afkomstig is van rechtse, want lege inspiratiebronnen; niet voor niets zitten de grote aanhangers van het popstation bij de VVD, de Telegraaf en de Hollandse communisten.

Hun standpunt is niet interessant, want we wisten het al.

Maar het standpunt van de schijtbroeken, dàt is interessant, want de hele dag houden ze vol dat ze links zijn, dat ze de samenleving willen veranderen, dat ze het welzijn zullen bevorderen en de creativiteit van de mensen tot ontplooiing willen brengen. Maar als voor hun neus de kwaliteit van het bestaan wordt verontreinigd met clichés, bazelpraat en reactionaire muziek reikt hun visie niet verder dan twee woorden: gewoon fijn.

Kunst uit de knoei

Met belangstelling las ik deze week in Het Parool een door de literaire kunstenaar J. Bernlef geschreven artikel ten afscheid van de televisieserie Peyton Place.

Bernlef, bleek uit dat stuk, was lid van een Amsterdamse ‘Peyton Place Club.’

Wist u dat die bestond?

Ik niet.

Ik had het misschien wel kunnen vermoeden, maar dan had ik me toch zeker een vereniging voorgesteld van Libellelezeressen, AVRO-dames, achterlijke VVD-leden en ander minder volk van beiderlei kunne. Ik ben een snob in die dingen, en ook nooit te beroerd om daar eerlijk voor uit te komen.

Maar ik had er goed naast gezeten.

Uit het artikel van Bernlef lees ik dat in de Amsterdamse krans zitting was genomen door o.a. de muziekkunstenaar Reinbert de Leeuw, de poëziekunstenares Mies Bouhuys, de vertaalkunstenaar Bert Voeten en de schrijfkunstenares Marga Minco. Er schijnt niet eens een groenteman of een eenvoudige huisvrouw lid te zijn geweest.

Als je hoort hoe de club werkte is de afwezigheid van laat ik nou maar zeggen ‘gewone mensen’ ook wel verklaarbaar. De kunstenaars *keken* niet alleen naar de serie, ze knoopten er ook diepzinnige beschouwingen aan vast. Ik zal ze hier niet citeren, want u zou ze toch niet begrijpen, maar ik wil wel even wijzen op de hoeveelheid *tijd* die die mensen aan Peyton Place hebben moeten besteden om tot het soort inzicht te komen als waarvan dat stuk van die literaire kunstenaar J. Bernlef getuigt.

Alleen het kijken is bij mekaar neergekomen op zo'n vijfhonderd uur. Maar zoals ik al zei: voor deze, ja, hoe moet ik 't noemen, deze *bijzondere* mensen, met hun aangeboren neiging tot beschouwelijkheid, tot analysevorming, tot na-denken, kon het niet bij kijken blijven.

‘Dat toeleven naar de maandagavond met de preview in je hoofd,’ schijnt Bert Voeten, blijkens dat paginavullende stuk van Bernlef eens gezegd te hebben - en hij zegt er weliswaar niet bij hoe *lang* hij, als kunstenaar dus, over dat toeleven deed, maar neem maar gerust aan dat het in die kringen niet gaat van hè, Mien, doe het toestel 's an, Peyton Place begint - dat is een kwestie van concentratie, van tijd, van *duur*. Daar mag je per uitzending zeker een uur voor rekenen, en dan zit ik nóg aan de zuinige kant te calculeren. Maakt samen duizend uur.

Om maar te zwijgen van wat er gebeurde als de aflevering was afgelopen. De kolenboer, en u en ik hadden dan iets van Mien, doe 'm uit, anders zien ik die druiloor van Van Meekren - maar voor Bernlef en Minco en Bouhuys en De Leeuw *begon* het dan eigenlijk pas: de nazit, de evaluatie, de contemplatie, de dóórwerking van de dingen. Waar moeten we dat op schatten? Minstens de rest van de avond, zou ik zeggen - en we weten allemaal dat het voor artiesten morgen nooit vroeg dag is: dat is niet om elf uur naar bed, dat is om elf uur naar de Kring, of bij mekaar een zeer oude fles opentrekken, dus het zal heus niet overdreven zijn te stellen dat ze in die club tot diep in de nacht met de serie bezig zijn gebleven. Vier uur na elke uitzending, dat lijkt me het minste - waarmee we aan *drieduizend* totale Peyton Place-uren zijn gekomen. Als we uitgaan van het feit dat een werkweek uit veertig uren, en een jaar grofgenomen uit 48 werkweken bestaat, komen de alleen aan Peyton Place gewijde werkzaamheden van het kunstenaarsgenootschap dus neer op ongeveer ¾ arbeidsjaar.

Met Van Doorn op CRM en de progressieve cultuuridealen van Keerpunt in het vooruitzicht, liggen gouden tijden in het verschiet voor de relatie tussen de AVRO en de Nederlandse kunst.

Sikhs

Op televisie zie ik beelden van Indische mannen met lappen om hun kop, die in Londen protesteren tegen de verplichting om een helm te dragen als je bromfietst.

Het zijn Sikhs.

Hun uit Voor-Indië stammende en door een zekere Nanak gestichte sekte blijkt zich aan regels te houden die al vijf eeuwen worden geëerbiedigd. Eén van die regels luidt dat die tulband op moet; er mag geen staal, of leer of plastic overheen - er mag ook niks onder. Het is trouwens meer dan zo maar een regel: het is *religie*.

Nu heb ik niets tegen religieuze regels, tenzij ze mensen tot nog groter stompzinnigheid dwingen dan de godheid blijkbaar toch al wenselijk achtte.

Zo herinner ik me al jaren geleden in een staat van zeer kwaad-

aardige opwinding te zijn geraakt bij het verhaal van een ontwikkelingshelper die een groot irrigatieproject in dezelfde hoek van de wereld mee had voorbereid. Voor enige miljoenen guldens waren, volgens die ooggetuige, in een reusachtig gebied van India kranen gemonteerd waaraan de dorstende bevolking kon lebberen zoveel ze wilde. Maar de bevolking verdomde het te lebberen. Met een tong van leer, de langzaam uitdrogende baby's aan de borst of op de knie, zat ze verwijtend naast het waterschenkend mechaniek, en dronk niet omdat ze ontdekt had dat er uit *varkensvel* vervaardigde leertjes in de uitvinding verwerkt waren. En weer een andere religieuze Stichter had eeuwen geleden voorgeschreven dat er van een varken niets deugt.

Als ik zoiets hoor, en ik verneem dat die mensen liever sterven van de honger dan dat ze hun koeien opvreten, omdat ze denken dat *die* nou toevallig heilig zijn - krijg ik altijd iets van: hoeveel kost een campagne om die volkeren van hun religie af te helpen? Tweeduizend gulden per Nederlander? Oké, hier *heb* je m'n maandsalaris, dan zijn we van dat gelazer ook af. En een doffe, wanhopige woede vervult mij jegens westerse herders en priesters die het ‘eeuwenoude cultuurpatroon’ *begrijpen* en mij verwijten dat ik de dorst van kinderen om te beginnen wil *lessen* en het me zolang ze dorst hebben aan m'n kont zal roesten of ze water krijgen uit een heilige koe, een onrein varken of uit het hondje van Hans Worst. Sikhs.

Wél met hun heidense achterste op een brommer van het jaar 73 willen zitten, maar als een zinnige smeris zegt dat ze dan beter iets hards op hun hersens kunnen zetten terugvallen op hun eeuwenoude geloof.

Geen kwaad woord overigens over die Nanak. Dat moet in de vroege zestiende eeuw een hele progressieve man geweest zijn, die zich onder andere van de oude Hindoes afscheidde, omdat hij er tegen was dat weduwen van overleden mannen mééverbrand werden. Over bromfietsen kan in zijn reglement geen sprake geweest zijn, want er wáren nog geen bromfietsen in die tijd - maar het vermoeden is gewettigd dat hij als een verstandige guru, met de god Hari als exclusieve onze-lieve-heer in z'n hoofd, wel een voetnoot in z'n geloofsartikelen had aangebracht als hij had geweten dat z'n discipelen nog eens op twee wielen door Londen hadden

willen rijden zonder hun kop te beschadigen.

En als altijd gaat die ene regel op: leve de pioniers, maar god zal je bewaren voor hun volgelingen.

Duiven

Een van de dingen waarop het christendom niet trots hoeft te zijn is de verheffing, om niet te zeggen de ophemeling, van de *duif* tot een bijzonder soort beest.

Jaren geleden heeft de onvolprezen Amerikaanse tekenaar en auteur James Thurber daar al-een pamflet over geschreven dat volstrekt afdoende leek. Ik geloof dat het anderhalve bladzijde druks besloeg. Je moet wel zéér de pest aan iets hebben, wil je je de moeite getroosten om je afkeer samen te vatten in zo weinig woorden. Als duiven konden lezen en ook maar een grein eergevoel onder hun veren hadden, zouden ze er uit zelfrespect toen al vrijwillig een eind aan gemaakt hebben. Maar ze hebben niets onder hun vlerken, en ze kunnen niet lezen.

Wat kunnen duiven eigenlijk wel?

Oude gebouwen volschijten. Koeren. Hippen. Een buitengewoon vileine, jeukerige schurft veroorzaken. Vreten. En zich voortplanten.

In het begin van de zestiger jaren heeft De Gaulle, ik meen op aandrang van de in z'n jeugd revolutionaire en later op een andere manier vroom en geëxalteerd geworden minister Malraux, enige miljoenen geïnvesteerd in het schoonkrabben van Parijse gevels. De Opera, het Louvre, de paleizen van Concorde, de halve boulevard St. Germain - binnen een jaar tijd had hij ze inderdaad weer bijna zo wit gekregen als ze behoorden te zijn. Maar kijk nu eens. De Gaulle dood, Malraux is weg - maar de duivestront zit al weer muurvast gekoekt op alle barok en gothiek en neo-klassiek waaraan de hoofdstad van Frankrijk zo veel verschuldigd is.

Schaamteloze dieren.

De onlangs in grote welstand overleden schilder Picasso ontwierp vlak na de tweede wereldoorlog een ontkerstende vredesduif ten gerieve van het internationale communisme. Bij geen duif is 't ooit opgekomen te denken: we koeren en poepen nu twintig eeuwen als

een christelijk symbool, dus we verdommen het ons door Moskou te laten misbruiken. Integendeel. Met evenveel plezier laten ze sedertdien hun uitwerpselen op het graf van Lenin vallen als op het dak van de paus - en als er in Rusland een heidens feest gevierd wordt vliegen ze na afloop van een demonstratie knotszwaaien in dezelfde stomme discipline bij duizenden tegelijk uit een catacombe van het Marx-Engels-stadion, als ze in meer roomse landen van een kathedraal affladderen aan het eind van een processie. En inderdaad altijd meer een beetje fladderen dan echt vliegen, omdat ze ook dat niet kunnen, tenzij ze zijn gedrild als ‘postduif’, want dan laten ze zich zaterdagmiddag in donkere manden per spoortrein naar Limoges vervoeren en vliegen op zondagochtend met hun stomme hersens blindelings en onophoudelijk koerend en poepend, terug naar Schin op Geul.

Maar wat wind ik me op over duiven?

Erger zijn de mensen die, hoewel ze James Thurber, en mij, *wel* zouden kunnen lezen, toch elke dag in optocht naar bijvoorbeeld het San Marcoplein in Venetië trekken, teneinde de daar bij afzichtelijke aantallen rondkeutelende on-vogels te *voeren* met kostelijke graankorrels die, god betere 't, in speciaal daartoe vervaardigde puntzakjes voor 200 liren beschikbaar worden gesteld door gewetenloze Italianen. Mensen bovendien die zich bij die in mijn ogen eigenlijk onzedelijke spijziging bij voorkeur door vrienden of verwanten laten fotograferen, en dat weer 't liefst op het moment dat één der krengen met z'n luie kont is opgefladderd om het voer uit de hand van de schenker weg te pikken.

Bij god - de mensheid koestert het gevogelte dat ze verdient.

Komplotten

De politie, las ik vorige week, waarschuwt ons ernstig tegen toenemende bedrijvigheid van zakkenrollers. Eén van de dingen waar vooral mannen mee moeten uitkijken is de portemonnee in de achterzak.

Dit bericht stemde mij argwanend.

Ik zal uitleggen waarom.

Enige maanden geleden heb ik mij een broek laten aansmeren die

door de winkelier werd geprezen als een dynamische, eigentijdse pantalon. Omdat ik een hekel heb aan klerenverkopers die met spelden in hun mond en een krijtje tussen hun vingers in de buurt van je kruis en langs je dijen zitten te donderstralen, nam ik het ding zo mee, en trok 'm pas thuis aan.

Daar kwam ik tot de ontdekking dat er geen kontzak aan zat.

Eerst dacht ik nog aan een fabrieksfout, maar het kledingmagazijn waar ik reclamerend naar toe belde legde me uit dat het ontbreken van de achterzak nou juist de moderniteit van de broek bewees.

Je leert je neerleggen bij zulke dingen.

Ik deed m'n portemonnee in de heupzak, verloor 'm dus na twee dagen en raakte daarna een paar keer een tientje kwijt als ik op straat m'n zakdoek moest uitvouwen om m'n neus te snuiten. Terzelfder tijd ging het me opvallen dat verscheidene mannen van mijn generatie in het openbaar met een soort damestasje begonnen te verschijnen.

'Wat heb je dáár nou?', vroeg ik eerst plompverloren, maar na drie ontmoetingen was ik geheel in het defensief gedrongen, en luisterde stil naar een reeks argumenten op grond waarvan het steeds onbegrijpelijker werd dat de christelijke beschaving er twintig eeuwen over had moeten doen om tot de ontdekking te komen dat een man een handtasje nodig heeft om zijn geld, zijn sleutels, zijn zakdoek en zijn overige snuisterijen in op te bergen. Al luisterend keek ik tersluiks naar hun rechterbil, en inderdaad: géén achterzak meer.

Kort nadien zag ik opeens de samenhang en drong het tot me door dat we hier weer een helder voorbeeld hebben van een manipulatiekomplot.

De leer- en plastic-industrie zoekt een nieuwe markt, komt op het idee van de man, en ontwerpt een mannentasje. Een analyse brengt evenwel aan het licht dat de Nederlandse man als het ware wordt geboren met de hand op z'n achterzak, en zelfs met de meest smerige campagnetrucs in geen jaren van het geloof zal vallen dat z'n huissleutel links, z'n portemonnee rechts en z'n portefeuille binnen zit.

Goede raad is duur.

Er wordt dan ook een kolossaal honorarium uitgereikt voor de brainwave die er toe leidt contact te zoeken met de kledingbranche.

De heren hebben aan één vergadering genoeg. In ruil voor de belofte dat 10% van elk tasje zal worden overgemaakt op de girorekening van het textielkapitaal, zegt de kledingindustrie toe dat er geen mannenbroeken meer met achterzakken zullen worden geproduceerd.

De zaak is geregeld.

Na een paar maanden blijkt bij een tussentijds onderzoek alleen nog dat er toch tamelijk veel mannen zijn die hun ouwe broek aanhouden en daarom geen reden zien om over te gaan tot de aanschaf van een tasje. Sinterklaas staat voor de deur. De voorraden tasjes en zakloze broeken puilen de winkel uit. Een nieuwe, harde impuls zou niet onwelkom zijn.

Eén van de commissarissen van de NV Lederwaren komt op een' partijtje een commissaris van politie tegen, want die commissarissen kennen mekaar allemaal.

En nog daags vóór de intocht van de Goedheiligman staat die waarschuwing in de krant die zich vooral richt tot mannen die zo stom zijn hun portemonnee in hun achterzak te houden.

Offers

Een dominee van de EO schijnt al te hebben gereconstrueerd dat de Arabische olieboycot tot Hoger doel heeft ons te straffen voor de wijze waarop we in toenemende mate de zondagsrust ontheiligen.

Gods wegen zijn ondoorgrondelijk, dus omslachtig. Maar ze leiden wel altijd via Nederland.

Het Amerikaanse weekblad Time voorspelde twee weken geleden al aardig hoe beroerd we er binnenkort economisch aan toe zullen zijn. ‘Niettemin,’ schreef het magazine, ‘is illusie troef. De Hollanders schijnen zich onder leiding van een fietsende premier bijna te *verheugen* over hun oliemartelaarschap’.

Een feilloze observatie, lijkt me. Mansholt noemt het een zegen dat we met 200.000 werklozen in de kou komen, en hij doet z'n uitspraak nu nog wel uit naam van het Milieu, maar dat zegt misschien al genoeg: het Milieu zetelt tenslotte in Rome, en Rome is al eeuwenlang een *religieus* centrum.

Religie, schuld, boete en zondebesef moeten veel te maken hebben met de gelatenheid waarmee we sinds een maand collectief langzamer zijn gaan rijden, de gordijnen vroeg sluiten, overbodig lamplicht uitschakelen en de heidense sneeuw van november aanvaarden als een straf die we hebben verdiend. De diepst gewortelde impuls van geloven is offeren: afstand doen van iets waar je aan gehecht bent (een geit, een rijksdaalder, je ziel, je vrouw, je leven) - en de consequentie van geloof is bijna altijd dat je op 't laatst nattigheid voelt als je nog wat over hebt, als je denkt dat je lekker zit. Dan is loutering noodzakelijk. Het Leger des Heils collecteert niet voor niks 't intensiefst bij mensen die 's zomers midden in de week overdag op het terras van American zitten.

Dat appèl aan het schuldgevoel over dingen die als aangenaam worden ervaren is universeel, en geldt alle vormen van religie. Zoroaster verbood 2600 jaar geleden aan zijn volgelingen het gebruik van stimulerende sappen uit de twijgen van de haomaplant, en van het christendom mag je eigenlijk geen vreemde vrouw begeren. Van ds Glashouwer mag je iedereen uitbuiten als je daar zaterdag te middernacht maar voor 24 uur mee ophoudt en van Mao Tse Tung mag je zondags alles, als je je door de week maar niet hebt verrijkt ten koste van anderen. Elk geloof, en elke variant daarvan, dus elke ideologie, begint altijd te verbieden (te ‘ontraden’, zeggen de Jezuïeten en de Communisten) wat de mensen lekker vinden - of wat de mensen gewend waren lekker te vinden. Drank, geld, vrouwen. Of olie. En waar ter wereld de religie ook aan macht en invloed kan inboeten - niet in Nederland. Als Klompé of Andriessen het geloof verzaken, hebben we altijd nog De Nieuwe Linie, de Nederlandse Osservatore Romano. En als Gruyters overstag gaat, komt automatisch pater Mansholt overeind om te beduiden dat we moeten afzien van zaken waar we ons wél bij dachten.

En dat blijft het punt. U, en ik, en wij met z'n allen, zouden, liefst op zondag met een noodgang van 160 kilometer per uur en met een vreemd wijf naast ons, rokend, zuipend en verkwistend langs 's Heren wegen gaan. Maar we doen het niet, en door het niet te doen verschaffen we onszelf het gevoel dat we een offer brengen. God mag weten waaraan of aan wie. Maar het idee alleen al stemt ons bijzonder voldaan.

En nou maar weer oppassen dat we niet al te zelfvoldaan worden, want anders is dáár weer een geloof tegen nodig.

Bier e.a.

Naar de STER kijk ik nog steeds om er achter te komen wat in ons volk leeft. Want, redeneer ik: reclame is een wetenschap, en er wordt dus geen spot gemaakt of er is eerst diepgaand onderzocht wat we willen en hoe we er het snelst inluizen.

Neem bier.

Een paar jaar geleden was de campagne voor deze afstotelijke, paardepisachtige drank nog nadrukkelijk afgestemd op een exclusief soort gezelligheid: de sjiek van de demi-monde. Slow-motion, vaseline op de lens, leipe doch beschaafde vrolijkheid - aldus het televisiebeeld. Sinds een tijdje is de markt kennelijk verbreed. STER-reclame voor bier is een stuk luidruchtiger geworden, de bierconsument wordt afgeschilderd als iemand die zich ook wel eens niet wast, hij praat platter, hij is minder kieskeurig, hij ziet er eigenlijk niet uit, hij is patserachtiger dan vroeger.

Hoe komt dat?

Er zijn twee mogelijkheden. Of de bierdrinker *is* vulgairder geworden, of de bierfabrikant *wil* dat hij vulgairder wordt.

Ik denk dat we in de reclame vooral moeten uitgaan van de tweede veronderstelling.

Reclame is de wetenschap die *méér* wil, die eigenlijk alles wil. Je kunt je voorstellen dat de bierreclame er indertijd vermoedelijk terecht van is uitgegaan dat bier een (goedkope) volksdrank was waarvoor nog een markt lag bij de betere standen. Op grond daarvan richtte de biercampagne zich in eerste instantie op kringen waar whisky werd gedronken: de tennis-hockey-boot-in-Loosdrecht-betere-zwemmeisjes-milieus. Onder het motto: de arbeider zuipt 't tóch wel, maar die twééde circle moeten we nog bereiken. Maar als je dat een half jaar stug volhoudt loop je het risico dat er een tegeneffect gaat optreden bij Jan-met-de-Pet die met de pils in z'n hand naar die enge mensen kijkt en zichzelf als bierdrinker niet meer *herkent* in die entourage: die, als het ware, op een dag vervreemd raakt van z'n glas gerst. Consumeren is tenslotte een

groepsgewoonte, net als taalgebruik: op het moment dat intellectuelen een bepaald woord uit het bargoens gaan usurperen, laat de onderwereld dat woord vallen, en bedenkt een nieuw woord - of jat het uit het vocabularium van de upper ten. Als je bier lang genoeg vereenzelvigt met een hogere klasse heb je kans dat de werkmansstand overgaat op het drinken van whisky.

Dus wat moet de reclame? De volksbuurt terugwinnen zonder de Apollolaan te verliezen - dus suggereren dat bier één pot nat is. En dat is het ook. Temeer omdat alle bier langzamerhand uit nog maar één brouwerij komt en onder verschillende benamingen bestemd wordt voor verschillende doelgroepen.

Neem anders maar koffie of de accessoires van koffie.

Alle STER-koffiereclame is pseudo-artistiek, vervuld van Rie-Cramer-Ot-en-Sien-huiselijkheid, knapperende haardvuren, namaak-opoes en schommelstoelenromantiek.

Omdat u en ik zo leven en zo graag koffie drinken?

Ben je belazerd.

Het is omdat kennelijk in bepaalde milieus te weinig koffie wordt gekocht (mensen die 's morgens om half elf naar een café gaan om het zich daar te laten presenteren) - en omdat men die onderontwikkelde markt wil aanboren. Misschien lukt het. Maar als ik een maand of wat dat griezelige type mensen in dát enge soort interieurs koffie heb zien drinken, gaat m'n bek automatisch naar warm water of anijsmelk staan. Mijn koffieverbruik loopt terug, de fabrikant krijgt 't in de gaten, en rond september 1974 verwacht ik dan ook koffiereclame die sprekend lijkt op de reclame voor Amstelbier: met van de gezonde, ouwejongensachtige bonkerigheid waarmee me de lust zal vergaan om überhaupt ooit nog iéts te drinken.

Woorden

De woorden oliecrisis en keerpunt - daar is in hoog tempo ook snel de klad in gekomen.

De crisis, twee maanden geleden nog een ernstige zaak waar mensen vroeger dan gewoonlijk voor naar bed gingen, is zoiets als Sinterklaas of de Paashaas geworden: je gelooft er in of je gelooft

er niet in. Wie er in gelooft hamstert benzine en begraaft (zoals ik via het nieuws hoorde) jerrycans in de tuin, als surprise-eieren voor als het weer lente wordt. Wie er niet in gelooft ontwikkelt bewijsconstructies die sprekend lijken op de geschriften waarin vrijdenkers en atheïsten proberen aan te tonen dat god niet kan bestaan, elke religie verderfelijk is en dus iedere kerkganger het slachtoffer van een door een hogere macht (niet god, natuurlijk) zorgvuldig in stand gehouden waanvoorstelling.

En keerpunt - toch al zo'n eng woord uit het politieke partijkadercursusjargon - wat moet je daar nou toch mee?

Gisteren stond het weer hoofdredactioneel in minstens vier kranten: machtigingswet, energiebeleid, mentaliteitsverandering, vooruitzichten, keerpunt. Het lijkt tegenwoordig wel elke dag oudejaarsavond. In de terugblik zit benzine, en als je vooruitkijkt is er een heel andere wereld in zicht.

Ja, ja.

Nou, vergeet het maar rustig. Zelf heb ik van de week trouwens meer uit dépit, weer een keer lang achtermekaar 140 gereden, en het viel me op dat er niet één krankzinnige medeweggebruiker met zijn lichten knipperde, de rechterwijsvinger tegen het voorhoofd tikte of - wat ik in november nog bijna dagelijks meemaakte - met een vuurrood hoofd van opwinding in de zijzak van z'n linkerportier begon te grabbelen om er een voorgedrukte kaart met de aansporing RIJD ZUINIG uit te voorschijn te halen en die, in z'n zenuwen, vervolgens ONDERSTEBOVEN tegen het raam te drukken, zodat ik nog verplicht was m'n kop helemaal om te draaien om het te kunnen lezen en als gevolg daarvan bijna tegen de vangrail aanreed.

Nog een paar maanden - en terwijl de hamsterolie verpietert in de gewijde aarde van de crisisdagen, koop je op de witte markt net zo veel benzinebonnen als je in een noodgang wil wegblazen en is autorijden weer een tijdje gewoon wat het in de goede oude tijd was: een luxe voor de betere standen. De vakbonden zullen dat op een dag in de gaten krijgen - die playboy van het NVV komt er mee bij Hans Jacobs die daartoe ernstig en gehurkt tussen de knieën van de voorman komt zitten, en na een marathonzitting in de Tweede Kamer waarin Wiegel het opnieuw voor de verkeerde klasse opneemt, besluit het kabinet-Den Uyl de distributie op te

heffen, de benzineprijs tot twee gulden per liter te verhogen en de lonen van Jan met de Pet méér op te trekken dan die van eenvoudige ondernemers en intellectuelen.

Einde keerpunt. Iedereen rijdt weer, en de kapitalisten kopen één zijden das per maand minder, want wie niet horen wil moet maar voelen.

Wedden?

Juli 1974 schat ik - dezelfde maand waarin al die kinderen worden geboren omdat het licht eind oktober eerder uit moest. De vrede in het Midden-Oosten daagt dan al, in de mensen is een redelijk welbehagen, want ook Kerstmis valt steeds vroeger; en oudejaarsdag trouwens op de dérde dinsdag in september als de koningin, wel of niet met de bede (ik denk wèl), de troonrede uitspreekt waarin het woord crisis drie keer en het woord keerpunt nog achttien maal zal voorkomen.

Leer mij Den Uyl kennen.

Problemen

Eén van de grootste problemen van linkse intellectuelen in Nederland schijnt nog steeds te zijn dat arbeiders liever De Telegraaf lezen dan De Gids, meer van Vader Abraham houden dan van Peter Schat, en in groter getale naar Peyton Place kijken dan naar een experimenteel ballet.

Bij de VARA, lees ik, is er al een intern conflict over ontstaan dat zich toespitst op de vraag wat nou eigenlijk de opvoedende en culturele taak is van een socialistische omroepvereniging. Zelfs Milo Anstadt, de etherfilosoof van het Gooi, blijft daarop het antwoord schuldig - als ik zijn standdaardwerk goed begrepen heb pleit hij meer voor een *gemiddelde* van de uitersten: Avenue, Martine Bijl en Twee voor Twaalf.

Eerbiedig als ik ben tegenover geleerden, geloof ik dat hij gelijk heeft.

Het vervelende punt is immers dat in Nederland geen socialisme bestáát.

Vijftig jaar geleden, toen sommige mensen dachten dat het zou komen, leek het probleem ook geen probleem. Na lang en geduldig

prutsen aan koperen bolletjes, inductoren, glazen buisjes met metaalvijlsel en draadspoelen slaagden ook enige wakkere arbeiders-amateurs er weliswaar in radiogolven op te wekken die ter verspreiding zouden kunnen dienen van de nieuwe boodschap, maar ze hadden in hun enthousiasme geloof ik vergeten dat de tegenpartij ook nooit stilzit - en wij weten nu wat zij, in hun onschuld, misschien nog niet wisten: als Amerikanen een atoombom kunnen maken, kunnen de Russen het ook.

Zo werd radio, in tegenstelling tot wat de progressieve krachten hadden gehoopt, *niet* het grote, dodelijke wapen tegen de kapitalistische vijand, maar alles tegelijk: èn de kraaiende haan, èn de Bonte Dinsdagavondtrein, èn de morgenwijding, èn de heilige mis, dus de ochtendgymnastiek, de *arbeids*vitaminen, Peter Pech, pater Henri de Greeve, het Morgenrood en ds Spelberg - en na nog een tijdje géén strijdliederen meer, geen rooie haan, geen Voskuil, maar inderdaad: Twee voor Twaalf, Martine Bijl, Avenue.

Aan het andere eind van massacommunicatie zit de massa, en àls *de massa in Nederland al een naam heeft, dan heet ze niet drs J.* Vroemen van De Nieuwe Linie, maar altijd eerder Mies Duys-Timp van de AVRO.

In het weekblad van de Morele Herbewapening, Accent, verklaart Berend Boudewijn deze week dat zijn quiz ‘socialistisch’ is omdat de professor en de arbeiders dezelfde kansen hebben bij het klootschieten; wilt u dan nog een gruwelijker bewijs van de stelling dat er in dit land van socialisme geen sprake is?

Socialisme bestaat alleen maar in landen waar het bevochten is: niet per quiz of per beste aangekochte serie uit het onterechte Engeland, en zeker niet via wijsgeren, maar gewoon op de bajonet. God zal je bewaren, daar gaat het niet om, maar het is de enige manier. Echt socialisme bestaat in China, waar ze ook kunnen beredeneren dat één sonate van Beethoven en één symfonie van Schubert niet deugen. Dat is tenminste klare taal. En ik weet ook zeker dat het mogelijk is om de taal vlees te laten worden, want tenslotte ligt elke conditionering binnen menselijk bereik: elke mutatiedeskundige weet dat je binnen een paar generaties aan de Unvollendete walging kunt associëren, *als je het maar wilt*.

Maar wie wil er, bij ons? Zelfs Milo Anstadt zou wel eens groots meeslepend willen leven, maar hij kàn het niet, en André Kloos is

ongeveer de laatste die hem er toe zou kunnen dwingen, want die is tenslotte ook maar opgetrokken uit klei en klein.

Een van de grootste problemen van linkse intellectuelen in Nederland is namelijk dat ze in hun hart rechts zijn. Wat we hier politiek bewustzijn noemen is niets anders dan kwaad geweten - en zolang er nog geweten is, is er geen hoop meer.

Aanbevolen lectuur

Op één pagina stonden van de week in de Volkskrant twee boeken aangekondigd die ik nog diezelfde nacht ademloos had uitgelezen. Het ene was dan ook een sociologisch proefschrift, en u weet: sociologie is de enige wetenschap waar je niet bij na hoeft te denken, dus het is m'n lievelingsvak. De dissertatie van dr Hessels over vakantie en vakantiebesteding sinds de eeuwwisseling leverde inderdaad weer geen enkel probleem op. Alles wat ik over dit onderwerp reeds vermoedde blijkt waar te zijn, niets van wat ik aangaande het vraagstuk *niet* wist staat er in vermeld, dus er zal ook wel niks zijn - kortom: de echte sociologie van mijn hart.

Een socioloog, blijkt telkens weer, is iemand die bewijst dat het donker wordt als de lamp uitgaat. Weliswaar dachten u en ik vroeger dat daar geen bewijs voor nodig was omdat we het elke avond zagen gebeuren, maar zo zijn we *wetenschappelijk* natuurlijk niet getrouwd. We nemen dat maar aan, omdat we nooit iets anders hebben meegemaakt, maar als morgen in Marseille een man z'n lamp uitdraait en het blijft licht, dan valt ons geloof toch lelijk door de mand als pure gemakzucht. Kunt u trouwens met absolute zekerheid staande houden dat zulke merkwaardige gevallen (het uitblijven van duisternis dus, ondanks het doven van de lichtbron) zich niet al eens hebben voorgedaan in Göteborg, Istanboel of Meppel, zonder dat er misschien ooit ruchtbaarheid aan gegeven is? Dan kun je oude talen, scheikunde of medicijnen gestudeerd hebben, of desnoods colleges hebben gevolgd van drs H. van Praag, maar die onzekerheid blijft. Alleen de sociologie, die dan ook is uitgevonden voor het ontraadselen van nooit als zodanig erkende wonderen, wijst de weg. Zij heeft daarvoor de methodiek ontworpen van het onderzoek, ook wel genoemd de enquête, de opinie-

peiling of het interview.

De socioloog die wetenschappelijk wil bewijzen dat het donker wordt als je de lamp uitdraait houdt een ‘representatieve steekproef’ onder bijv. duizend mensen, ‘analyseert’ de antwoorden vanuit alle denkbare bevolkingscategorieën op de vraag wat men waarneemt als men 's avonds het licht uitdoet, en komt er op die manier achter dat, inderdaad: zowel bij katholieken als bij humanisten, zowel in Staphorst als in de Amsterdamse hoerenbuurt, zowel bij jongelui die op de MULO zijn geweest als bij bejaarden die academisch zijn gevormd, en zowel bij managers met een inkomen van boven de 60 mille als bij onderdrukte minimumlijders, duisternis het steevaste gevolg is van het uitdraaien van de lamp.

En zo moet ook dr Hessels er achter gekomen zijn dat het fenomeen ‘vakantie’ sinds de eeuwwisseling opmerkelijk is toegenomen, vermoedelijk (want je moet in de wetenschap altijd voorzichtig zijn) vanwege het feit dat de vrije tijd zo is gegroeid en de kosten voor geheel verzorgde reizen naar Tibet en de Ardèche zo zijn gedaald.

Zo zie je maar weer: de wetenschap staat voor *niets* - en dat brengt mij als vanzelf op de tweede bestseller, die weliswaar is geschreven door een tuinman, maar dan eentje in wie een geniale socioloog verloren moet zijn gegaan. Ik bedoel natuurlijk het boek van de Oranjewoudse natuur-addict Louis G. LeRoy, de ontdekker van het volstrekte nietsdoen. ‘Natuur uitschakelen, natuur inschakelen’ is de titel van zijn standaardwerk waarin rijk geïllustreerd wordt aangetoond dat harken, maaien, schoffelen, spitten, omploegen, wieden, spuiten, planten, zaaien en rollen in je tuin allemaal volstrekt uit den boze is: we moeten het laten groeien en ons er verder niet in mengen.

Ik sta er geheel achter, het kost trouwens *ƒ* 29,50. Toch is dàt gek: dat we in 1973 dertig gulden moeten neertellen om opnieuw te leren beseffen dat je in deze wereld nog maar 't best geen poot kan uitsteken.

Gelijk

Je hebt mensen die van bepaalde dingen precies weten hoe ze moeten en die bij de opmars naar hun doel ogenschijnlijk nimmer worden gehinderd of zelfs maar achtervolgd door enigerlei twijfel. Ik weet nooit precies of ik zulke mensen bewonder, benijd, beklaag of verafschuw, en probeer het daarom meestal maar alle vier tegelijk, zodat het doorgaans een troebele troep in mijn ziel is, en menigeen me dikwijls verwijtend zegt dat hij niet weet wat hij aan me heeft.

Alsof ik dat zou weten.

Zulke mensen van Dennendal bijvoorbeeld, of van De Vluchthaven, of van nog tien van die hoeves waar het de laatste tijd steeds hommeles is, zodat ik me de dagen nauwelijks meer kan heugen dat ingezonden brieven in de krant nog gewoon gewijd waren aan het toenemende aantal hondedrollen op het trottoir, in plaats van aan de gepolariseerde zorg voor bejaarden, zieken, minder-begaafden en andere misdeelde medemensen die vroeger bijna altijd lagen en nu voortdurend worden ‘opgevangen’ alsof ze regelrecht door god uit de hemel zijn gegooid, wat volgens ds Glashouwer waarschijnlijk ook zo is.

Ik meen het serieus. Laatst zag ik weer zo'n ‘groepsleider’ in een actualiteitenrubriek - een tamelijk jonge jongen nog, in conflict met waarschijnlijk weer een bestuur (wie zou *dat* toch ooit hebben uitgevonden?), en met de door roeien en ruiten gaande blik van iemand die weet dat hij nog door tien muren zal heendreunen en dan (op z'n veertigste, z'n zestigste, z'n sterfbed?) bereikt zal hebben wat hem reeds in de tweede klas van de agogenacademie voor ogen stond. Mijn god, wat zou ik *niet* graag willen dat zo'n jongen m'n vader, m'n broer of zelfs maar het aangetrouwde neefje van mijn schoonzuster was - maar aan de andere kant heb ik laf en gemakkelijk praten, want als er bij mij voor de deur twee stratenmakers verschijnen ben ik al geneigd te gaan verhuizen, uit angst dat ze misschien wel een barricade opwerpen. Is er ooit in de wereld op het gebied van, ik noem maar een paar dingen: de slavernij, de kinderarbeid, de opheffing van het zegel, de ontvoogding van de derde wereld en de uitvinding van de ritssluiting - iets verworven, tenzij met de hulp van mensen die het verdomden

om aan hun ideaal te twijfelen?

Daarom wil ik iemand als Carel Muller eigenlijk wel ontzettend respecteren, al ben ik te dom om te kunnen uitrekenen of hij over 100 jaar nog gelijk gehad zal blijken te hebben, maar wie dan leeft, moet het dan ook zelf maar weer uitzoeken. Mijn enige vrees ten aanzien van dat type mensen betreft hun vermogen om ooit *op te houden* met geloven, of al is het maar een heel klein beginnetje te maken met twijfelen. Je ziet dat haast nooit. Han Lammers is nog niet belijdend lid van de Gereformeerde Kerk àf, of hij wordt belijdend lid van de Kring of de Amsterdamse gemeenteraad.

Pastoors genoeg die hun boord afdoen en zelfs trouwen, maar dan geloven ze weer in Mao. Er is zelfs een augustijner monnik geweest die z'n orde niet meer zag zitten en toen maar luthers werd.

Wat gaat zo'n jonge groepsleider nog allemaal uitvreten als hij binnen tien jaar dwars door al die muren is gekomen? Misschien wordt hij rooms, en dat is nog tot daar aan toe, maar wie verzekert mij dat hij dan niet de absolute dictatuur van zijn Gelijk vestigt, en nog weer een paar jaar later met ijzeren vuist, en desnoods onder aanroeping van de politie, jongelui van z'n erf jaagt die dàn weer met een heilig vuur in hun borst gelijk denken te hebben?

Want ik denk nog steeds dat het leven dóórgaat, en dat het Gelijk net zo vergankelijk is als een torenflat in de Bijlmermeer, of als een tor die je 's zomers wel eens over een blad ziet kruipen en geen haar op z'n hoofd die kan vermoeden dat hij morgen dood is.

Ludiek

Op de Foto van de Week liep Den Uyl, een beetje gebogen, half lachend, maar toch tintlozer dan ooit, voor de heren Kok, Spit en Lanser langs: de resp. modern gekapte, kale en grijze eminenties van de arbeidersklasse.

Wat is er fascinerend aan zo'n tafereel?

Dat weet ik ook niet.

Wat je er voornamelijk aan afziet is *gebrek* aan dingen: gebrek aan kleur, aan kuiperij, omkoping, machinaties, slechtigheid - kortom, gebrek aan drama. Kijk één minuut naar Uyl, Kok, Spit en Lanser, en je begrijpt waarom we hier nooit verder zijn gekomen dan de

vertaling van Shakespeare door heren die dan ook Burgersdijk en Voeten heetten.

Het heeft een hoop vóór, daar gaat het niet om. Het is rustig. Er vloeit geen bloed. Men haalt geen smeerlapperij uit - en de revolutie beperkt zich tot pastoors die in burger prediken, en huisvaders die nu op zaterdagmiddag ook *naakt* in het bad durven: De Nieuwe Linie en Chick, zal ik maar zeggen.

Maar in dramatische zin komt het nimmer uit boven de zekerheid dat het hemelse gerecht zich te langen leste heeft ontfermd over iemand, of over iemand z'n benauwde veste die, als je het achteraf nagaat, eigenlijk niet eens zo *erg* benauwd is geweest.

Ik denk dat we daarom in Nederland zo ontzettend en zo vermoeiend ons best doen om te *spelen* dat we te maken hebben met grote, dramatische conflicten. Niet voor niets is hier het woord ludiek uitgevonden.

Die verkiezingen bij voorbeeld die we straks weer hebben - er lijkt me ongeveer niets mee aan de hand, er staat ook nog nauwelijks iets op het spel, maar iedereen en alles doet mee om te spelen dat het leven van de gehele westerse wereld en haar prachtige, door zweet en tranen verworven beginselen er van af hangen.

Heeft u Bas Gaay al eens gebeld?

De Max Tailleur van de Nederlandse politiek.

Hij spreekt zijn boodschap in publieke telefooncellen - de tekst lijkt me minder afgestemd op een ideologie dan wel op de mogelijkheid om 'm net af te hebben vóór het kwartje door de automaat valt en de verbinding verbroken raakt. Maar helemaal zeker weet ik 't niet, want het is zo'n antwoordapparatengeluid en je verwacht ook alleen maar dat er namens de PPR zal worden meegedeeld dat het bij de volgende toon negen uur zes en veertig is.

Maar het is wèl ludiek - het wil toch de suggestie wekken dat dat ganzebord waar ze mee rondtrekken eigenlijk de cover-up is van iets heel perfide's, misschien wel gefinancierd door de oliemaatschappijen die Bas steunen om de aandacht af te leiden van Wiegel van wie ze weten dat hij met nog iets véél smerigers bezig is dat over twee jaar zal leiden tot de definitieve machtsovername van de VVD, de terugkeer van de kinderarbeid en het afschaffen van onderwijs voor kinderen uit gezinnen waar minder dan *ƒ* 25.000 per jaar binnenkomt. Zodat, tegen die tijd, Kok, Spit en Lanser nog

een lelijke pijp zullen roken, en zeker Wim voorlopig weer genoegen moet nemen met de kapper om de hoek in plaats van de haarboetiek waar hij nú nog, dank zij Joop, z'n kop laat behandelen. Ik zie de rechtse premier al vóór me - op een nieuwe foto in de krant, met dan natuurlijk ook nieuwe vakbondsvoorzitters, ik denk Kloos weer, en Mertens, en natuurlijk Lanser, want die schijnt toch de minst ambitieuze geweest te zijn van de oude hap.

Maar ja, wat zou je dan nóg zien?

Weer niks.

Andere mannen, maar hetzelfde gebrek; zelfs Jago zouden we hier ludiek hebben omgeturnd tot een redelijke schat.

X = X

Als er iets gemakkelijk te voorspellen is, dan wel dit: de terreur van de z.g. sociale wetenschappen zal in de komende decennia nog schrikbarende vormen aannemen.

Denken hoeft er binnenkort waarschijnlijk ook formeel niet eens meer aan te pas komen: een werkgroep van de Academische Raad bepleit nu openlijk wat luie kinderen al jarenlang wensten, en wil de wiskunde-opleiding voor studenten aan sociale faculteiten aanzienlijk terugschroeven. De eisen op dat gebied wáren al bijna niks, hetgeen niet verhinderde dat jaarlijks tientallen zo niet honderden kandidaat-sociologen sjezen omdat ze voor hun tentamen statistiek een beetje de stelling van Pythagoras nodig hebben. Niet dat dát nou weer noodlottig was, want wie te dom is voor de sociale wetenschap kan in Nederland altijd nog terecht op een ‘sociale academie,’ waar het leuterkonten exclusief wordt aangeleerd. Geen vierkante meter Hollandse bodem of er staat een vormingscentrum, een jeugdhonk, een cultuurhuis dan wel een opvangherberg met een staf onder leiding van iemand die Dirk-Jan of Arnold heet, een baard draagt, de hele dag over communicatiepatronen en tolerantiegrenzen praat, 's nachts droomt dat hij na een conflict met de Gevestigde Orde wordt geslagen door een paar lederen binken van de motormarechaussee, maar die niet weet wat de sinus van 90 graden is omdat het, zal hij zeggen, in dit leven niet om de sinus gaat, maar om de mens - en als je hem vraagt wat hij onder een

mens verstaat volgt er meestal een signalement dat het dichtst in de buurt komt van het gezicht van Bas de Gaay Fortman.

De dictatuur van de kletskoek.

't Is er al. Je kunt 's morgens tussen 9 en 10 de radio niet aanzetten of er zitten vier mensen in de luidspreker die de menswetenschap beoefenen, en na tien minuten luisteren sta je tot aan je enkels in een plas woorden - je drijft bij wijze van spreken je eigen kamer uit van de intermenselijkheid, de sociale controle, de conflictcorrectie en de intrinsieke waarde van het samenlevingsmodel. Als iemand iets zegt blijkt er altijd iets ‘tegenover’ te staan, hetgeen niet uitsluit dat de tegenoversteller ‘alle begrip’ heeft voor het standpunt van degene met wie hij het faliekant oneens is, en zelfs ‘even wil aanhaken’ bij dat standpunt.

Het is precies wat HBS'ers zonder talent na urenlang wanhopig en vruchteloos gecijfer altijd uit hun vierkantsvergelijking krijgen: x = x: je wist het al, er staat in feite niets tegenover, je bent niet in staat er bij aan te haken en begrip lijkt me ook uit den boze, want je kunt zo'n jongen beter meteen de klas uitschoppen in de richting van een sociale academie.

Maar alles goed en wel - intussen groeien deze ongeschoolde arbeiders van de geest en het intellect in tal en last, meierstralen hele dorpen plat met hun onexacte taal, zuigen werkende jongeren het bloed onder de nagels vandaan, pikken als papegaaien om zich heen en hebben omstreeks 1984 van half Nederland een bevolkingsgroep gemaakt die alleen nog maar lorre kan zeggen en ook nog denkt dat dat iets betekent.

Wat moeten we daar nou tegen doen?

Waarom zijn beoefenaren van exacte vakken te beroerd om ook eens hun haar te laten groeien, ook in bruine honken samen te hokken, de overgeleverde patronen luidkeels, in plaats van zwijgend in een laboratorium, te doorbreken, en *hun* jargon pasklaar te maken voor gebruik op Hilversum III?

Luisteraars, las ik net, zijn er toch nauwelijks - dus verder zou alles hetzelfde kunnen blijven; maar met hersens.

Kenau's

Nederlandse ondernemingen en banken doen gewoon zaken met Rhodesië - ondanks de economische boycot die de Verenigde Naties tegen dat blanke superioriteitsland in Afrika heeft aanbevolen, om niet te zeggen heeft *voorgeschreven*.

Aldus de onthulling in de Sunday Times; maar het is natuurlijk helemaal geen onthulling.

Want wat had u anders gedacht?

Ik niks.

Volgens mij zijn sommige volkssentimenten onuitroeibaar.

Kijk bijvoorbeeld naar Soltzjenitsyn die vanuit het vrije westen toch weer komt aanzeuren met een wijverig soort panslavisme dat tot in lengte van dagen gebaseerd zou moeten zijn op de 'eigen tradities' van moedertje Rusland, en vooral beschermd moet blijven tegen invloeden uit het decadente Europa van waaruit je desnoods nog nèt je asiel en je royalties kan halen, maar nooit je cultuur.

De super-Dostojewski, geboren voor het martelaarschap en het leed van de steppe - net zoals wij Hollanders tot in eeuwigheid de superkooplieden zullen zijn, gedoemd om centen te verdienen aan het leed van anderen.

Een jaar of tien geleden is iemand nog eens gepromoveerd op een proefschrift over Kenau Simonsd Hasselaar - de heldin van Haarlem, zoals we op school leren: de verzetsheldin van de Tachtigjarig Oorlog.

De dissertatie is allang weer vergeten, denk ik - stel al het geval dat iemand er in gelezen heeft. Schoolmeesterend Nederland in ieder geval niet, want tot op de dag van vandaag worden onze kinderen volgegoten met het beeld van dappere Truus die vanaf de Amsterdamse Poort de Spanjaarden pek in hun nek gooide omdat ze mét Oranje en vóór de vrijheid tegen het fascisme (of hoe dat toen heette) wilde vechten.

Maar het proefschrift bewijst dat Kenau, houthandelaarster uit Leiden, niet alleen bij tamelijk stom toeval in Haarlem verzeild was geraakt ten tijde van het heilige Beleg, en betrekkelijk weinig heeft bijgedragen aan de daadwerkelijke strijd tegen de vijand - maar dat ze bovendien nog jaren na de veelbezongen gebeurtenis-

sen het gemeentebestuur van Haarlem is blijven bestoken met rekeningen, deurwaarders en dwangbevelen vanwege het hout dat ze aan de onderneming was kwijtgeraakt. En Haarlem, op zijn beurt, maar rekken, uitstellen en traineren met de dubbeltjes en kwartjes, want zaken waren pijlsnel weer zaken zodra de titanenstrijd gestreden en het dagelijks leven z'n rechten hernomen had. Als het in 1572 al zo toeging tussen Leiden en Haarlem, wat zouden we dan een paar honderd jaar later in godsnaam anders willen tussen Amsterdam en Rhodesië?

Tenzij we veranderd zouden zijn in die vier eeuwen.

Maar hoe dan?

Dreven we niet als gekken handel met Engeland op het moment dat De Ruyter voor het lieve, 'reddeloze' vaderland door de kettingen op de Theems heenzeilde?

Profiteerden we niet dankbaar van de Fransen toen we onder het juk van Napoleon zuchtten?

Was Rotterdam niet de eerste 'geallieerde' stad die na de oorlog snel goede maatjes wilde worden met de Duitse achterlanders?

Waren de rechtse houwdegens niet haantje de voorsten toen het er om ging de revolutionaire Soekarno te paaien?

En hebben de aanhangers van Van Riel, ondanks hun doodsnood voor de Russen, niet altijd de koopmanskanalen met Moskou open gehouden?

Nou dan.

Angola-koffie, Zuidafrikaanse sinaasappelen, Oostduitse tractoren en als we het goedkoop kunnen krijgen desnoods tulpenbollen uit Chili - en tot in 1974 een volk van Kenau's; met lijn 13 naar de barricaden, maar na de omwenteling wèl de tramkaart declareren.

Zonderdag

Zonderdag - daar heb je weer zoiets.

Net heb ik na jaren kromliggen, schrapen, ontbering en geheelonthouding een tweedehands auto kunnen kopen, of een comité van bekende Nederlanders die allang óf een Mercedes hebben, óf een Deux Chevaux, en in ieder geval een tweede woning waar ze op *zaterdag* naar toe kunnen rijden, wil mijn levensvervulling in

de kiem smoren.

Het socialisme en de PPR zijn er voor, wat me niet verwondert. Het grote filosofische probleem van links is de vrijheid - of, zoals mijn roomse neef die pater werd eens tegen me zei: ‘Je geeft een kind toch ook geen scherp mes in z'n hand?’ Hij niet nee, want hij had geen kind; dat was toentertijd in zijn branche nog niet toegestaan. Maar mijn moeder, die de liberale beginselen omhelsde, had meer iets van: snij jij je maar eens lekker, dan kijk je de volgende keer wel uit.

Nergens, lijkt me, is soberheid zo'n loze luxe als in een samenleving die weet dat het wel los zal lopen met de misere. Snelheidsbeperking was in november '73 toch al bijna een kick voor mensen die al tot vervelens toe met 120 alle bochten van Nederland hadden genomen? Misschien is er ooit vorig jaar, bij een paar zonderlingen die in Den Uyl geloofden, paniek geweest met hamsteren en zo - maar al gauw waren voor iedereen zoiets als Herrliche Zeiten aangebroken. Ik heb een volk nog nooit zo verlustigd van alle denkbare deugden een nood zien maken. Vijfhonder kaarsen *kunnen* inslaan, dat wil zeggen: Albert Heijn om de hoek, geld in de portemonnee en voor alle wolken aan de hemel altijd ook nog een paraplu bij de hand; is dat weelde of niet, als je nagaat dat ze in Ethiopië graag een week in de rij zouden staan om een halve kaars te mogen opvreten?

En dan klaart de lucht na een maand weer op, de economie is niet in mekaar gestort, de Arabieren hebben eindelijk begrepen dat Van der Stoel te maf is om ooit iets kwaads in de zin gehad te hebben - en wat doen we? In wanhoop proberen we de donkere dagen te *reconstueren*, waarschijnlijk ook uit schuldgevoel omdat de winter zo mild was, of als jonge vaders op een zuidzee-eiland die tijdens de geboorte van hun kinderen in een hangmat gaan liggen simuleren dat zij bijna sterven van de barensweeën.

Zonderdag.

Want we bedenken er ook altijd een spitsvondige naam, en als het kan een artistieke sticker bij.

Onmetelijk moet het nationaal-radicale heimwee zijn naar een spoor van leed en kommer.

Maar waarom nou die auto weer?

Misschien is één nacht per week niet slapen ook ontzettend gezond,

of een dag niet eten - of nog beter: een dag geen arbeid, want daar hebben ze indertijd wel een aparte partij voor opgericht, maar die is zich in de loop der jaren toch steeds meer gaan toeleggen op verkorting van de arbeidstijd, dus dat zou goed uitkomen.

Zonderdag.

Ik kan er niks aan doen, maar ik moet het alsmaar associëren met de uitdeling van warme chocolademelk op Soestdijk aan dignitarissen die liever champagne zuipen, maar het een gek idee vinden om eens per jaar een slok eng uit een sobere beker te drinken. Of met opzettelijk vet morsen op je spijkerbroek terwijl je genoeg geld had om een pak van Nieuw Engeland te dragen.

Ze doen overigens maar. Dan rij ik wel 's maandagsmorgens van m'n boerderij naar Amsterdam terug.

Naar rechts

Het merkwaardigste van zo'n defilé langs het bordes van Soestdijk is misschien toch wel de consequente *vermomming* van iedereen. De enige normalen zijn in feite de leden van het Koninklijk Huis: jurk, pak, blouse, rok, kruipbroekje; niet eens meer een diadeem in het haar, laat staan een maliënkolder om het lichaam.

Een rare ontwikkeling eigenlijk. Terwijl de mensen die zich zouden mógen verkleden er steeds gewoner gaan uitzien (‘democratisering van het koningschap’) en daarmee blijk geven van hun behoefte dichterbij het volk te komen, verwijdert dat volk zich als het ware van die toenaderingspoging door zich aan te toddeken in quasihistorische kostuums, met gildemantels, ridderjassen, boereboezeroenen en allerhande livreiwerk.

Hoe moet een koningin op die manier ooit haar onderdanen leren kennen?

Of zouden ze op Soestdijk langzamerhand geloven dat we er altijd zo uitzien?

Die kans lopen we wel, natuurlijk. Want ook als de vorstelijke familie op een doordeweekse dag voor Werkbezoek in een provinciehoofdstad komt, is het raak: fabrieksmeisjes worden onmiddellijk uit de spijkerbroek in een majoretterokje gehesen, het hele Oranjecomité gaat in middeleeuwse dracht - en als er al een

official is die zijn gewone zondagse donkerblauwe pak aan houdt, heeft hij toch op zijn minst de gipsen grijns van eerbied op zijn gezicht, zodat het lijkt dat hij in ieder geval een masker draagt. Mogelijk ligt het in de natuur der dingen. Misschien weerhoudt een ingeboren schroom ons er van ooit te durven lijken op hen die over ons gesteld zijn. Vanaf het moment dat pastoors hun soutane uit deden en in een Schillerhemd begonnen rond te lopen, zijn er tenslotte ook steeds meer parochianen langharig geworden, of in een doorschijnende soepjurk met kettingen om toegetreden tot de Hare Krisjna-beweging.

Of de vorst vermomd, of het volk in hermelijn; want never the twain will meet, denk ik. Standen moeten er wezen, zei mijn grootvader al.

Met de vraag waar we beter mee toe zijn, heb ik overigens geen moeite: volgens mij moet de Koninklijke Familie terug naar de waardigheid die zich veruiterlijkt in zichtbare symbolen - kroon, scepter, zilveren eetschalen en gouden piespotten - en dienen wij ons als volk eens per jaar, in betrekkelijke lompen gehuld, aan deze onverbiddelijke rijkdommen te vergapen. Het koningschap is sacraal, vraag het aan Jongeling; ik vind het eigenlijk al niet in de haak dat je de koningin kunt *zien*, en als ze voor het oog van de natie ongedwongen rondloopt op een gazon, en een hand geeft aan Herman Felderhoff zonder dat deze op datzelfde ogenblik door de bliksem getroffen en tot de Heerlijkheid bevorderd wordt, acht ik het eind zoek.

Een steeds gewoner koningin lokt, zoals ik uiteenzette, een steeds ongewoner volk uit. Gewoonheid is geen prerogatief van de kroon, maar een eigenschap van onderdanen - en zodra de kroon met die eigenschap gaat sollen, ontstaat een gedrag dat buitengewoon riskante trekken vertoont: in de maat stappen, zingen, trommelen, op toeters blazen, doen alsof het nog de dertiende eeuw is, uniformen, kortom - de trekken van de reactie; de trekken van rechts. Is dat de bedoeling van onze vorstin?

Vast niet.

Maar vaker in de geschiedenis hebben mensen met de allerbeste bedoelingen ontwikkelingen veroorzaakt waar ze later nog erge spijt van kregen.

Gelukkig zag ik gisteren nog verscheidene vendelzwaaiers van

middelbare leeftijd ongedisciplineerd op hun kont vallen als ze over het dundoek wilden stappen. Maar u weet zelf hoe snel zulke touchante oneffenheden kunnen worden weggedrild. En terwijl overal in de wereld de ontvoogding in opmars is, zitten wij hier toch een beetje de donkere autoritaire, feodale middeleeuwen na te spelen!

Heeft u er wel eens bij stilgestaan dat er misschien nu al Portugezen zijn die vinden dat ze voor hun goeie fatsoen niet meer met vakantie naar Nederland kunnen?

Minister

Niet alleen om z'n naam heb ik die Vredeling eigenlijk van meet af aan iemand gevonden die ik beter kon plaatsen in de achttiende eeuw dan in de ploeg van Den Uyl. Ook z'n gezicht heeft iets

Wolff-en-Deken-achtigs: die combinatie van weldenkendheid en bonhommie, die Burgerhardtkant, dat rekbare waarvan je afleest dat hij veel kan hebben, maar toch niet over zich laat lopen.

Ik mag dat wel.

Als hij over zichzelf spreekt, zegt hij blijkbaar ook zelden ‘ik’, maar heeft hij het over ‘deze minister’, wat ook al op een distantie wijst die meer bij vroeger past dan bij nu. ‘Ik’, heeft iets inruilbaars - van ‘deze minister’ is er maar één.

Maar hij zal het er niet minder moeilijk om hebben, dat blijkt wel nu hij in ruzie ligt met de VVDM, de vereniging van dienstplichtige militairen, over het stakingsrecht van soldaten.

In de achttiende eeuw zou dat natuurlijk niet eens zo geheten hebben: als een militair in die tijd zijn werk wilde weigeren, kon hij een schop onder z'n kont, en nog een kogel in z'n rug op de koop toe krijgen, want hij was een deserteur. Weliswaar drukt Vredeling zich in het jaar 1974 niet zo boud uit, maar er is toch geen ruimte voor misverstand als hij zegt: ‘De Nederlandse militair, ook de dienstplichtige, heeft, gezien het algemeen belang, geen stakingsrecht’.

Het lijkt inderdaad een natuurwet. Iedereen kan in principe plat, maar de landsgrenzen moeten tenslotte beveiligd blijven; als er op 10 mei 1940 gestaakt was, had de oorlog misschien maar één dag

geduurd, en hoe had dr L. de Jong deel III van zijn standaardwerk dan vol moeten krijgen?

Bij nader inzien evenwel ben je geneigd te vragen wat Vredeling in zijn uitspraak precies bedoelt met ‘algemeen belang’, en vooral in hoeverre dat algemene belang ten aanzien van het leger zwaarder weegt dan in bijvoorbeeld het bedrijfsleven. Ik ken ondernemers bij de vleet die in hun hart het stakingsrecht van *alle* werknemers zouden willen afschaffen onder verwijzing naar een algemeen belang, en er zijn minstens evenveel gewone mensen die na één week staking bij het openbaar vervoer goed de pest in zouden krijgen - misschien minder dan wanneer de Russen over onze werkonwillige infanterie zouden heenlopen, maar die vergelijking is niet helemaal billijk; als de tram staakt moet ik lopen, dat is zo zeker als een huis; maar het is lang zo zeker niet dat de Russen opmarcheren als ons leger staakt - die causaliteit is althans nog nooit overtuigend aangetoond. Je zou zelfs kunnen zeggen dat een 24-uurs-actie in een 15-mans-schoenfabriekje een aanwijsbaarder schade voor een tamelijk ‘algemeen belang’ oplevert dan het platgaan van luchtmacht, marine en landmacht samen: het leger produceert tenslotte niets en staat alleen maar ‘borg’ voor iets dat zou *kunnen* gebeuren. Dus.

Is het eigenlijk wel conform een progressief beleid het stakingsrecht zo a priori te ontzeggen aan een groep arbeiders in een nota bene niet eens nuttige industrie?

Ik zou me een zeer vooruitstrevende en dus positieve benadering van het probleem kunnen voorstellen waarbij een minister het stakingsrecht onvoorwaardelijk *ook* aan onze jongens te land, ter zee en in de lucht gunde, zonder een ogenblik te vrezen dat het nationaal belang in de verdrukking zou komen. Wat daarvoor nodig zou zijn is vertrouwen: het vertrouwen dat de stakende soldateska, *mocht* het rooie gevaar de grenzen naderen, als één man de soldijverhoging of de kwaliteitskuch zou vergeten, teneinde met opgeheven hoofd, en luidop het Wilhelmus zingend de communisten over de IJssel terug te werpen en Deventer voor het vaderland te heroveren. Kortom: vertrouwen in hun gemotiveerdheid.

‘Het kan anders’, zoals Den Uyl mompelde toen hij het Catshuis betrad en de definitieve mentaliteitsverandering in het volk ter

hand nam.

Maar Vredeling - en dat vind ik het aardige aan die man - heeft meer iets van: het kan nog best zoals vroeger.

Kwaad

Ook met die anti-NATO-zegel van de PSP is de revolutie weer niet uitgebroken.

De demonstranten bieden zo'n ding in Den Haag aan, de minister of zijn staatssecretaris weigert het te accepteren, en het ANP maakt er een bericht van, waarna iedereen kalm overgaat tot de orde van de dag.

Een inschikkelijke procedure.

Wat in dit type evenementen steeds verlammender gaat ontbreken is volgens mij het vermogen van wie dan ook om zich in enigerlei stadium van het proces echt *kwaad* te maken.

Het begint natuurlijk al fout bij de activisten.

De vreedzame socialisten van dit incident *zijn* weliswaar tegen de noordatlantische verdragsorganisatie gekant, maar hun weerzin heeft niet zozeer een virulente als wel een theoretische bron. Het is meer dat het in hun beginselverklaring staat - maar dat is iets anders dan op een ochtend met een bloedkolere wakker worden, vergeten je broek aan te trekken en in volle drift naakt de trein naar Brussel pakken teneinde daar Luns de hersens in te slaan. Van der Spek is iemand die zich altijd aankleedt vóór hij zijn verontwaardiging onder woorden brengt.

De afwezigheid van onmiddellijke, klinkklare woede die als een startmotor de omwenteling zou kunnen aandrijven, is bepalend voor wat er volgt.

Wie niet echt in razernij verkeert en zich aan zijn politieke overtuiging verplicht voelt toch ergens boos om te worden moet zijn kwaadheid wel stileren. Dat is een omslachtige, en voor de zuiverheid van de beoogde actie ook zeer riskante weg.

Neem maar het voorbeeld van die postzegel. Eerst moet het idee bedacht worden - misschien in een kleine PSP-kernvergadering die op een ochtend wordt gehouden met koffie en gevulde koek. Buiten schijnt de zon, er fluit een vogel, en terwijl gewacht wordt

op Jan-Kees wiens fietsketting weer uit de naaf is gelopen vertelt men elkaar een anekdote. Dat duurt, en het leidt af. Als de brainstorming tegen elven geopend kan worden moet de voorzitter nog even herinneren aan het doel van de bijeenkomst: ‘Zoals jullie weten zijn wij woedend over de uitgifte van een jubilieumzegel ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de NAVO’. Maar niemand hapt met een verhitte kop in z'n koek, en als het plan van Wouter wordt aangenomen, en aan Dirkjan de opdracht wordt verstrekt een alternatieve postzegel te ontwerpen die (zegt de voorzitter nog even met een flets soort hoop) ‘als een bom moet inslaan’, zit de kans er dik in dat Dirkjan twee dagen later zeer ontspannen zó artistiek met zijn ontwerp bezig is dat hij achter z'n tekentafel soms niet eens meer weet dat hij eigenlijk uit woede staat te scheppen.

Ik bedoel: wie krepeert van de honger, steelt een brood. Maar wie wil protesteren omdat anderen kreperen van de honger gaat naar het Binnenhof, roept de minister naar buiten, waarschuwt het ANP en *speelt* dat hij een brood steelt. Het is het verschil tussen een sociale en een creatieve daad - in Nederland lijken linkse acties niet voor niets altijd meer op toneelstukjes dan op linkse acties. Vaak zie je kabinetten (rechtse of linkse, dat maakt weinig uit) hartelijk om het gebodene lachen, er klinkt gul applaus, vooral de venijnige uitvallen tegen sommige met name genoemde bewindvoerders en de wijze waarop de premier was uitgebeeld als een zeer kunstzinnig nagemaakte *schijtlijster* vielen in goede aarde.

In het geval van de postzegelvoorstelling daarentegen bleek het verwende publiek in de residentie enigszins teleurgesteld. Jammer Dirkjan. Volgende keer beter. En maak je vooral niet kwaad want je zou achter je tafel toch niet een echte bom willen ontwerpen?

Sportief

Soms weet ik bijna zeker dat de in de jaren zestig op gang gekomen z.g. democratisering, die in Nederland heeft geleid tot zulke sympathieke uitwassen als het weekblad De Nieuwe Linie, de etherrubriek Van Onderen en het kabinet-Den Uyl, nog vóór 1980 weer definitief achterhaald zal zijn door een strenge, autoritaire samen-

levingsstructuur. Als een haas door een koe.

Ik ontleen dat voorgevoel vooral aan wat je consequent in de sport en meer in het bijzonder in de voetballerij ziet gebeuren.

Geef toe dat sport in onze maatschappij maatgevender is dan al het andere - en als u het niet voetstoots wil toegeven, reken dan maar na wat er in de publiciteit voor wordt ingeruimd. Een Hollands auto-ongeluk kan in de media nooit op tegen Vitesse, en 5000 dooie inwoners van Ethiopië leggen het altijd af tegen de korfbalcompetitie. Wie wil weten wat de toekomst is van het socialisme (van *socius*, lat. = gemeenschappelijk) moet dus niet kijken hoe het gaat in de vrouwenemancipatie of in het arbeiderszelfbestuur, maar hoe het staat met Feyenoórd.

Nu, met Feyenoord staat het duidelijk. Wiel Coerver, de werkgever van die fabriek, laat publiekelijk weten dat Van Hanegem, één van zijn werk*nemers*, eigenlijk een luie opdonder is wiens prestaties zo veel te wensen overlaten dat hij god op z'n blote knieën mag danken als hij aan het eind van de maand nog een loonzakje kan komen halen. En anders lazert hij er maar uit.

Je moet je voor de aardigheid even indenken wat zo'n uitspraak, mits gedaan door, pak weg: Kraayenhoff van de Akzo, volgens het gewenningsstramien van de vooruitgangsmaatschappij teweeg zou hebben gebracht. Toch minstens een actie van Wim Kok, de mannequin van het NVV; een solidariteitsstaking van alle andere voetballers; een golf van protest bij alles wat zich in Nederland nog een eerlijk werkman durft te voelen; en in gif gedoopte hoofdartikelen van onze landelijke dagbladen met uitzondering, uiteraard, van De Telegraaf.

Kok is toevallig in Portugal waar hij bekommerd vaststelt dat de vakbeweging daarginds onder linkse invloed dreigt te komen. Alle voetballers zwijgen, tot en met Jan Mulder, want die was net al door alle dag- en weekbladen geïnterviewd. De Nederlandse werkman beeft van angst dat Van Hanegem inderdaad te weinig presteert en daardoor straks in de Europa-Cup-Competitie onze nationale Leeuw in z'n hemd zal laten staan. En tot in de meest progressieve Hollandse kranten toe wordt *Coerver* impliciet geprezen omdat hij met zijn provocerende uitlatingen De Kromme zal tergen om zijn uiterste best te doen.

Zo liggen die dingen, en ik zie niet in dat we daar omheen zouden

moeten draaien en dat we er niet de voordehandliggende conclusie uit moeten trekken die ik hierboven al even neerlegde: dat deze ijzeren, en alom gerespecteerde regel van prestatie en resultaat het op een dag weer zal winnen van het slapjanussenutopia waarin je niet eens meer een examen hoeft te doen om doctorandus te worden.

Of niet soms?

Ja, ik weet het langzamerhand ook niet meer. Als Michels in München winst boekt stuurt Den Uyl een gelukstelegram, maar als de Shell winst boekt moeten de inkomens genivelleerd worden. Waar is de tijd gebleven dat we, onder auspiciën van de AVRO, nog hulde brachten aan nationale prestaties van Grote Nederlandse Bedrijven?

Maar let op: die tijd komt gauwer terug dan u dacht.

In de bouw

In het dagblad Trouw zag ik een kiekje van mijn lievelingsparlementariër, Bas de Gaay Fortman.

De fotograaf had hem betrapt op het moment dat hij, zoals het bijschrift enigszins overbodig toelichtte, ‘een stevig stuk hout’ torste, in het kader van een week arbeid in de bouw. Hij had dan ook een helm op z'n kop.

Het beoogde effect van zo'n geïllustreerde onthulling lijkt me bijna altijd: *eerbied*.

Hier zien we een jonge, niet onbemiddelde intellectueel, gewend aan denkwerk, lid van de Tweede Kamer, en in de keuze van zijn hoofddeksels eerder naar exclusiviteit dan naar nivellering neigend, ineens vrijwillig afstand doen van zijn maatschappelijke prerogatieven teneinde zich onder het volk te begeven en sjouwerskarweien op te knappen. Dat is een offer, en dwingt dus bewondering en respect af.

Moeilijker zijn natuurlijk de drijfveren vast te stellen die een man van stand tot zo'n daad brengen.

De impuls op zichzelf ken ik uit ervaring. Ofschoon geen politicus, ben ik ook niet het uitgesproken type van een houtdrager, en toch overvalt mij met tussenpozen van, zeg een jaar, de onweerstaan-

bare aandrift om over te gaan op eenvoudig handwerk. Ik wil dan iets schilderen, behangen dan wel bijpleisteren, of liever nog met de elektrische boor gaten aanbrengen in een betonnen muur, zonder duidelijke bedoeling desnoods, maar anders om ze later weer dicht te plamuren, ofwel om er een plug in te steken die een schroef omhelst waaraan je dan naderhand weer een schilderij of één haak van een boekenrekje kunt bevestigen. Het is een hoezalig-glijdt-de-werkmanskiel-aanvechting die meer schijnt voor te komen bij hoofdarbeiders, en die wat mij betreft zelden meer dan een paar dagen duurt (zodat mijn huis vervuld is van gaten, half geverfde deurposten en scheefhangende boekenplanken) en waarbij ik in ieder geval nooit en te nimmer een *fotograaf* zou toelaten.

Nu zal de knutselbehoefte zonder enige twijfel ook bij Bas een rol spelen, maar ik heb, nog afgezien van de publiciteit voor zijn bouwvakkersol, het gevoel dat zijn nederig werk de pretentie heeft nog een ander doel te dienen. Het doel namelijk om via het torsen van stevige stukken hout en, wie weet, ook af en toe een zware mortelbak, dichter te komen bij de arbeidersbevolking en daardoor een beter inzicht te krijgen in haar leefwereld.

Die ambitie leeft volgens mij sterk bij erudiete radicalen, vooral als ze van christelijken huize zijn en dus ontvankelijker voor allerlei schuldbesef dan iemand die god noch gebod met de paplepel heeft ingekregen.

De vraag is dan wèl of Bas aan een week genoeg heeft om zich député-ouvrier te mogen noemen - de vraag is zelfs of hij het brevet in een maand, een jaar of een decennium zou kunnen halen, zolang hij de veilige zekerheid achter de hand houdt dat hij op elk door *hem* gekozen moment de spatel weer kan neerleggen om met een geruite jachtpet op terug te keren naar de Tweede Kamer of binnen de groene beslotenheid van zijn eigen grasgazon. De vraag is kortom of de pretentie stand houdt tegenover de realiteit, en of datgene wat de schijn heeft van een offer niet de werkelijkheid dekt van een *luxe*.

Het is geloof ik een oud theologisch probleem, maar die zie je wel vaker terug opduiken - zoals monnikspijen ineens de kleding kunnen worden van heidense maatschappijvernieuwers. Het is ook altijd zo dat Bas en de zijnen tijdens hun reces wèl de bouw in

gaan, maar loodgieters en metselaars gedurende hun vakantie zelden of nooit een tijdje fractievoorzitter worden om de leefwereld van de PPR nader te leren kennen.

Ik wou zeggen: het verschil tussen Bas die z'n handen gebruikt en u die een schrootjeswand in uw slaapkamer timmert is maar klein. Het scheelt één foto in de krant.

Sollicitatie

Een heel nieuw leven beginnen.

Zo loop ik al anderhalve week met een advertentie in m'n zak waarin de Sociale Academie Amsterdam voor haar middelbare beroepsopleiding kultureel werk een DOCENT(E) vraagt die een baan van 3 dagen per week wil hebben.

Dan vraag ik je.

'Wij stellen,' zegt de Academie, 'attitudevorming primair, en verzetten ons tegen schools leren.'

Een kolfje naar mijn hand dus.

'Wij geven,' lees ik verder, 'de voorkeur aan (weer te leren) leren door reflectie op eigen ervaring in werk, privé en opleiding.' Precies eigenlijk wat ik al jarenlang voel zonder 't ooit onder woorden te hebben kunnen brengen, laat staan onder zulke.

'Wij gaan er van uit,' vervolgt de oproep, 'dat we op de opleiding te maken hebben met de totale mens, en hechten grote waarde aan (re)integratie van denken, voelen en handelen.'

Ik geef eerlijk toe dat ik niet helemaal begrijp wat ze daarmee bedoelen, maar ik weet bijna (ze)ker dat het (on)geveer neerkomt op wat in mij leeft en in ieder geval geïntegreerd zou kunnen worden in wat het leven voor mij altijd heeft be-*teken*-t.

Maar ja, wie ben ik.

De belangstelling van de Sociale Academie Amsterdam blijkt tenslotte uit tegaan naar hen die

'bovenstaande visie op opleiden onderschrijven;
- inzicht en ervaring hebben in het kultureel werk;
- in hun handelen zicht hebben op de politieke dimensie ervan;
- willen werken in een zich demokratiserende opleiding;
- konkreet willen werken;

- zich kwetsbaar willen opstellen.'

Het is natuurlijk niet niks, en het moet je misschien wel in je bol geslagen zijn om *meteen* te denken dat je voor die betrekking geknipt bent - maar als je het nou puntsgewijs even naloopt zit ik, dacht ik, toch niet zo ontzettend vèr uit de buurt.

Dat ik de visie van de Sociale Academie Amsterdam (de bovenstaande uiteraard) onderschrijf spreekt eigenlijk voor zichzelf. Inzicht en ervaring in kultureel werk - tja, je leest 's een boek, je fluit zonder moeite een Beethoven mee, je hebt al in '69 de Zonnebloemen van Van Gogh ingeruild voor een protestposter van het Maagdenhuis, dus wat wil een mens nog meer.

Zicht in mijn handelen op de politieke dimensie *ervan*. Hèb ik. Heb ik als de pest had ik bijna geschreven, maar ik weet niet of ik dat in m'n sollicitatiebrief zo nadrukkelijk moet formuleren, hoewel aan de andere kant die mensen van Sociale Academies (zeker in Amsterdam) misschien juist weer tippelen op informele taal die toch feitelijk een uitdrukking is van (re)integratie van denken, voelen en handelen, bovendien berust op een soort reflektie op m'n eigen ervaring (privé) en alleen al daarom de politieke dimensie aanbrengt, want politiek is tenslotte proberen er het beste van te maken, en als ik een baan van drie dagen per week kan krijgen door een eind weg te ouwehoeren tegen een stelletje totale mensen die de pest aan (schools) leren hebben, dan laat ik niks na.

Zeg nou zelf.

'Willen werken in een zich demokratiserende opleiding' - oké, jongens, mij heb je; als het maar niet betekent dat ik die andere twee werkdagen per week in Woudschouten over conflictmodellen hoef te vergaderen, dan hebben jullie aan mij op het punt van de demokratisering geen kind.

Wat jullie je voorstellen bij 'konkreet werken' merk ik wel - en dat ik me daarbij kwetsbaar zal moeten opstellen lijkt me nogal wiedes.

Nog iets? Ja, nog iets.

Aan het eind van de advertentie staat:

'Een doctoraal examen in één der menswetenschappen is vereist.'

En dat heb ik natuurlijk weer niet.

Maar zou het tot aanbeveling strekken dat ik op het kerstrapport in de derde klas van de HBS een drie voor scheikunde had?

Beleefd aan(be)velend.

Standpunt (I)

Ik kijk naar wéér een boosaardige cartoon over de profijttrekker Van Doorn, die, na ons Veronica te hebben ontstolen, nu ook nog het entreebiljet voor musea onevenredig hoog wil belasten - en vraag me af: heb ik daar eigenlijk een standpunt over?

Nou nee.

Wel denk ik te vermoeden dat er, globaal gesproken, twee opvattingen heersen over de relatie tussen kunst en geld, kunst en publiek, kunst en samenleving.

De eerste opvatting, meestal de ‘kapitalistische’ genoemd, gaat uit van de gedachte dat een boek, een schilderij, een film of een theatervoorstelling consumptie-artikelen zijn die niet in het licht van een principieel ander marktmechanisme mogen worden gezien dan een jurk, een auto, een brood of een tube tandpasta. Er is voor geproduceerd, er is mankracht en geld in geïnvesteerd, en als het goed is kan er winst op worden gemaakt.

Het begrip goed wordt in dit verband gewoonlijk heel helder en concreet gedefinieerd: het is goed *als de mensen het willen hebben*. Fabriceer ik de glimmendste, snelste, degelijkste en veiligste fiets van de wereld, maar geen hond wil 'm kopen - dan is-ie *niet* goed. Er schijnt daarentegen zeer goede kunst te bestaan: voor een beetje Rembrandt of Rubens tel je gauw zes ton neer, sommige films brengen 20 miljoen op, en sinds hij rooms is geworden wil iedereen de boeken van Reve hebben.

In dit gesloten denk-circuit zou waarschijnlijk zonder veel moeite kunnen worden uitgerekend dat alleen al het betreden van een museum dat volhangt met Van Goghs of Picasso's bijna onbetaalbaar is, en dat Van Doorn de prijs zou moeten verhogen tot minstens f 500,- per persoon.

Ben ik tot zover duidelijk?

Mooi.

De tweede opvatting lijkt volstrekt tegengesteld aan de eerste, dat wil zeggen ze lijkt voort te komen uit de louter ideële veronderstelling dat kunst *sowieso* goed is voor mensen, daarom binnen het bereik van iedereen moet liggen en dus voor een grijpstuiver beschikbaar dient te zijn. Ofschoon de ‘intrinsieke’ goedheid van kunst tot dusver minder overtuigend is bewezen dan bijvoorbeeld

de intrinsieke slechtheid van sigaretten (die niet 50, maar slechts 14 percent duurder worden), blijft menigeen toch geloven in de genezende, kalmerende, spierpijnverjagende, vormende, opvoedende of zelfs wereldverbeterende krachten die in de kunst zouden schuilen.

Als veel religies gaat ook deze gepaard met een sterke zendelingendrang: men wil de kunst naar de mensen brengen, en als dat niet lukt de mensen desnoods naar de kunst slepen om de bekering (in kringen van muzische vorming spreekt men meestal van 'integratie') maar tot stand te brengen. Er wordt geduldig en langdurig aan gewerkt: zoals negers ooit van tastbare kralen via dubbelzinnige spiegeltjes naar de abstractie van het christelijk lijden zijn gevoerd, wil men cultuurheidenen van Daar was Laatst een Meisje Loos tot aan Peter Schat brengen - en gedreven paters als Henk de By en Pierre Jansen, of uit de Orde der Openbaar Kunstbezitters, trekken er jaren voor uit om met de hulp van de allermodernste middelen hun Zin te krijgen.

Het ligt voor de hand dat zij die deze tweede opvatting over de relatie tussen kunst en publiek huldigen, in het geweer komen tegen de kapitalistische prijsmaatregel van een minister die er aanvankelijk zo ideëel uitzag.

Wat zouden de katholieken niet raar opkijken als de paus morgen besloot zijn steun aan de missie met de helft in te krimpen!

P.S. Nou heb ik natuurlijk nog geen standpunt. Maar ik ga er even over nadenken. Goed?

Standpunt (II)

We hadden dus twee opvattingen over de relatie tussen kunst en samenleving: de kapitalistische die geen verschil erkent tussen een boek en een schrijfmachine; en de ideële die vindt dat kunst *goed* voor ons is, en daarom net zo gemakkelijk voor het grijpen moet liggen als een stalen brilletje voor een kippige buspatiënt.

De tweede opvatting wordt in het westen overwegend gehuldigd in kringen die we gewend zijn links te noemen - vandaar de extra verontwaardiging over minister Van Doorn die méér in plaats

van minder wil laten betalen voor museumbezoek, maar vandaar waarschijnlijk ook het vermoeden dat die ideële gedachten het best geëffectueerd worden in echte socialistische samenlevingen. Dat lijkt op het eerste gezicht juist.

In veel communistische landen kom je ongeveer voor niks in een museum, kranten en tijdschriften kosten een habbekrats, film is ook bijna gratis, en grammofoonplaten en boeken zijn vaak goedkoper dan apenootjes of een reep chocola. Kunstenaars staan daarbij gemiddeld aanzienlijk hoger aangeschreven dan in zogenaamde parlementaire democratieën. Hun sociale status is niet mis, ze delen in het genot van velerlei emolumenten, kunnen duurdere kleren kopen dan een dokter, en mogen soms vijf jaar doen over een werkstuk dat in de kapitalistische wereld binnen vijf maanden moet zijn voltooid wil de artiest niet van honger omkomen. In geen enkel westers land had Jiri Trnka kunnen doen wat hij in de volksrepubliek Tsjechoslowakije deed: jaren prutsen aan een zeer kostbare, uiterst luxueuze poppenfilm waarvoor, naar iedereen op z'n antikapitalistische vingers kon natellen, nauwelijks een markt was waarop zelfs maar de aanmaakkosten konden worden teruggewonnen. En nooit een Drees Jr (leeft die eigenlijk nog?) in de buurt om de verkwisting een halt toe te roepen - zelfs geen Van Doorn om de bioscooptarieven dan maar te verhogen. Bovendien, hoor je altijd, vindt de kunst in die landen zelf enorme aftrek. Mensen staan met liefde uren in de rij voor een schilderij, komen in de ongeriefelijkste autobussen uit de verste negorij om naar een opera te kijken, en vreten Tolstoi en Tsjechow bijna op. En nou kun je vanuit een koude-oorlog-mentaliteit wel smalend opperen dat ze die dingen doen omdat ze zich anders bij gebrek aan enig alternatief vertier te pletter zouden vervelen, maar voor hetzelfde geld houdt een Rus staande dat de bevolking van de Sowjet-Unie met geen stok naar een TROS-programma is te krijeen, en liever al haar oren zou afsnijden dan Sjostakowitsj te moeten inruilen voor TopPop.

Kortom: alles schijnt er op te wijzen dat de ideële opvatting over kunst en publiek verre te verkiezen is boven de kapitalistische, die misschien wel redelijk en liberaal klinkt, maar die de duivel toch weer op de grote hoop laat schijten, zoals mijn grootmoeder placht te zeggen, dat wil zeggen al het heilzame dat de Kunst teweeg kan

brengen toch weer ten goede laat komen aan mensen die het al zo heilzaam *hebben*.

Eén ding alleen is een beetje vervelend. Uitgerekend in die socialistische samenlevingen die geknipt lijken om de praktijk van onze ideële opvatting enigszins te waarborgen - màg ineens van alles niet.

De kunstenaar staat er wel in hoog aanzien, maar hij moet de gemeenschap geen al te opzichtige kunstjes flikken, anders gaat hij de laan uit of het gesticht in. Het publiek zit wel bijna voor nop in het concertgebouw, maar Mao hoeft maar even te hebben nagedacht of ze zullen er geen Beethoven en Schubert meer horen. En rock mag nog zo taboe zijn - een-symphonie die je niet kunt meefluiten is altijd nog ontaarder, en de componist die er toch eentje schrijft, kan z'n dure kleren voortaan wel vergeten.

Ik wil maar zeggen: het is nooit goed, of het deugt niet.

Zouden we er ooit uitkomen?

P.S. Laten we er het beste maar van hopen.

Standpunt (III)

Die twee opvattingen over de relatie tussen kunst en samenleving waar we het over hadden - liggen die nou echt zo ver uit elkaar? Ik betwijfel 't.

Van Doorn, de kapitalist, jaagt de mensen tegen zich in het harnas met een prijsverhoging. Brezjnev, de idealist, maakt zich impopulair door Solzjenitzyn te verbannen. Weliswaar zijn dat twee zeer verschillende manieren om ongenoegen te veroorzaken, maar wat aan de maatregelen ten grondslag ligt ontspruit toch waarschijnlijk aan één en hetzelfde sentiment, te weten eerbied (of angst) voor de Kunst. En daar schijnt altijd een prijs voor betaald te moeten worden.

Dat totalitaire regimes het in hun broek doen voor kunstenaars behoeft nauwelijks betoog - de voorbeelden liggen voor het opscheppen van Castro af tot aan Vorster toe. Ze hebben allemaal hun alibi's (die ze gewoonlijk ‘prioriteiten’ noemen), bij de één moet alles even ondergeschikt gemaakt worden aan de suikeroogst,

voor de ander is de grote massa er nog niet aan toe, en bij allemaal hoor je verluiden dat ze precies weten *wat de mensen willen*.

Nou, dat hoor je in een kapitalistisch land als Nederland ook regelmatig: luister maar naar filmverhuurders, naar schouwburgdirecteuren, naar uitgevers en naar televisiemagnaten. Die weten het ook precies, en wat zo aardig is: ze krijgen altijd gelijk met hun hits en hun bestsellers en hun kijkdichtheden. Wat dat betreft zou je mr J.M. Landré de ware stalinistische cultuurfilosoof van de Lage Landen kunnen noemen, en elk TROS-programma het ideale voorbeeld van socialistisch-realistische kunst (rechtvaardigde Theo Koomen indertijd zijn contract met de TROS niet met de diepzinnige opmerking dat hij als linksvoelend man nooit dichter bij de arbeidersklasse kon komen dan via deze omroep? Terecht!) Heus - als het om kunst gaat, gaapt er geen kloof tussen de ene opvatting en de andere. Het kapitalisme is wat heidenser, dus wat toleranter dan het socialisme: het laat mensen ‘vrij’ en hoe vervelend ook voor Shakespeare - als je de mensen vrij laat, kiezen ze altijd eerder Pim Jacobs dan Hamlet.

Voor wie dat niet bevalt staan twee wegen open: net zo lang opvoeden tot de derde generatie er mogelijk achter komt dat de achterkleinzoon van Pim Jacobs even onbeduidend is als zijn overgrootvader was - of Pim Jacobs eenvoudig morgen *verbieden*.

Zouden we dat willen? Ik wèl, maar ik ken verscheidene vrijzinnige, democratisch denkende mensen die me de wensdroom-alleen al zeer kwalijk zouden nemen.

Wat blijft er dus over?

Inderdaad: opvoeden. De missiepaters het veld in sturen, en maar bidden, en maar bidden.

En gegeven die laatste, min of meer wanhopige keuze, slaat de voorgenomen maatregel van Van Doorn inderdaad nergens op. Als hij niet bang is voor Willem Leevend (of hoe heet die olijke minister van Defensie ook weer), moet hij in het kabinet boksen voor een paar miljard ten bate van de kunsten, al die klerken van z'n departement letterlijk de mond snoeren met stillevens uit de contraprestatie, de kunstraadschoolmeesters door de koningin laten ontslaan, de boekenmarkt, het bioscoopbedrijf en de ether nationaliseren, en voor tenminste een eeuw de dictatuur van de goede smaak uitroepen, met dien verstande natuurlijk dat hij die

niet zélf bepaalt (want hij is van de PPR), maar door iemand anders laat uitstippelen.

Door wie, vraagt u?

Ja, zeg. Is het niet al mooi genoeg dat ik eindelijk aan een standpunt ben toegekomen?